

ЗАКАРПАТТЯ

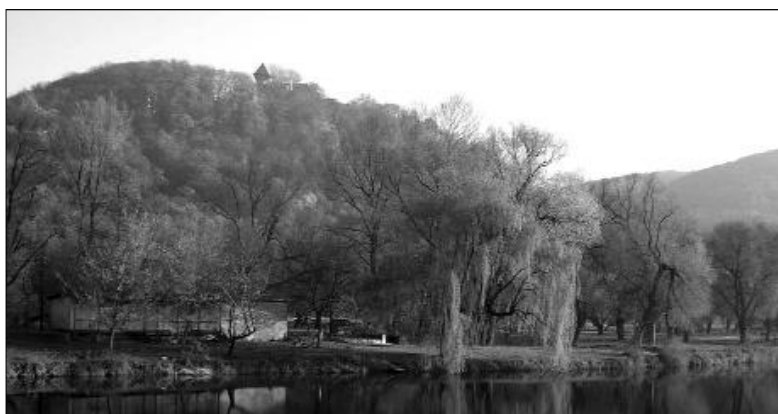
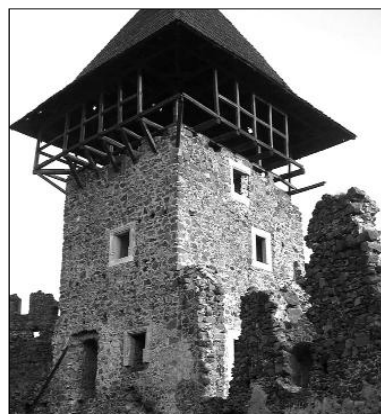
Невицький замок зведений на горі висотою понад сто метрів. Його будівництво припадає десь на XII століття. Замок був земляний, оточений валами й ровами.

Існує така версія походження назви замку. На Закарпаття часто нападали чужинці. І, звичайно, заглядалися на красивих українських дівчат. Тож фортеця своїми мурами мусила захищати дівчат, «невіст».

Значної шкоди замку завдала татаро-монгольська навала 1241 року. Та потреба надійного форпосту змушує власників вдаватися до його відбудови і зміцнення. Будують донжон, викопують криницю для дощової води.

Із 1333 року замок цілковито перероджується. Саме тоді король віддав його у власність роду Другетів. Магнат почав споруджувати на горі надійнішу кам'яну твердиню.

Місцеве населення досі вірить, що зводила замок зла чаклунка — Погана Діва. І навіть стверджують: замок постав на людській крові й

НЕВИЦЬКИЙ ЗАМОК

материнському молоці, які Погана Діва змушувала додавати до вапняного розчину для міцності.

У кожній легенді — частка правди. Історичні джерела підтверджують: у ті часи жила дуже жорстока ужгородська графиня, що віддавала такі ж нелюдські накази, як і її батько.

Замок переходив від одного нащадка роду Другетів до іншого, і кожен вкладав якусь дециму у його розбудову. Особливо взялися за його укріплення в 1440 році під час громадянської війни. Новий час вимагав зміцнення укріплень. Уже почали використовувати вогнепальну зброю, тож і замок потрібно було підготувати до цього. Розпочалося будівництво комплексу укріплень. У баштах були створені додаткові бійниці. На відстані тридцяти п'яти метрів від самого замку була зведена триповерхова вежа. Вона поєднувалася з замковим двориком кристою галереєю. Загалом було встановлено три захисні лінії, які мали трапецієподібну форму. Площа між третьою і другою оборонними лініями становила 0,7 га. Там було маленьке поселення, яке в разі небезпеки переховувалося за мурами. Ці люди брали активну участь у захисті замку під час штурму.

Наприкінці XV—на початку XVI століття рід Другетів зі зброєю в руках ділив замкові володіння. Будівля зазнає руйнувань.

ЧИНАДІЄВСКИЙ ЗАМОК

розташована на горі Мукачеве. У 1657 році замок був зруйнований. Будували

споруду з каменю, товщина стін сягала метра. Замок був захищений глибокими ровами, товстими мурами, по кутах було дві вежі. Ще однією захисницею була річка Латориця. Споруда мала дві частини: південну й північну. До кожної був облаштований окремий вхід, проте парадний вхід усе-таки був із півночі. Дві частини з'єднувалися між собою.

У 1657 році фортифікацію у Чинадієвому сильно поруйнували війська польського графа Любомирського. А в часи Другої світової війни фашисти влаштували тут тюрму. Сьогодні ця двоповерхова споруда майже зруйнована...

Далі буде.

Матеріали підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське
товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПІНА
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosvity.com.ua

Індекс газети
«Слово Просвіти» — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
«Преса України» у середу.
Зам. № 3301211

Наклад — 11000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовір-
ність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочення
текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на «Слово
Просвіти» обов'язкове.

Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

Малюнок О. Дубовського

Малюнок О. Дубовського

Малюнок Марини Туровської

Малюнок Василя Лопати

Фото Тамари Карпінської

Малюнок Сергія Дудченка

Малюнок О. Євтушенка

Малюнок О. Євтушенка

Малюнок Ю. Козюренка

Фото Костянтина Денесюка

Малюнки Ю. Козюренка

Фото Петра Гончара

Фото Б. Гдаля

Фото Б. Гдаля

Малюнок В. Казанєвського

Малюнок І. Павчака

Малюнок Віктора Зіновіка

Фото Петра Гончара

Фото Ганни Оборської

Фото Івана Пилипенка

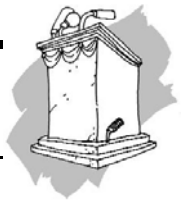
Фото Катерини Тарчевської

Фото Івана Пилипенка

Закінчення.
Початок у числах 32, 33 за 2001 рік

Продовження. Початок на с. 1

Закінчення.
Початок на с. 1

ЧОМУ ЛИТВИН ПРОГНОЗУЄ «ЧЕРГОВУ ВІЙНУ В ДЕРЖАВІ»?

ВИБОРИ

Тому нині все більше аналітиків схиляються до думки, що головним рушієм розвитку України буде коаліція сил, які брали участь у перемозі 2004 року. До неї приєднуються соціалісти, — вважають політологи. Так заявляють і функціонери Соціалістичної партії. За такої ситуації змушений буде приєднатися і Володимир Литвин зі своїм блоком, якщо не захоче зійти з політичної арени. Саме в такій конфігурації він може розраховувати на “золоту акцію”, якою активно кілька років грали соціалісти. В іншій конфігурації він нікому не буде потрібний.

Враховуючи, що значна частина потенційних виборців Володимира Литвина мешкає у регіоні, яку Партія регіонів зараховує до своєї зони, спікер намагається говорити мовою, яку там хочуть чути. Голова Верховної Ради вважає, що у випадку перемоги на виборах Партія регіонів буде формувати парламентську більшість, уряд і шукати спільну мову з Президентом України, оскільки інакше це може призвести “до чергової війни в державі”. Про бажання Володимира Литвина говорити мовою, яку зрозуміють у регіоні, на частку голосів якого він

Усі дослідження показують: українцям не байдуже, що буде в Україні після 26 березня. Людей менше цікавлять імена політиків, які отримають депутатські мандати, аніж те, чи Україна врешті-решт визволиться з-під колоніального гніту.

розраховує, свідчать також уже не перші його випадки проти міністра закордонних справ України.

Однак слова про “чергову війну”, сказані посадовцем такого рангу, викликають тривогу в Україні й поза її межами. Отже, чи є підстави говорити “про чергову війну в державі”? Теоретично “регіонали” можуть формувати коаліцію і парламентську більшість, але їхніх голосів разом із голосами “п’ятої колони” не вистачить для стабільної праці урядової команди. Бурхливі процеси, які нині відбуваються під “ковдрою” “регіонів”, дозволяють упевнено констатувати, що проти такого сценарію повстане частина “регіоналів”. Адже в списку цієї партії багато підприємців, яким, у першу чергу, потрібна політична стабільність і надійні ринки збуту. Росія не може бути таким ринком через різні обставини. Хіба можливо водночас бути політично антизахідним і здобувати західні ринки? І на цій підставі західні політики спокійно говорять, що в Україні ніякого реваншу не буде. А отже, й не буде ніякої “чергової війни в держа-

ві”, якою намагається залякати українців Володимир Литвин.

Депутат європейського парламенту, керівник наглядової комісії Європарламенту за парламентськими виборами в Україні Марек Сівець, днями перебуваючи в Києві, висловив упевненість, що в новому українському парламенті може бути створена проєвропейська коаліція. За його словами, і блок Юлії Тимошенко, і блок “Наша Україна”, і навіть Партія регіонів України, яка під час виборчої кампанії активно грає російською картою, заявляли про бажання проводити політику європейської інтеграції України. Отже, коли одна й та сама сила для внутрішніх потреб говорить одне, а назовні інше, то чи вона вірогідна?

Нинішня, як і всі попередні виборчі компанії в Україні, проходить під пильною увагою і Європи, і Росії. Цікаво, що зберігається діаметральна протилежність оцінок.

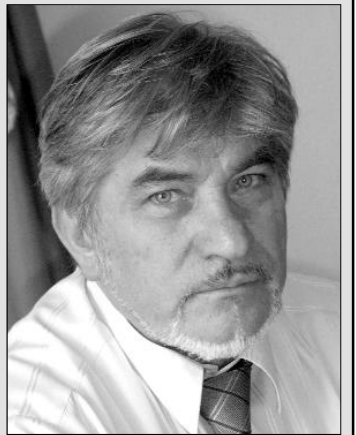
Окрім вибудовування політологами коаліційних об’єднань у майбутній Верховній Раді з порядку денного не знято питання про відповідність виборчої кампанії в Ук-

раїні демократичним стандартам. Тут маємо ситуацію з точністю до навпаки порівняно з президентськими виборами. У 2004 році світ говорив, що вибори недемократичні, а спостерігачі від СНД, — що демократичні. Тепер Росія, а разом із нею й проросійські партії в Україні кричать, що виборча кампанія в Україні недемократична, а Європа називає такі звинувачення безпідставними.

Щодо порушень у час проведення парламентської виборчої кампанії, про які так широко нині говорять опозиція і заявляє, що оскаржуватиме у суді результати виборів, то вони справді є. Проте не там, де їх шукає опозиція. За словами керівника виборчого штабу “Наша Україна” Антона Клименка, в Донецькій області виборчі дільниці сформовані на 80 % зі співробітників одного колективу, а керівництво виборчими комісіями здійснюється тими самими людьми, що й на президентських виборах. А тому, вважає він, уже нині є підстави порушити питання щодо визнання виборів у Донецькій області недейсними. Звичайно, при такому розвитку подій знову знайдуться голови, які почнуть міряти відстані до кордону з Росією. Проте готові посилити свої позиції сили, яким потрібна політична й економічна стабільність. І вони, в першу чергу, не допустять до “чергової війни в державі”, про яку говорять Литвин.

● **Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ**

ПРАВОВЕ ПОЛЕ

**Павло МОВЧАН:
«РІШЕННЯ СЕСІЇ
ХАРКІВСЬКОЇ
МІСЬКРАДИ ПРО
НАДАННЯ РОСІЙСЬКІЙ
МОВІ СТАТУСУ
«РЕГІОНАЛЬНОЇ» Є
ЗАЗІХАННЯМ
НА КОНСТИТУЦІЮ»**

“Це вже не перший прецедент порушення Конституції місцевими радами”, — прокоментував рішення сесії Харківської міськради про надання російській мові статусу “регіональної” народний депутат, голова “Просвіти”, кандидат у депутати від Українського народного блоку Костенка і Плюща Павло Мовчан. — Як вкотре дивуюся, що чиниться беззаконня — порушення Конституції, а ми спокійно спостерігаємо за цим”.

Як зазначив Павло Мовчан, “Просвіта” раніше вже зверталася до прокуратури, Президента і до всіх виконавчих структур, аби припинити це беззаконня. “Є державні механізми для того, щоб захищати конституційний лад, бо це зазіхання на Конституцію”. Він звернув увагу, що ст. 10 Конституції, відповідно до рішення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року не підлягає перегляду, скасування, ревізії на всій території України. “Тож українська мова є державною, і жодних регіональних мов не може бути в природі, і навіть немає таких дефініцій”, — сказав він.

Що ж до посилання на Європейську Хартію мовних меншин, то, як пояснив народний депутат, воно безпідставне. “Хартія мовних меншин покликана захищати мови тих меншин, яким загрожує повне знищення. Але ніхто й ніщо не загрожує російській мові, бо вона має сферу поширення і за межами України, тобто є Російська Федерація, є російський народ — носій цієї мови. Тож Хартія не захищає ні російської, ні польської, ні угорської, ні болгарської, жодної з мов, де є свої державні утворення, а створена лише для захисту мов, яким загрожує повне зникнення”. Тож посилання на Хартію щодо регіональної мови в цьому випадку безглузде.

“Прокуратура мала б негайно вжити всіх заходів, а суд мав би вже розглядати цю кримінальну справу проти Шумілкина і йому подібних, яких слід притягувати до кримінальної відповідальності за порушення Конституції і розглядати це як черговий етап сепаратизму, розпочатого Кушнар’овим”, — зауважив Павло Мовчан. На його переконання, цей інцидент у Харкові мав місце тому, що “не була дана відповідна оцінка в правовому полі діям тих, хто порушував Конституцію у Северодонецьку, — ні Верховною Радою, ні виконавчою владою, ні прокуратурою”.

● **Зінаїда КУЦЕНКО**

МОВНА КАРТА

Ще з XIX— початку XX ст. у літературі й публіцистиці розвинувся міф про особливу толерантність Одеси, в якій буцить мирно співіснують різні народи, мови, культури. Але якось не бралося до уваги, що для того, аби скористатися з цієї толерантності, треба було позбавитися частини своїх національних прав на догоду пануючій російсько-імперській культурі. Зокрема необхідно вивчити російську мову й використовувати її у повсякденному спілкуванні. Знаменитий неправильний “одеський язык” виник унаслідок переходу на російську носіїв різних мов. Асимілювалися й українці. За ними влада й російський істеблішмент стежили особливо пильно, адже прагнули довести, що українці — тільки частина російської нації. Свідомих українців переслідували, а створені ними навіть дуже помірковані організації припинили свою діяльність.

Однак саме українці найменше піддалися зведенню своєї культури і мови до рамок культури національної меншини. Українець завжди міг поставити собі ризиком для Російської імперії запитання: чому на своїй віковичній етнічній території він має бути гостем, приймаючи правила гри, нав’язані північним сусідом? Це запитання посилювалося в СРСР, де, попри позірну “українізацію”, ставлення до українськомовних як до націоналістів залишалося підозрілим.

Після 1991 та 2004 років в нечисленних одеситів, що попри переслідування не відмовилися від використання в побуті української мови, з’явилася надія, що Українська держава створить умови для поширення соціокультурного функціонування української мови.

Проте цього не сталося. Як і раніше українськомовним в Одесі бути важко: на тебе дивляться як на приїжджого, сприймають твою мову як іноземну, відверто глузують і ображають. Як наслідок, більшість одеських українськомовних є такими тільки вдома, в українських організаціях, що нагадують секти або масонські ложі, а виходячи на вулицю, розчиняються в російськомов-

“Говорите по-русски!”. Це гасло можна трактувати тільки як заклик до етнічної чистки, розпалювання між-національної ворожнечі. Попередня діяльність партії переконує, що ця вимога спрямована проти українськомовних громадян.

Українськомовним продемонстрували, яку двомовність пропонують запровадити. В східних і південних районах ця двомовність бу-

КІНЕЦЬ МІФУ ПРО ТОЛЕРАНТНІСТЬ ОДЕСИ

ному морі. Ті, хто приїхав з інших регіонів чи з області, нечасто витримують такий мовний тиск. Не відчувачи державної підтримки, більшість таких громадян уже опустили руки. Саме небажання держави вдатися до фінансової та політичної підтримки українськомовних перешкоджає створенню соціальної бази ідеї соборної Української держави з головним цементам — українською мовою як мовою міжнародного спілкування. Сепаратисти користуються відвертою підтримкою Російської Федерації. Ігнорування прав українськомовних в Одесі заперечує міф про толерантність цього міста. Отже, толерантність — не для всіх і що найпарадоксальніше, — не для титульної нації.

Остаточного удару по цьому міфу завдала акція відверто проросійської “п’ятиколонної” партії “Союз”. Одне із найважливіших завдань партії — захист прав російськомовного населення, визнання російської мови другою державною. Під час передвиборної кампанії 2006 року на рекламних щитах партії, установлених на центральних вулицях міста, красується заклик-вимога:

де відвертим геноцидом проти тих українців, які не бажають носити це ім’я тільки за фактом народження в географічній Україні, а відстоюють право належати до українського народу як етносу, щодня розмовляючи рідною мовою. У кращому випадку українцям милостиво дадуть можливість бути національно меншиною з фольклорно-етнографічним забарвленням, як це було на початку XX ст.

А що робити мені, корінному мешканцю Одеси, який розмовляє українською, іншим українцям, болгарам, молдованам? Які наслідки будуть для нас? Що робити приїжджам із районів Одеської області, інших регіонів України, серед яких багато українськомовних, носіям інших мов? Де ж усявлена толерантність Одеси? Закінчилася з виборами чи не розпочиналася ніколи? Як на мене, злочинна партія “Союз” перейшла всі можливі моральні межі, порушила всі відповідні норми законодавства. Діячі цієї і подібних партій люблять скаржитися на таку нелюбов ім “українізацію”, але ніколи на вулицях Одеси не з’являлося подібних гасел із

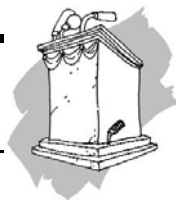
директивного розмовляти українською. А щодо розмови російською... Яка мета цього закликати в майже російськомовному місті, де навіть представники українських свідомих кіл рідко наважуються розмовляти українською мовою в громадських місцях? Мета одна: налякати й без того наляканих, попіраритися в очах численних одеських українофобів, створити атмосферу істерії в місті. Цих суб’єктів не хвилює, що наслідки можуть бути трагічними. Навіть якщо буде один випадок переслідування за мовною ознакою — він буде на совісті “Союзу”, а хотілося б, щоб за це було притягнуто й до кримінальної відповідальності. Така завзятість у пропаганді русофільства є проявом банального в історії явища — національної зради. На чолі одеського “Союзу” стоять люди, що мають українське коріння, отже, і мова українська рідна для них. Це голова одеської обласної організації Дмитро Українець (народився у Рівненській області), голова одеської міської організації — одесит Олексій Гончаренко, слухач Академії народного господарства

при уряді РФ (Москва). Особливо цікаво — чи спокійно спиться згаданому пану з Рівненщини? Перейшовши до російського табору, ці пани працюватимуть на “велику державу” запекліше, ніж етнічний росіянин. Вірогідно, вигадуючи таку назву, лідери партії хотіли підкреслити своє бажання відродити “імперію зла” — СРСР. Але ненависть до всього українського — й державності — видає духовний зв’язок цієї партії з іншим “Союзом” — “Союзом Михайла Архангела” — чорносотенною організацією початку XX ст. На совісті цього “Союзу” не один єврейський погром та антиукраїнська акція.

Ситуація породжує серйозне запитання: хто дозволить партії “Союз” такий цинічно-безпардонний вчинок? Чи є українська влада в Одесі? Як захиститися тим, хто не хоче русифікуватися? Так і будемо жевріти в гетто? Українцям годі сподіватися на своїх керівників. Треба вдатися до громадянського спротиву, спрямованому проти діяльності антиукраїнських, антидержавницьких сил в Одесі, що особливо розперезалися в умовах “розгукі демократії”.

Усе це дозволяє зробити висновок: якщо одесити хочуть наповнити свій міф реальним змістом, їм треба проголосувати на виборах до Верховної Ради проти антиукраїнських сил, за сили, що прагнуть вивести українців із того культурно-мовного гето, в якому вони й досі існують у “толерантному” місті. В іншому разі на Одесі залишиться пляма українофобії — одного з різновидів шовінізму.

● **Олександр МУЗИЧКО,** кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова

*Захід є Захід,
а Схід є Схід,
і їм не зійтися вдвох,
допоки землю і небеса
на суд не покличе Бог.*
Редьярд Кіплінг

ХОЛОДНА ВЕСНА 1946-го: РЕТРОСПЕКЦІЇ В МАЙБУТНЄ

Вулицями Києва марширують молоді “прогресивні соціалісти” і скандують російською: “НАТО хуже, чем гестапо”. Листівка опозиційного блоку “Не Так!” закликає: “Голосуй проти НАТО”. І далі розтлумачує. Конкретно: “Членство в НАТО — втрата можливості самостійно вирішувати долю країни”, “Членство в НАТО — принесення наших дітей у жертву інтересам інших держав”, “Членство в НАТО остаточно посварить нас із Росією, спровокує підвищення цін на газ та інші товари”, “Вступ до НАТО покладе край можливості безперешкодно відвідувати родичів і близьких у Росії”, “Членство в НАТО — руйнування нашої економіки, втрата сотень тисяч робочих місць”... Страшно? Ото ж бо. Аж мороз по шкірі. Від холоду. Того самого. Часів холодної війни. Питання: чому такі живучі атавізми й фобії совєтської доби? Звідкіля така печерна агресивність із боку червоних, рожевих, біло-голубих, ревних захисників “істинного православ’я” та іже з ними?... З якої “тумбочки” усе це береться? Спробуймо дещо прояснити.

Шістдесят літ тому, 5 березня 1946 року, в невеличкому американському містечку Фултоні, що в штаті Міссурі, у тамтешньому Вестмінстерському коледжі сталася подія, котра позначилася на долях мільйонів людей. Так стверджують політики. Історики також. І громадяни. Планети Земля.

Саме того дня Уїнстон Черчілль виступив зі знаменитою промовою, в якій попереджав “про небезпеку російської агресії й тиранії”. Колишній прем’єр-міністр Великобританії звернув увагу присутніх у найбільшій залі навчальної установи, що вміщувала близько 3000 осіб, на те, що Другої світової війни можна було уникнути, що “ніколи не було в історії війни, якій можна було б запобігти, ніж та, котра шойно спустошила величезну область на нашій планеті”. Промовець застерігав від повто-

рення помилки. Мовляв, ми не змогли зупинити Гітлера, але потрібно зупинити Советський Союз.

Цей виступ і досі вважають мало не офіційним оголошенням холодної війни СССР, забуваючи, що застереженню Черчілля передувала (місяцем раніше) промова Сталіна, сповнена неприхованої ворожості до “капіталістичного оточення”.

Повертаючись до березневих днів 1946-го, треба пам’ятати, що на той час Черчілль був прем’єром у відставці (1945 року він зазнав поразки на виборах), у США перебував як приватна особа, отож не міг офіційно виступати від імені Великобританії.

Післявоєнна ситуація у світі була вкрай невизначена. Комуністичний диктатор Сталін, який очолював одну із держав антигітлерівської коаліції, після перемоги над нацистською Німеччиною почувався дуже впевнено й прагнув отримати ще більше, ніж отримав. Отож знову йшлося про новий перелік світу. Своїх агресивних намірів СССР навіть не приховував.

Тим часом позиція США щодо колишнього союзника залишалася поблажливою, поступливою. Приміром, державний секретар США Джеймс Бірнс у лютому 1946 року в дипломатичній манері завів мову про повоєнне облаштування світу: “Ми повинні повернути нашу армію додому. Ми не маємо права утримувати наші війська на території інших суверенних держав без їх вільно даного дозволу. Ми не повинні нав’язувати наші війська невеликим державам, роблячи вигляд, що це необхідно для підтримання там миру”. І далі: “У жодної нації немає монополії на мудрість, жодна нація не повинна поводити себе, немов у неї є така монополія. Дружні нації повинні діяти по-дружньому. Ідеологічні відмінності у світі існують. Вони існували завжди. Але в цьому світі є місце для людей з різними поглядами і для урядів з різними політичними системами...”

Якщо ми не діятимемо разом, не буде миру, не буде спокою”.

Про СССР Бірнс не згадав жодного разу, але держсекретаря зрозуміли. Приміром, лондонська “Дейлі мейл” відгукнулася передовицею під промовистим заголовком: “Росія попереджена: Ви зайшли надто далеко”. В’ячеслав Молотов, тодішній заступник голови Ради Міністрів СССР, зреагував так: “Судити про східний тип демократії ніхто з американців не в змозі”.

Але вернімося до Фултона. Реакція американської преси на промову англійського гостя була вкрай стримана, навіть негативна. Тільки “Нью-Йорк Геральд Трібюн” охарактеризувала британського експрем’єра як “видатного лідера всієї нашої цивілізації в її найтемніші часи”. Однак офіційна реакція американських урядовців була дипломатично стримана, позбавлена емоцій. Вони не були у захваті від ідеї конфронтації з СССР, хоча Сполучені Штати раз у раз стикались із небажанням свого недавнього союзника по антигітлерівській коаліції йти на компроміси чи виконувати раніше підписані домовленості (Іран, Маньчжурія, Центральна та Південна Європа; про Східну Європу як законним шляхом набуто володіння СССР, звісно, не йшлося).

Відвідавши в листопаді 1946 року США, син Черчілля також відзначив, що промова батька “була зустрінута майже з таким же гнівом, з яким зустрічалися виступи Уїнстона Черчілля, котрі розкривали агресивність і тиранію Адольфа Гітлера”.

Усе пояснювалося дуже просто. Річ у тім, що американці були напружені дружельно налаштовані до СССР. У 1945—1947 рр. навіть бойовий генерал Двайт Айзенговер був переконаний, що Советський Союз не становить жодної загрози для США. Американці пішли на безпрецедентне роззброєння. 1948 року сухопутні війська США були радикально скорочені. За різними даними їх стало менше у 8—10 разів порівняно з совєтськими — СССР продовжував утримувати майже п’ятимільйонну армію.

Перелом у ставленні американців до недавніх союзників настав у 1948—1949 рр. США нарешті зрозуміли, що там, де ступив чобіт совєтського вояка, добровільно з тієї землі він нізащо не піде (виняток — Фінляндія й Іран). Більше того, Кремль готується до війни з недавніми союзниками. Дядечко Джо, зрештою, не приховував своїх агресивних намірів.

Іран, Німеччина, Австрія, Трієст (порт на Адріатиці), питання розподілу сфер впливу в Південно-Східній Азії, Північній Африці, на Далекому Сході, в Центральній та Південній Європі — далеко не повний перелік зон конфліктів між США і СССР. Урешті-решт ідеологічне протистояння вилилося у тривалу війну між прокомуністичною маріонетковою Північною Кореєю і демократичною Південною.

А Черчілль у Фултоні попереджав: “Ніхто не знає, що Советська Росія і її міжнародна комуністична організація мають намір робити в найближчому майбутньому у чи є які-небудь межі їхньої експансії. Я дуже поважаю і захоплююся доблесними російськими людьми і моїм бойовим товаришем марша-

лом Сталіним. Ми розуміємо, що Росії потрібно забезпечити свої західні кордони і ліквідувати можливість німецької агресії. Ми запрошуємо Росію зайняти з повним правом місце серед провідних країн світу... Тим не менше, мій обов’язок викласти факти так, як я бачу сам”. За словами Черчілля, головна проблема полягала в тому, що “від Щецина на Балтиці до Трієста на Адріатиці через весь континент була опущена залізна завіса. За цією лінією розташовані всі столиці давніх держав Центральної та Східної Європи. Варшава, Берлін, Прага, Відень, Будапешт, Белград, Бухарест і Софія — усі ці знамениті міста і їхнє населення перебувають у тому, що я зобов’язаний назвати совєтською сферою впливу, і всі вони в тій чи іншій формі є об’єктами високого ступеня контролю з боку Москви”.

Черчілль наголошував, що комуністичні партії намагаються встановити тотальний контроль скрізь, що зростає небезпека поширення комунізму в усьому світі за винятком США і Великобританії. “У багатьох країнах, далеких від кордонів Росії, у всьому світі створені комуністичні “п’яті колонії”, які працюють у цілковитій єдності й абсолютній слухняності при виконанні директив, котрі отримують із комуністичного центру”.

Коментувати щось у цьому випадку зайве. Черчілль мав неабиякий талант не лише політика, а й володів дивовижним умінням передбачати розвиток подій на десятиліття наперед. Він влучно зауважив, що Сполученим Штатам протистоять два головні вороги — “війна і тиранія”.

Тоді, далекого 1946-го, у СССР виступ Черчілля був розцінений як початок холодної війни. Сталін в інтерв’ю газеті “Правда” порівняв Черчілля з Гітлером, заявивши, що той своєю промовою закликав Захід до війни з СССР.

Черчілль зазначав: “Я не вірю, що Советська Росія жадає нової війни. Але вона жадає плодів війни і необмеженого розширення своєї влади та ідеології”. Разом із тим англійський політик безпідставно підкреслював: “Із того, що я бачив під час війни в наших російських друзях і соратниках, я роблю висновок, що вони нічим не захоплюються більше, ніж силою, і нічого не поважають менше, ніж слабкість, особливо військову слабкість”. Спостерігаючи прагнення Кремля до світового панування, Черчілль запропонував Заходові не лише зрівнятися по силі з СССР та його сателітами, а й стати сильнішими. Аби реалізувати цю мету, потрібно було об’єднати англослов’янські країни, які мали стати основною військовою силою на шляху СССР до світового панування. Резюмуючи, Черчілль зробив висновок, що “го-

ловна дорога в майбутнє буде ясною не тільки для нас, а й для всіх, не тільки в наш час, а й у наступному столітті”.

За тиждень московська “Правда” опублікує короткий виклад промови Черчілля з критичними коментарями, а ще через кілька днів інтерв’ю Сталіна дасть старт тотальній критиці капіталізму, зокрема піддасть різкій критиці США. За вказівкою Кремля до антиамериканської критики приєднуються комуністичні сателіти Москви у Східній Європі та комуністичні організації і деякі прокомуністично налаштовані ЗМІ країн Заходу. В США почнуть регулярно з’являтися критичні статті на адресу СССР. Конфронтація розростатиметься, немов снігова лавина...

1947 року побачить світ “доктрина Трумена”, яка засвідчить факт існування тоталітарних режимів у низці країн, а отже, американські інтереси вимагають “стримування СССР”. США візьмуть на себе економічну підтримку держав у їхній боротьбі за національну незалежність і будівництво вільного світу.

5 червня 1947 року державний секретар Дж. Маршалл виступить у Гарвардському університеті з ініціативою запровадження економічних і політичних заходів для реконструкції повоєнної Європи (“план Маршалла”) — насамперед відродження економіки, яка б забезпечила нормальні умови для функціонування “вільного світу”.

СССР відмовиться від участі в цьому плані. Тим часом Західна Європа отримає близько 17 мільярдів доларів, що дозволить їй незабаром стати економічно незалежною від США. Однак потрібні були ще й вагомні гарантії військової безпеки проти поширення комунізму. 17 березня 1948 року в Брюсселі представники Великобританії, Франції, Бельгії, Голландії та Люксембургу підпишуть Угоду про економічне, соціальне, культурне співробітництво та колективну самооборону.

11 червня 1948 року американський сенат ухвалить “резолюцію Ванденберга”, завдяки якій США дістануть змогу очолити процес створення військово-політичних блоків у всьому світі. Навесні наступного року, 4 квітня, представники Великобританії, Франції, США, Канади, Бельгії, Італії, Данії, Ісландії, Нідерландів, Норвегії, Португалії, Люксембургу підпишуть у Вашингтоні Північноатлантичний пакт.

Його копією стане Варшавський договір, укладений між країнами східного блоку — по суті, черговий акт залякування Заходу, який призведе до ще більшої конфронтації (уже в глобальному масштабі) в ідеології, економіці, військовій сфері. Світ стане біполярним...

На наш погляд, сьогодні проводити аналогії між НАТО і гестапо, або ж учергове шукати ворога там, де його немає, — справа невдячна. Витоки нинішньої печерної агресивності спадкоємців “славно-го Октябрю” до Північноатлантичного альянсу слід шукати в далекому минулому. На жаль, рецидиви таких болячок цивілізації, як большевизм, комунізм, російський імперіалізм даються взнаки й донині. Проблема пошуку рецептів лікування заданих ідеологічних і ментальних хвороб усе ще залишається відкритою.

● **Олег РОМАНЧУК**,
шеф-редактор журналу
“Універсум”,
кандидат філологічних наук

ВІКТОР МЕДВЕДЧУК — ПАВЛІК МОРОЗОВ НАШОГО ЧАСУ?

Виступаючи 6 березня цього року в програмі каналу “1+1”, лідер СДПУ(о) та чільний діяч опозиційного блоку “Не Так!” В. Медведчук зробив декілька шокуючих, неприпустимих для політика такого рангу заяв. Зокрема він назвав НАТО “джерелом міжнародного тероризму”.

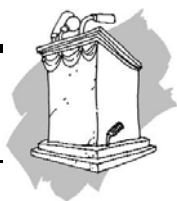
Прес-служба УРП “Собор” звертає увагу на те, що цією заявою В. Медведчук не лише кинув виклик цивілізованому демократичному світу, а й де-факто звинуватив у сприянні тероризмові й офіційний Київ, і офіційну Москву, яка здійснює численні програми співпраці з НАТО. Абсурдності заяви лідера СДПУ(о) додає й те, що рішення України про інтеграцію до НАТО, ухвалені 2002 року, були підписані й В. Медведчуком, тодішнім главою Президентської Адміністрації.

Тільки огиду може викликати заява В. Медведчука про те, що “УПА не підлягає реабілітації”. Такі слова з уст людини, батько якої був репресований сталінським режимом, змушують згадати витворений радянською пропагандою образ Павліка Морозова, з якого й

досі бере приклад чільний діяч опозиційного блоку “Не Так!”.

УРП “Собор” кваліфікує висловлювання В. Медведчука як приклад глибини морального падіння українського політика з табору “вчорашніх”, який будь-що прагне здобути депутатський мандат. Водночас УРП “Собор” вірить у мудрість українських виборців, які здатні відрізнити демагогічні заяви від справжньої турботи про інтереси України. УРП “Собор” і надалі проводитиме роз’яснювальну кампанію щодо тих переваг, які надає Україні членство в НАТО, і переконана, що новий склад українського парламенту зможе нарешті вирішити питання про надання ветеранам УПА гідного їх статусу борців за волю України.

Прес-служба УРП “Собор”

ПАМ'ЯТЬ

“УЧИТЕЛЬ БУВ ДЛЯ НАС ІДЕАЛОМ”

— Після війни, у кінці 50—на початку 60-х років у наших сільських школах, та й у самій Устинівці було дуже бідно, злидні лізли з кожного кутка, — згадує Таміла Коваленко. — І ось заходить до нас у клас новий учитель української мови й літератури. Красивий, стрункий, у вишиванці, а мова яка в нього була — чиста, мелодійна, бездоганна. Ми всі обожнювали його, він став для школярів ідеалом. Не дарма з наших двох паралельних класів майже половина учнів обрали для себе професію педагога.

Яків Іванович дуже любив і прекрасно знав свій предмет. До того ж, не шкодував ні сил, ні часу для учнів. Вів літературний гурток, де діти випускали газету й альманах “Пролісок”. Кохався у поезії Лесі Українки, разом зі школярами ставили на сцені “Мавку”, пізніше “Назара Стодолу”, “Наталку-Полтавку”. До всього він мав ще й акторські здібності, чудовий голос, очевидно, в молодості одержав театральну підготовку. Але головне, — любов до української літератури, культури була в нього природною, органічною, тому він легко захоплював дітей, які тонко відчують найменшу фальш. І цією любов'ю він творив навколо себе Україну, відкривав її для дітей, уводив дитячі душі в український всесвіт, як у храм, і вони вже ніколи пізніше не могли й не хотіли зраджувати цієї святості. Таміла Коваленко й досі пам'ятає літній піший похід на могили Шевченка в Канів. Добиралися автостопом, ночували в школах. Таке не забувається.

Він був вимогливим і безжальним до всього, що суперечило його принципам. Таміла Коваленко, устинівська учениця, яка й зараз вважає Якова Івановича учителем по життю, пригадує, як завітали до Козулі, повернувшись із чоловікових військових відряджень по країні. Вона, викладач-історик, відразу впізнала на портретах у квартирі Якова Івановича Лесю Українку, Тараса Шевченка, Олеса Гончара, Максима Рильського, а от хто ота печальна дівчина у вишиванці й вінку — ніяк не могла пригадати. Учитель суворо зауважив:

— Свою культуру треба знати!

То була Олена Журлива, поетеса, її ім'ям названо Кіровоградську середню школу № 3, якій педагог віддав багато років. Таміла Миколаївна, повернувшись до Кіровограда, пішла працювати до цієї ж школи, частенько запрошувала його на зустрічі до своїх учнів, щоб Яків Іванович розповів про Павла Тичину. — Козуля умів зацікавити і захопити. Ці тонкі імпульси передавалися учням, які пізніше могли не пам'ятати змісту вірша, але пам'ятали відчуття схвилюваності.

Особливо вирізняло його ставлення до української мови. Усупереч тодішнім тенденціям, він відверто заявляв старшокласникам: “Якщо ви повернетеся з армії і зверта-

«САМИМ ФАКТОМ СВОЄЇ ЛЮБОВІ ДО РІДНОЇ КУЛЬТУРИ ВІН ВИХОВУВАВ ПАТРІОТІВ...»

В Україні завжди були і є люди, які високим рівнем внутрішньої культури, професіоналізму, гідності формували в собі і в оточуючих той внутрішній стрижень, що єдиний дозволяє бути особистістю — творцем, громадянином, господарем на своїй землі. Без таких людей, які власним прикладом і щоденною працею пробуджували національну, духовну сутність багатьох інших ніяка незалежність не могла стати реальністю. Я переконана: вона й досі в нас така квола тому, що їх було і є занадто мало (не тому, що їх не народжувала українська земля, а тому, що цілеспрямовано знищували всі імперії, які віками панували тут і досі не відмовилися від своїх зазіхань, хоча б ідеологічно). Але тим цінніший кожен приклад. У Кіровограді таким прикладом може служити Яків КОЗУЛЯ, Вчитель із великої літери, якого, на жаль, уже немає серед нас.

Коли дійсність абсолютно протилежна змісту й нафосу слів, тоді ще більше поглиблюється страшна хвороба, яка, по суті, і є основною причиною всіх наших бід — малоросійство. Воно передбачає, як писав Євген Маланюк, поразку в усьому, поразку ще до початку боротьби.

школі російською мовою. І репліку Козулі: “Навіть малайці мають свою рідну мову і поважають її”.

Яків Іванович ніколи не протестував проти влади. Але весь його внутрішній лад і цінності, вибудовані з ретельністю науковця, були викликом їй. Таміла Коваленко, яка багато спілкувалася з учителем уже після його виходу на пенсію, буквально до останнього дня його життя, розповідає, що якось він згадував про вимушені візити до КДБ. Але цього ніколи не відчували оточуючі, тим більше діти.

З одного боку дивно, з іншого — закономірно, що Яків Козуля не мав жодних відзнак і звань. Усе життя був просто учителем, просто учителем і помер. Першою пішла з життя його дружина, Лідія Василівна, колега і порадиця.

— Це була рідкісна пара. Гармонійна, красива, духовно близька, — згадує Таміла Коваленко. — Коли померла дружина, почав згасати і Яків Іванович.

Тоді настав тяжкий для нього період. Додалися й матеріальні злидні. Доводилося продавати речі, в тому числі книги. Це було дуже боляче.

— Я ніби друзів зраджую, — казав Яків Іванович.

Поховали його у вишиванці, так, як він любив одягатися за життя.

...Він був красивий до самої смерті, і фізично, й духовно. Лишив по собі добру пам'ять, вдячних учнів, гарних синів, витворив у душах багатьох вихованців частинку українського світу.

•

Світлана ОРЕЛ

На знімках: учительський колектив Кіровоградської середньої школи № 3 (Яків КОЗУЛЯ четвертий зліва у верхньому ряду); випускники Устинівської школи (Яків КОЗУЛЯ крайній справа у першому ряду, Таміла КОВАЛЕНКО — четверта зліва); Яків КОЗУЛЯ, 1967 рік.

тиметеса до мене російською, я з вами не говоритиму”.

“ЙОГО МОЖНА БУЛО ПОМІТИТИ В НАТОВПІ”

Яків Іванович Козуля займався ще й методичною роботою.

— Ще в юності я користувалася його методичними розробками, — розповідає завідувачка кафедри українознавства Кіровоградського національного технічного університету Світлана Барабаш. — Він із тих викладачів, які друкувалися, — одночасно і продуцент, і носій культури. Не терпів розхристаності, все, що робив, було позначене його

внутрішньою суттю. Його можна було помітити у будь-якому натовпі: світився внутрішньою культурою, інтелігентністю.

— Виступи Козулі на педагогічних конференціях завжди ставали подією, — згадує колишній директор середньої школи № 7 Антоніна Полякова. — Виступав тільки українською мовою, треба було чути, як вона звучала. Говорив завжди по суті, відчувалося, що він любить свій предмет, любить школу і дітей.

Учень Якова Козулі, відомий у Кіровограді митець і громадський діяч Юрій Любич пригадує, як на випускному вечорі він, золотий медаліст, виголосив вдячне слово

СПОГАДИ ДИТИНСТВА

СЬОГОДНІ МАМА ВИХОДИТЬ ЗАМІЖ

Я з дитинства бачив сни. Були вони, незважаючи на голодний повоєнний час, світлі, радісні й майже завжди кольорові. Бо мене ніхто не ображав. Мама, бабуся та дві ще не заміжні тітки всіляко пестили, а з дядьком, що був на три роки старший від мене, ми то варишували і, за потреби, він мене захищав. Але цього разу сон був майже весь чорно-білий.

Іду я берегом річки. Ліворуч — нескінченний сірий паркан із деревини, а праворуч — кількадеметрове урвище, на самісінькому дні якого тоненька металево-сіра смужечка води. На душі тоскно. І раптом переді мною мама, яка йде у тому самому напрямку, що і я. Усе сіре, а вона в білій сукні з великими червоними трояндами. Хочу гукнути, щоб зупинилася, почекала. Але починаю прокидатися й усвідомлювати, що це — сон. Боюся своїм криком усіх перелякати. Прагну догнати її, але не можу поворухнути ногами. А мама віддаляється від мене. Біла сукня зменшу-

ється, троянди перетворюються в одну суцільну червону пляму. А потім усе зникає. Я прокидаюся. Невимовна туга стискає серце. Сьогодні мама виходить заміж.

Я — УКРАЇНЕЦЬ

Усі ми — діти, батьки яких не повернулися з фронту, плекали надію, що татко повернеться. Я мріяв — як зустріну його, чим пригощу. Обніму міцно худорлявими рученятами могутню шию, пригорнуся своєю шийкою до його неголеної колючої щочки (не було часу поголитися, — до нас поспішав). А тоді налушу цілу жменю соняхових зерняток, — то наші повоєнні цукерки. І дивитимуся, як він їстиме і неодмінно усміхатиметься.

Та всі, хто мав повернутися, повернулися. Як на шість років, я був досить дорослий, щоб усвідомити марність своїх сподівань. Тому коли мама повідомила про свій намір вийти заміж, я майже не засмутився. Може, цей чоловік, теж колишній фронтовик, у чомусь зможе замінити мені татуса, який загинув.

Мало не відразу я назвав його татком. До того ж, він мав певні позитиви: не пиячив, не палив і, що для російської глибинки взагалі дивина, майже не матюкався. Та й до мене

ставився начебто приязно. Але невдовзі стався випадок, який на все життя закарбувався у пам'яті і вплинув на мою подальшу долю та свідомість.

Прямував я берегом річки. Окрім мене поблизу — нікого. Тільки край протилежного берега — човен із двома людьми. Тож я з високого схилу знічев'я кидав камінці у воду. Не кожен із них навіть тієї води сягав. Дістався додому, і майже одразу за мною — вітчим. Лютий. Очі вирячені. Ременя солдатського скинув і кричить несамоовито, навіщо я в човен камінцями кидав. Я намагався пояснити йому як усе було, та він навіть не слухав. Відшмагав так, що довгий час потому сидницю пеком пекло. Я не плакав і не кричав, бо закам'янів від образи й болю. І це, мабуть, додавало йому люті. Нарешті, мабуть, стомився, бо, вигукнувши незрозумілу для мене образу — “хахлацький виродок”, кинув ременя й вийшов із хати. Тоді я ще не знав, що українця можна образити тільки за те, що він — українець. Я взагалі не знав, що я — українець. Вітчим перший про це повідомив. Правда, назвав не тим словом, але я спитав сусідів — татар (ми мешкали тоді на околиці міста поблизу татарського селища), і вони мені пояснили. Їх теж ображали за те, що вони — “не руськіє”. Але в них була школа, де викладали татарську мову, а ми, українці, і того не мали.

Валерій БОНДАРЕНКО,
м. Дніпропетровськ

БЕЗНАСТАННА МОЛИТВА ЗА СВІТ ПІДНЕБЕСНИЙ

Чи не кожен із нас, рано чи пізно, оглядаючись на пройдений шлях, урешті розуміє, що не такий уже він і коваль власного щастя, власної долі. Збагнувши це, доходимо висновку, що нічого випадкового у житті не буває. Там же, у світі для нас незбагненному, далекому від мирської суєти, де земне життя віддане Господу й Церкві, про те саме кажуть: усе відбувається Промислом Божим...

“Так і кожна з нас прийшла сюди не сама по собі... Кожна пережила таке, чого не переживали інші. Кожній було одкровення Господне, яке вело в цю святу обитель. Отак потрапила сюди і ця грішна жінка, яка сидить перед вами, 47 року народження, Семенюк Валентина Петрівна в миру, дружина священника з Кіровоградської області...”

Нині вона — настоятелька Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря, ігуменія Варсонофія.

Її чоловік помер на колінах із молитвою на устах. А незадовго перед тим запитував, чи пам’ятає вона апостольське правило? За ним дружині священника по його кончині один шлях — у монастир. А вона й сама ще не знала, чи виживе, маючи тяжку недугу, як і її чоловік. Він навіть замовив тоді дві труни та два хрести. Після операції поїхала в столичний Флорівський монастир, де прозорливиця схимонахиня Рахіль її запитала, чи пам’ятає про свою обітницю — і чому досі ще не в обителі? Вона і священники монастиря благословили її подальший шлях. Слабка після недуги (ходила, тримаючись за стіну), поїхала в Козельщину лише на один день — спершу тільки подивитися, що там і як. А переступила поріг обителі — заплакала: їй здалося, що все тут знайоме, що це — її рідні стіни... “Господи, невже так буває?” — подумала. Уся в сльозах зайшла в келію до благочинної Серафими, а та її втішила, заспокоїла і... не відпустила, а в першу ж ніч поклала спати на ліжку ігумені Іраїди, по кончині якої в монастирі якраз перед тим відбули сорок днів. Утім, вона майже не спала — молилася, і така була благодать на душі...

Ігуменею монастиря невдовзі стала матінка Серафима. Її ж наступниця (прозорливиця Серафима про те знала, поклавши її на ліжко покійниці?) була економкою, три роки несла послух біля чудотворної ікони. Перший постриг архімандрит Филип (нині єпископ Полтавський і Кременчуцький) здійснив у лікарні, в хірургії (вона ще не раз мусила лікуватися, важка хвороба відступала повільно). А згодом Владика благословив її іменем Варсонофія — на честь єпископа Тверського, чудотворця.

— Вона вимолила мене, — каже ігуменія про матінку Серафиму, — вона велика молитвенниця. До неї йдуть і йдуть звідусіль, — аби зцілитися, отримати поради в житейських справах. А я стою за її спиною — вона завжди попереду, вона моя духовна матір...

Матінка Серафима в монастирі з 8 років, а нині їй 87. На службу Божу її вже возять у візочку, відвідувачів до неї не пускають, бо кажуть: вона всіх бачить наскрізь і бере на себе чужі недуги, а те вже не по силі, дуже важко їй після того.

Нині в монастирі поруч із літніми черницями несуть свій послух і зовсім юні насельниці — діти, покликані Богом.

— Я відповідаю за духовний стан кожної з них, — каже ігуменія.

Цілодобово в святій обителі читають Псалтир. Цілодобово, безнастанно — через кожні дві години сестри змінюють одна одну. Моляться вони не тільки за себе — моляться за весь світ, за кожну душу перед Господом. Радо зустрічають мирян, паломників із далеких і близьких земель. Утілюють напутнє слово до сестер відкритої 1886 року общини єпископа Іларіона: “Прийміть із любов’ю і приютіть старого, який ледве йде, послужіть немічному, утіште скорботного, скажіть кожному сердечне слово, приголубте і заспокойте, врозумте і наставте, і повернуться вони у свій край, благословляючи вас... і прославлять Отця небесного...”

Насельниці монастиря знають сповнену надзвичайно гірких сторінок історію обителі, яку не раз закривали й руйнували, пам’ятають і вшановують імена відданих їй попередниць, яким випала трагічна доля. Черницям не властива гордість, але ми, миряни, можемо собі дозволити сказати, що Промислом Божим саме їм дароване щастя

стати насельницями в незвичайній обителі, бо саме тут зберігається чудодійна ікона, з якої усе й починалося...

ДИВО СТАЛОСЯ 125 РОКІВ ТОМУ

“Дівчина тримала в руках ікону, дивилася на неї, і в її уяві пролетіло все висстраждане за останній час: тяжке каліцтво, горе батьків, безсилля медицини. Поруч у кімнаті були її друзі — здорові, веселі, щасливі. І їй самій так захотілося бути такою здоровою і щасливою, як вони. Із цими думками Марія почала палко молитися і просити від усієї душі Богоматір або забрати її до себе, або захистити її, допомогти, повернути здоров’я. Раптом дівчина відчула страшний біль у хребті, закричала й на якусь мить утратила свідомість. Опам’ятавшись, зрозуміла, що з нею діється щось незвичне, що вона відчуває щось живе в ногах і руках... Дівчина твердила, що вона зцілилася, і ворушила ногами. Софія Михайлівна не могла повірити, відразу навіть подумала, що донька від горя збожеволіла...”, — так описують диво зцілення Марії

Капніст (і переповідають історію монастиря) у своїй книзі “Перлина Козельщини” кандидат історичних наук Віра Жук і вчитель історії Григорій Сердюк. Вони ж прослідують і кілька версій щодо того, як стала сімейною реліквією графів Капністів ікона Божої Матері італійського письма XVIII століття. Цікаво й те, що мати Марії була дочкою видатного вченого-математика Михайла Остроградського, а її батько — нащадок поета, видатного громадського діяча Василя Капніста.

“Тринадцять місяців гризло мене горе, тринадцять місяців я повинен був привчати себе до думки, що смерть — кращий і немінучий вихід для нещасної страдниці, яку я так люблю”, — згадував про пережите батько, граф Володимир Капніст.

Ці сповнені розпачу його слова посвідчують, що 6 березня (за новим стилем) 1881 року справді сталося чудодійне зцілення. У Москві, куди з іконою відразу по тому поїхали Капністи, тисячі віруючих ішли помолитися перед образом — його виставили в одній із московських церков. А в Козельщині, повернувшись у свій маєток, збудували для ікони, аби до неї змогли доступитися всі паломники, спочатку капличку, а згодом було закладено церкву, засновано жіночу релігійну общину, яка 1891 року була реорганізована в Козельщинський Різдвяно-Богородицький жіночий монастир. На початку серпня 1906 року було освячено — після тривалого будівництва — Різдвяно-Богородицький собор, один із найдивовижніших на той час храмів в Україні і в усій Російській імперії. За цими короткими рядками — надзвичайно багата подія історія, але повернімося до чудотворної ікони Богоматері, до святині, про яку Преосвященний Іларіон 1886 року сказав: “Чудо здійснилося для всього християнського світу; цілебодна ікона стає власністю всіх православних християн”... Марія Капніст сама, на своїх руках, на чолі хресного хо-

ду, несла в церкву, підіймаючись із нелегкою ношею на гору, цей святий образ...

Звідтоді відомо про тисячі випадків зцілення перед іконою Козельщинської Богоматері, до якої й сьогодні люди йдуть і йдуть звідусіль. А потім знову повертаються сюди, аби розповісти про диво власного зцілення. Або надсилають листи. Цікаво, що зцілює не лише ця старовинна ікона, а й численні списки з неї — були випадки, коли навіть паперові літографії чи пластикові іконки і мироточи́ли, й кровоточи́ли. Дуже часто хтось із паломників біля ікони падає й кричить не своїм голосом (справді не своїм!), а хтось плаче благодатними сльозами. Ще хтось вигукує: “Вона жива! Вона жива!”

— Біси не терплять сили благодаті, сили Святого Духа — вони кричать із людини, — каже матінка Варсонофія.

На свято, 6 березня, буває, збирається тут 4—5 тисяч християн. Свято починається з урочистої вечірньої служби напередодні. У свято правиться зазвичай дві літургії — в соборі й у церкві. Посповідатися і причаститися в такий день, у такому місці — для мирян

ЗАСТУПНИЦЯ І ПОХВАЛА ЗЕМЛІ ПОЛТАВСЬКОЇ

6 БЕРЕЗНЯ — СВЯТО ЧУДОТВОРНОЇ КОЗЕЛЬЩИНСЬКОЇ ІКОНИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

“Все, іду служити!” — прийшло остаточне рішення.

Однак не так просто було в радянські глибоко атеїстичні часи колишньому комсомольцеві виконати обітницю. Розказав товаришеві, що збирається вступати до Ленінградської семінарії — і наступного ж дня його викликали до військомату, забрали паспорт і військовий білет. Але Петрова віра не боялася випробувань — виріс у набожній сім’ї в Тернопільській області, неподалік від Почаївської лаври. Звідти й почав свій шлях — працював у храмі й готувався до навчання. А після закінчення духовної семінарії, з 1985 року, служить Господу на Полтавщині, куди приїхав разом із дружиною Людмилою (то вона чекала його з армії), де вже виросли — нині студенти — донька Марійка і син Юрій. Починав у маленькому селі Трудовик Козельщинського району: був псаломщиком, дяком, ієреєм. Завжди пам’ятав настанову одного з викладачів семінарії: хороший священник у селі, — то і лікар, і слідчий.

— Він як стане проповідь казати, то кожне серце зворушиться, — розповідала колись

мені матінка Серафима.

— Якщо він помолиться, то буде так... Одного разу, коли читав “Святий Боже, святий кріпкий...” — він опустил на нас небо, ми всі це відчули... То — сила його молитви, — розповідає сьогодні матінка Варсонофія. — Буває така благодать — аж відчуття часу зникає. А від хреста віє свіжістю...

Отець Петро як благочинний Козельщинського благочиння опікується і господарством монастиря. Службу Божу тут правлять три священники, у великі свята запрошують ще й отців із сусідніх районів. Монастир існує на пожертви благодійників, і сьогодні тут ще далеко не все впорядковано після довгих років свідомого руйнування обителі. Потрібні гроші на ремонт, зокрема на відбудову іконостасу в соборі, який був колись виготовлений майстром Менціоном із білого, з ледь помітними голубими прожилками мармuru, а колони і вставки на фризах та панелях — із бразильського онікса. Його живопис був справжнім мистецьким дивом, та й сам собор, як зазначав Олесь Гончар, за архітектурою нагадує собор святого Петра в Римі.

Козельщинська ікона Божої Матері, яку багато десятиліть переховували в різних містах, повернулася в рідну обитель наприкінці лютого 1993 року. Її зустрічали тисячі віруючих з усієї України, гості з Росії та Білорусі, того дня відбувся святковий хресний хід на честь повернення святині. Розчулений отець Петро прийняв святий образ із рук ігумені Феоданії (з Гомельського монастиря) та Іраїди.

І вже в перший день повернення ікони сталося перше диво зцілення.

Отець Петро зізнався, що останнім часом йому часто сниться Афганістан. Ще в 1988 році, коли мою розповідь про молодого священника, обпаленого війною в Афгані, надрукувала газета “Сельская жизнь”, він одержував листи з усіх куточків Союзу — бувало, по двадцять на день. Переважно то були листи та пожертви від матерів, котрі просили поради, як їм молитися за синів, які служать в армії.

Ось так ця свята обитель Промислом Божим поєднує долі людські, несе безнастанну молитву за світ піднебесний. І кожен може прийти і зцілитися тут своєю душою.

Матінка Варсонофія ж Промислом Божим вважає дуже давній випадок у своєму житті. Тоді в сільській церкві на горищі вона знайшла настільки занедбану ікону, що неможливо було зрозуміти, чий то образ. А коли очистила її — побачила Козельщинську Богоматір.

Справді, нічого випадкового у житті не буває, скажемо ми, миряни.

•

Лілія ВІЦЕНЯ
“Зоря Полтавщини”

— Моя робота перебуває на межі. Я займаюся документальною фотографією. Багато хто визначає мене як фотожурналіста, хоча я давно не публікуюсь і намагаюся показувати свої фотографії на виставках і робити книги.

— **Що це за книжки?**

— Одна з книг, де я автор-фотограф, має назву “Тут і тепер”. Вона вміщує світлини й тексти. Книга розповідає про людей, що живуть із ВІЛ і СНІДом. Ці люди писали свої історії. Книжка вийшла в 2000 році. Сьогодні я товаришую з багатьма її авторами. Зараз ми працюємо над другим виданням, яке матиме продовження історій, де їх буде значно більше. Є також книги, де я один зі співавторів. У США, наприклад, вийшла друком велика книга, присвячена ситуації зі СНІДом протягом останніх двадцяти років.

— **Проблема СНІДу — провідна у Ваших роботах. Вважаєте, наше суспільство готове сприйняти її?**

— У світі не існує суспільства, яке б насправді толерантно ставилося до людей, хворих на СНІД. Інша річ, у багатьох країнах частиною суспільства й державою сформована більш гуманна норма соціальних стосунків. Відповідно, і хворі на СНІД, і ВІЛ-інфіковані почуваються там комфортніше. Але не треба думати, що життя таких людей десь узагалі є комфортним. Наприклад, у США залежно від регіону ставлення до ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД — різне. Пересвідчився у цьому, коли п'ять років тому відвідував найбільше місто штату Алабама — Бермінгем. Там я познайомився з галеристом, який мав зв'язки із серйозними фотографічними галереями у провідних містах Америки. Він зацікавився моїми роботами, запропонував залишити йому близько 10 світлин для виставки і продажу. І ось у той момент, коли я вже мав їхати, він фактично зник. Жодні телефони не відповідали. Врешті-решт ми з другом знайшли його компаньйонку. По телефону вона говорила стримано, запропонувала віддати роботи їй, якимось тягла розмову, а далі розридалася і розповіла, що галерист залишився ледь живий після інфекційного менінгіту, що друзі по черзі доглядають його. До того ж з'ясувалося: він — ВІЛ-позитивний. Він — гей і ВІЛ-позитивний, отже, у цьому місті більше мешкати не зможе. Тепер він переїхав до Нью-Йорка, галер-

рейною справою більше не займається, працює як художник. Він більше не приховує свого статусу. Але змушений був виїхати з Бермінгема.

— **А що нашкодило Вас висвітлювати у роботах проблеми нездолених дітей?**

— Безпритульних дітей я почав фотографувати 1996 року для одного невеликого репортажу, що стосувався центру Києва: безпосередньо Хрещатика і прилеглих районів. Під час зйомки познайомився із кількома групами вуличних хлопчаків і зрозумів, що знімати доведеться довго. Так, почавши фотографувати дітей вулиці, в наступні роки зачепив й інші теми, що стосуються дітей, яким пощастило менше, ніж їхнім одноліткам. Знімав у місцях, де таких дітей утримували: від приймальників-розподільників, слідчих ізоляторів, тюрем, колоній до інтернатів, дитячих домів, психіатричних лікарень, будинків сімейного типу, державних організацій, які опікуються нездоленими дітьми.

— **Такі діти, мабуть, нелегко йдуть на контакт?**

— Діти такі ж різні, як і дорослі. Так само, як і дорослі, одні легко погоджуються на спілкування, інші — ні. Я не вмовляю.

— Я народився Сашком Гляделовим. Фотографом став. Хоча, можливо, всередині і було щось, що дозволяє відчувати світлини.

— **Фотографія — річ публічна. Не кожен погодиться оприлюднити власні проблеми...**

— Я не обманюю людей. Я кажу, навіщо фотографую. Якщо людина не проти, я фотографую її.

— **Ви обіцяєте, що їхню світлинку не буде показано принаймні на їхній батьківщині?**

— Обіцяю, але вперше в своєму житті стикнувся із ситуацією, коли мої фотографії були показані проти моєї волі. Я не хотів би називати організацію, яка показала мої світлини, бо поважаю їхню роботу. Я довго вимагав зняти свої роботи з виставки. Адже було порушено право людей, яких я фотографував.

Хоча не може так бути, щоб ніхто не постраждав від того, що ти розповідаєш про якусь проблему. Я маю на увазі, що чиясь частина особистого життя стане збудом інших. Якщо ти йдеш із купою підготовлених бланків, береш дозвіл на фотографування і тільки потім знімаєш, то часто не розкажеш усієї правди. Тому якщо я йду вулицею і бачу щось варте уваги, я піднімаю камеру і знімаю:

Пацієнт М. страждав від сильного болю. Давати йому надію було не чесно. Він помер. Одеська інфекційна лікарня. 9 лютого 2005 р.

Треба їх принаймні відчувати. Якщо ти не відчуєш, ти не зможеш передати. Навіть якщо це миттєвий інпакт, зіткнення з тим, що ти ба-

жин Смітт, людина, яка все життя горіла, як факел, казав: він не вірить, що фотограф може бути об'єктивним у своїй роботі. Він має бути суб'єктивним. Питання в тому, якого характеру ця суб'єктивність. Фотограф має бути палким до того, про що розповідає, та не повинен втручатися, реалізовуючи власне “я”. Межа тут надто хистка...

Мені постійно докоряють, чому я не “показую світла в кінці тунелю”, чому не фотографую красивого життя. Незважаючи на те, що протягом року лише моя фотовиставка може бути присвячена іншому боку життя, мене питатимуть, чому ти показуєш нам це, покажи щось інше. Чомусь ніхто не питає тих, хто фотографує, об'єктивно чи суб'єктивно. Звичайно, багато залежить від зовнішньої форми, особливо це стосується творів мистецтва. Але для такої справи, як документальна фотографія, то не проблема. Вона розповідає про життя. Коли я кажу, що вона розповідає про життя, маю на увазі пошук реальності. Вона розповідає про людину, про її щастя й біль. Бо на якому б соціальному ступені не перебувала людина і який би ієрархічний шабел не посідала, вона все одно відчуває їх. Часто я знімаю людей, яким залишилося жити дуже мало. Такі люди не зважають, що я фотографую, їхня душа зайнята іншим... Я також знімаю людей, які стояли на межі. Такі люди стають відкритішими або, навпаки, закриваються в собі, набувши страшного досвіду. Але мене як фотографа не дивує зло, що примножується між ними, мене вражає глибина людяності, яка не вміє знищити до кінця самого себе. Її я й шукаю.

ТОЙ, ХТО ЗУПИНЯЄ ЧАС

Коли дивишся на світлини Олександра ГЛЯДЕЛОВА, найперше, що вражає, — це правда, до якої ми не звикли. Вражає життя навколо нас, життя, повз яке йдемо й якого не помічаємо. Як воно — бути фотографом і бачити більше за інших? Про це ми говорили із самим фотохудожником, лауреатом міжнародних конкурсів і автором численних виставок.

— **Щоб зробити такі знімки, треба увійти в життя дитини, зрозуміти її. Щоб світлина ожила, дитина має розкритися...**

— Це стосується не лише дітей. Тут, напевно, доцільно говорити про професію фотографа взагалі. Я знімаю речі, які відбуваються насправді. Особисто мене не цікавить фотографія, що виникла після мого втручання...

Своє запитання Ви могли б сформулювати й інакше: як я вхожу в довіру? Важко відповісти. Це пов'язано з багатьма речами... Напевно, мені починають довіряти під час спілкування.

— **Це тому, що Ви народилися фотографом...**

можливо, я вже ніколи не зустріну людини, яку сфотографував. Але зовсім інакше я працюю з фотографією у місцях позбавлення волі. Там я голосно розповідаю, хто такий і навіщо прийшов. І фотографую тільки після згоди в'язнів.

— **В Інтернеті я натрапила на таке враження від Вашої виставки “Без маски” про хворих на туберкульоз у російській в'язниці: “Тепер я точно знаю, де б не хотіла побувати і на що не хотіла б захворіти”. Як Вам вдаються такі сильні роботи?**

— Відповідь проста: ти ніколи не зробиш сильної роботи, якщо не заплатиш собою, розповідаючи про чужі проблеми, біди і біль.

чиш на вулиці, відгук... Але є ще й такі речі, як уміння бути ненав'язливим, непомітним, перебуваючи дуже близько до людини. Я фотографую, можна сказати, впритул, я не повинен викликати у людини роздратування чи відторгнення.

— **Вас називають ветераном “гарячих точок”. Невже не страшно їхати, скажімо, в ту ж Інгусетію?**

— Я дуже хотів туди поїхати. Я був у місцях, де відбувалися військові дії: в Чечні, в Інгусетії. Я бачив табори біженців. Фотографував. Інша річ, що Інгусетія — небезпечне місце. Роботу, про яку ви запитали, я робив у листопаді 2001 року з організацією “Лікарі без кордонів”. Я задокументував, як біженці з Чечні зустрічають уже третю зиму в Інгусетії. Переді мною стояло завдання: за тиждень відзняти репортаж. Матеріалу вистачило для виставки.

— **Такі поїздки, спілкування з людьми, напевно, відбилися на собі житті?**

— Протягом усього життя людина вчиться, сприймає нове у вигляді досвіду. Я почав професійно працювати фотографом не дитиною, а в багато чому сформованою особистістю, але, звичайно, на мене впливає те, через що я прохожу в своїх роботах. Якби цього не відбувалося, мої світлини не зачіпали б. Без цього неможливо було б роками працювати над однією темою. Це перетворилося б на конвеєр, що на ньому людина закручує гайку й робить це роками. Змінюється модель автомобіля, а її робота — та сама.

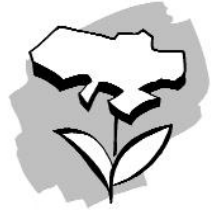
— **Інакше кажучи, об'єктивним фотограф не має бути?**

— Це дуже цікаве запитання. Американський фотограф Юд-

Пацієнт С. Помер за сім днів. Одеська інфекційна лікарня. 9 лютого 2005 р.

Розмовляла
Ольга СКРИПКИНА

ОХАЮВАННЯ ЧИ «ЗБАГАЧЕННЯ» МАТЮКОМ?

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

Два чинники, що збіглися в часі, спонукали торкнутися, хоча теж не вперше, цієї не раз уже обговорюваної на сторінках багатьох видань теми і поділитися деякими власними думками з приводу нинішніх мовних проблем. Це — злободенне й цікаве (упевнений, не тільки для мене) інтерв'ю “Володимир Яворівський: вихід на марафонські дистанції”, надруковане “СП” у числі 49 за 2005 рік, і випадково почутий в одній із тодішніх передач Українського радіо політрекламний “ролик”, що на всю губу, як на Волині кажуть, вихваляв донедавна взагалі ще неіснуючу партію “Третя сила” і був зрежисований як інтерв'ю із самим, очевидно, її лідером.

Проте лукавство, що випирало з велемовного “ролика”, спонукає назвати цю “силу” дещо інакше. Утім, річ не в назві, а в короткій тезі “ролика”, яка переконувала: не слід вважати окупацією тривалий період перебування “навіки здруженої” України під Росією (що дехто невдячно робить), оскільки протягом цього періоду наші культура й мова під верховенствующим впливом російських мови й культури неабияк ними збагатилися. І як аргумент на підтвердження тези, — розлогі міркування про начебто виключно збагачуючий вплив на мову та культуру українців мови й культури сусідів-поляків. Із відвертим натяком на те, що частина України перебувала під Польщею, проте окупацією цей період ніхто у нас не вважає.

В останньому — явна необхідність. Або зумисне намагання вводити люд в оману, позаяк у Західній Україні, що була під Польщею до 1939 року, понині той час звуть окупаційним. Не забуваючи, однак, уточнювати, що в ХХ столітті польська окупація була тут незрівнянно легшою від замаскованої під визволення окупації комуно-більшовицькою Росією; що завдяки їй ці терени оминув голодомор 1932–1933 років, і збереглися у них сили для того, аби масово протистояти моральному й фізичному нищенню червоними в роках наступних. Не випадково ж кілька літ тому Михайло Свєргун із Дніпропетровщини мені написав: “На Волинь, під Ковель, я прийшов з автоматом. 1944 року там був поранений і десть там єсть і моя крапля крові. Я гордий тим, що визволяв цей край від німців. Але мені соромно, що привів за собою совєтів, котрі із західняками почали робити те, що з нами робили від 1917 року. Мені гірко, що я, воюючи з гітлерівщиною, на своїх плечах ніс націям і народам на заході неволю імперської Росії, більшовизму. Не мав би воювати за чуже, але й не було де подітися...”

Річ, однак, у “збагачуванні”, що його, як не крути, слід називати русифікацією, — подобається це комусь чи ні. Та в засобах, якими особливо зухвало здійснюється це тотальне “збагачування” упродовж років української державної незалежності. Попри все, сьогодні аж надто важко не погодитися, що одним із найпотужніших засобів повсякчасного зросійщення нашого суспільства й насаджувannya у нашу

свідомість думки про неминучу, якщо не нагальну, потребу вже осторидлої своєю нав'язливістю офіційної двомовності зостається наше телебачення. Оскільки і на його каналах не вщухають дискусії з приводу мовних проблем (а правдивіше — постійно роздмухуваної “старшим братом” укупі з місцевими козачками непомірної претензійності російськомовної нацменшини), то не дивно, що на їхньому тлі так звана мова Верки Сердючки є інструментом зросійщення, можливо, навіть найефективнішим. Насамперед тому, що, улажливо проникаючи в усі шпарини діяльності й побуту українців, тихцем підштовхує до висновку про буцімто взаємозамінність обох мов, які — “з однієї колиски”. Отже, насаджує у повсякденний ужиток пряме й абсолютно невинуватне калькування в українську мову низки російських слів, як і трактування деяких співзвучних із російськими українських на російський лад.

З огляду на це не доводиться вже й дивуватися, що в одній із програм на “Інтері” влітку 2005 року українсько-російський суржик було прирівняно до діалектних українських говірок, тобто названо мовою народу. Хоча мова українського народу не тільки істотно відрізняється від Сердюччиної, а дуже часто і в значенні слів протилежна тому, про що намагаються сказати нам із “ящика” поборники “двуязычія”. Утім, замість коментувати притрушену вже пилот інтерв'євську телепередачу про “народну мову”, наведу лише два приклади того крайнього анекдотизму, до якого нерідко призводить використання такої мови. Хоча саме бездумність користувачів такою мовою і була в одному з цих випад-

Волинського обкому партії. Мабуть, рідко яка нарада в його кабінетах не супроводжувалася різкими нападами “від імені трудящих” на тодішню обласну газету “Радянська Волинь” (від грудня 2001 року — “Волинь”, із січня 2005 — “Волинь-Нова”), що раптом перестала бути слухняним “органом”. Аж нарешті прозвучало конкретно: “Своє невдоволення тим, що газета охає нашу дійсність, висловили на зустрічах з інформаційно-пропагандистськими групами колгоспники сіл Мирне і Підбереззя Горохівського району”. Як власний кореспондент газети в цьому районі, я одержав термінове завдання редактора детально з'ясувати, що говорили на тих зустрічах колгоспники. Виявилось, критичні їхні зауваги з приводу “охаювання” газетою “нашої дійсності” просто сфабриковані. Про це й розповів читачам “Радянської Волині” (30.01.90) у статті “Апаратна липа”.

Через якийсь день-другий після виходу газети у світ від тодішнього першого секретаря Горохівського РК КПУ Аркадія Верещака довідався, що чекають на мене серйозні неприємності. І що відповідні документи, за якими “організовків” мені не оминати, уже запущені в дію. “За що?” — запитав у Верещака. “Ну, як “за що?” — не заборилася відповідь. — За охаювання! Так там написано”. Ось тут і використав я те, що “випало” зі статті при остаточному її редагуванні. “За охаювання, — сказав, —

який начебто є “народною мовою”, набуло в очах відомих “собирателей земель” особливого значення. Адже суржикомосців — це вже зрозуміло із заяв декотрих політиків — завжди є змога поставити до ряду тих, хто начебто говорить “зіпсованою” західним, точніше — польським впливом (звернімо увагу на згадані вище міркування популяризатора “Третьої сили”) російською. А коли так, то й кількість російськомовних, вказуючи на яких ці політики роблять свої висновки щодо України, ураз непомірно зростає. І в цьому контексті аж ніяк не можна забувати слова нинішнього президента Росії Володимира Путіна про Україну під час зустрічі з тодішнім її Президентом Леонідом Кучмою у грудні 2004 року в московському аеропорту Внуково-2. “Это полнотью русскоязычная страна, причём и на западе, и на востоке”, — сказав він. Залишається тільки продовжити думку фразою, що в певних російських колах повторюється постійно: “Какая ещё Украина? Никакой Украины нет и быть не может!” Нас же козачки-догідники сучасних русификаторів України й далі переконують: “Головне, щоб люди розуміли один одного. Та й мови, проникаючи одна в одну, лише збагачуються...”

До якого “порозуміння” призводить кальковане впровадження в українську мову російських слів і бездумне послугування суржиком, говорить “українська” фраза, що 2005 року від весни до осені

ший речі. Не слышно и великоросского “тыканья”.

Як бачимо, висока мовна культура наших предків, допоки сама не захворів тою ж великоросською зарозумілістю, викликали тоді у з малих літ звиклого до “славної” російської матюшні Горького справжнє зачудування. Як і поважливе їхнє ставлення до співбесідника. Надто ж до людей старшого віку. Тепер же, мабуть, жодного села в Україні не знайдеш, де не почуєш матюка, пройшовши лише однією якоюсь вулицею. Матюкаються молоді і старі, чоловіки і жінки, хлопці й дівчата. Матюкаються, незалежно від рівня освіти й соціального становища. Матюкаються ще не всуціль, але вже від сходу й до заходу України включно. Цікаво, що й матюкаються переважно не зі зла, не спересердя, а просто так, “для зв'язки”. Тому й здається іноді, що, аби хтось вилучив із мови таких людей непристойності, ці люди уміть зацікавили б, позаяк інших слів, загублених у процесі “збагачування”, не мають ані на языках, ані в головах. Тоді як лише письмово зареєстрованих російських нецензурних слів, що ними послуговуються, є аж 40 тисяч! Дедалі більше вломлюється нецензурщина в українську культуру з російських бойовиків, що їх бачимо на екранах своїх “ящиків”, щодалі частіше затирається під приводом реалізму і в українську літературу.

Тим часом до 1939 року, коли захід України був “визволений” від поляків, а “визволителі”, котрі доти “збагачували” тільки схід, тепер узялися “збагачувати” вже й західняків, у волинських, наприклад, селах до чогось подібного, за свідченнями людей старшого покоління, не опускався жоден, хто хоч трохи переймався добрим своїм іменем. А “великорусское”, за походженням, тикання нині не вивірюється і з кабінетів найнайвищого нашого чиновництва. Кому корисне таке взаємозбагачення й “закалювання”, доречно було б, про “народну мову говорючи”, поміркувати й на “Інтері”, і на інших каналах Українського телебачення. А принагідно, позаяк із дечим асоціюються, пригадати слова з пісні Володимира Вишнєвського: “Большое наше распространение особенно заметно вдалеке. В общественном парижском туалете есть надписи на русском языке”. Чи не з огляду на таку поважну обставину й намагаються деякі наші політики будь-що зробити “язык распространения” другою в Україні державною мовою?

Із огляду на це й запам'яталося мені згадане вище інтерв'ю головного редактора “Слова Просвіти” пані Любові Голоти з Володимиром Яворівським.

Зокрема в тій частині, де йдеться про слова, якими на президентських слуханнях у грудні минулого року Президент України Віктор Ющенко чітко сформулював своє ставлення до проблем, пов'язаних з українською мовою та літературою, і які на офіційний президентський сайт в Інтернеті чомусь не потрапили. Мабуть, не потрапили через випадковий недогляд когось із президентського оточення. Але чомусь здається, що саме там, де подібні недогляди мають місце, і вбиваються в наше життя гострим клином усілякі треті сили.

● **Петро БОЯРЧУК**, журналіст, письменник, м. Горохів Волинської обл.

“Все делается... основательно, вдумчиво. Ядреной и крутой ругани Великороссов, от которой дух в груди спирает и глаза на лоб лезут, не слышно, — ее заменяет легкий юмор, щедро украшающий речи. Не слышно и великоросского “тыканья”.

Максим Горький про Україну й українців в оповіданні “Ярмарка в Голтве”

мені тільки подякувати треба. І “Радянську Волинь” відзначити”. “Як то?” — здивувався мій співбесідник. “А ви подивіться, що означає це слово в українській мові, та й будете знати”. Приблизно через годину мені зателефонував тодішній відповідальний секретар Горохівської районної газети Олег Дідик і запитав про тлумачний словник української мови за редакцією Грінченка, який, зізнався, “просять принести в райком”. Здається, серед усіх тодішніх словників тільки Грінченків і пояснював, що в українській мові слово **охаювати**

час від часу звучала в рекламі на тому ж “Інтері”, переконуючи: “Закалювання, це, безумовно, корисно для вашого організму”. Адже в українській мові слово “закалюватися” означає не загартовуватися, як у російській, а, вибачте, забруднюватися лайном. Утім, останнє в обох мовах має і спільну назву. От її варто було б “інтерв'єм” пригадати, беручись до подібної реклами. Тим паче, що такими “перлами”, як і суржиковими неоквириностями іншого штибу, своїх глядачів — що російських, що українських — тішать вони досить часто.

Та й щодо взаємозбагачування — не все так гладко і вдало. Ось тут не можна не згадати російського, або, як за совєцьких часів прийнято було казати, великого пролетарського письменника Максима Горького. Так, того самого Горького, котрий рішуче відмовився видати обов'язковий за СРСР до вивчення в навчальних закладах роман “Мать” (не думаю, що українці від того збідніли. — П. Б.) у перекладі українською, вважаючи за звичкою великороса нашу мову лише “наречієм”. У молодості Горький, себто Алексей Пешков, чимало часу бродявив. Бомжував, теперішнім сленгом говорячи, і на території України, яка багато чим його вразила. Отож у названому оповіданні нарисі “Ярмарка в Голтве” (село на Полтавщині. — П. Б.) і написав про Україну й українців: “Все делается... основательно, вдумчиво. Ядреной и крутой ругани Великороссов, от которой дух в груди спирает и глаза на лоб лезут, не слышно, — ее заменяет легкий юмор, щедро украшаю-

До 1939 року, коли захід України був “визволений” від поляків, а радянські “визволителі”, котрі доти “збагачували” тільки схід, тепер узялися “збагачувати” вже й західняків, у волинських, наприклад, селах до матюків, за свідченнями людей старшого покоління, не опускався жоден, хто хоч трохи переймався добрим своїм іменем.

ків рятівною особисто для мене.

У 1989 р. керівна в СРСР московська компартійна верхівка, безпорадно намагаючись зупинити розвал “нерушимого” Союзу, гримнула в низи фразою: “Некоторые перерожденцы под видом перестройки и прикрытием гласности всячески охаивают нашу партию и нашу действительность, с чем мы не можем мириться ни в коем случае”. Партноменклатурники нижчого рівня одразу ж заповзялися до відповідних дій. Російське слово “охаивают” калькою перекинулося в директивну мову ЦК КПУ, де головним ідеологом тоді був нині вже “не такий” Леонід Кравчук, зрештою — і в мову

означає не очорнювати, співзвучно російській, а **прикрашати, прибирати, наводити лад** (охайна хата, охайна жінка), отож є синонімом до слова **причепурювати**.

На цьому партноменклатурні оргвисновки щодо мене тоді закінчилися. Невдовзі дійшла свого завершення й епоха тої заповзятливої боротьби з “охаюванням” та “охаювачами”. Але, як бачимо, знетворююча русифікація України, котра щодалі наполегливіше стала випручуватися з “братніх” обіймів, розгорнулася від початку дев'яностих років минулого століття з новою шаленою силою. Призвичаювання українців до українсько-російського суржика,

БАРВИ СЛОВА І ПЕНЗЛЯ

У лютому, коли зустрілася зима з весною, на Київській книжковій фабриці за її новою адресою на вулиці Ушинського, 40, Євген Степанович Товстуха представив свій новий альбом “Барви слова і пензля”. В основу його лягла та персональна художня виставка, що з першим снігом відкрилася торік у Яготині, у флігелі Тараса Шевченка.

І от уже з автографами — на вічну творчу молодість чи з іншими побажаннями — ця виставка перейшла до шанувальників його творчості — просто в директорському кабінеті на фабриці, де виставка ушліфилася до розміру солідної книжки. Відповідальний за її випуск Віталій Карпенко згадував студентські роки, адже зазнало це покоління брежньовську посттвідлигу, коли нищили творчу думку і в літературі, і в мистецтві, і в медицині. Борис Олійник і Петро Засенко, чия дружба з Євгеном

Товстухою ось уже півстоліття так само чиста, чесна і принципова, згадували, як доводилося долати підступні виступи цензорів і рецензентів, щоб дійшли до читача Товстухині вірші й розвідки.

Сьогодні, коли знаний не тільки в Україні медик, учений, літера-

тор Євген Товстуха є одним зі взірців українства, а не тільки рятівником для страждених, кому виявилися безсилі допомогти інші лікарі, не так уже й просто порахувати ті крила, якими щедро наділений від Всевишнього цей дивовижно світлий, добрий чоловік.

Традиційна медицина в державному розумінні й та, що з правічних народних традицій зберегла для нинішньої науки лікування травми, — це два крила. Музика й живопис, що виданий Академією оригінальних ідей України, — ще два крила. Професор Василь Забашта, який навчав Євгена Товстуху ще в художньому інституті, хоча йому виповниться ось уже дев'яносто, прийшов привітати з новим виданням свого учня, як вітав його не давно на відкритті художньої виставки в Яготині. Бо сила духу цих людей додає і фізичної сили, щоб і надалі працювати творчо. І хоча змінилося нині живо-письмо Євгена Товстухи, а однаково правдиві й оті студентські — зі свіжозораними чорноземами етюди, і тонке мере-

живо над землею, де відкриваються художникові, а відтак і глядачеві потайні й водночас промовисті вібрації — подихи нашої землі.

Але ж не вміщається Євген Товстуха сам у себе. І ще два крила — дослідництво історії рідного народу, українського етносу, і така близька до традиції української пісні поезія, що супроводжує його картини в альбомі-каталозі, — виводять образ нашого сучасника на знаковість шестикрилого Серафима. І це при тому, що аж ніяк не святий, а тим паче не святенник він у житті.

Євген Товстуха не приховує свого віку — йому 72. Жодної хвилини у житті він не витрачає на марно, але ніколи не шкодує часу, щоб комусь у чомусь допомогти, бо знає, наскільки потрібна людині радість, аби бути здоровою і активною. Тож книжки і картини його цілющі, як і дивовижні напої, котрі допомагають людині сприйняти благословенну силу, розливу Всевишнім в усьому Всесвіті.

● **Ганна КОЗАЧЕНКО**, член правління Українського фонду культури
Фото **В. Коскіна**

МАТИ-ЗЕМЛЯ

НЕ КУПУЙТЕ ПЕРВОЦВІТІВ!

Ідеться передусім про зворушливо ніжні “червонокнижні”, зникаючі весняні квіти: кримські підсніжники складчаті і цикламени Кузнєцова.

Попри численні застороги екологів, адміністративні стягнення, штрафи від 51 до 170 грн. із конфіскацією незаконно зірваних “очей землі” й відшкодуванням збитку в розмірі 3 гривні за кожен екземпляр, торгівля ними в останні роки набула загрозливих масштабів. При тому, що з 14 видів кримських “червонокнижних” ранньоквітучих рослин, 6 видів є ендеміками, тобто зустрічаються лише тут.

Проте понині на території України й Росії в реалізаторів вилучають мільйони підсніжників і сотні тисяч цикламенів Кузнєцова. Зважає, попри принципову боротьбу з цим видом бізнесу, з кожним роком об'єми вилучених квітів збільшуються, а в довкіллі їх усе меншає. Крим залишається основним постачальником ранньоквітучих рослин, що реалізуються на веледенській території колишнього СРСР.

Чому не вражає нас те, що за останнє десятиліття флора півострова втратила вже 39 видів унікальних рослин? І цей згубний процес триває. Щовесни веледенську кількість ендеміків — підсніжника складчастого в гірському Криму поварварському знищують разом із цибульками збирачі для наживи. Фахівці вважають, що це може невдовзі призвести до неминучої загибелі таких цінних для краю й усієї землі видів. Закони ж природи такі, що якщо ми й далі будемо байдуже ставитися до жорстокого винищення беззахисних провісників весни, то й береги скоро буде нічого.

Саме з метою охорони тендітних рослин від браконьєрського розгулу й нині вкотре розгорнулася операція “Первоцвіт”. Цього року вона триватиме до кінця квітня. Спільні акції держінспекторів, Рескомприроди Криму, співробітників держлісінспекції, Рескомлісу автономії, МВС, громадських екологічних організацій, посилення контролю в місцях зростання й можливого продажу “червонокнижників” на автошляхах, авто- і залізничних вокзалах, в аеропортах стануть ефективнішими, якщо кожен із нас усвідомить: рідкісних весняних квітів краще не рвати й не купувати — вони красивіші у природному середовищі.

● **Віктор ХОМЕНКО**, Крим

ДОБРА НОВИНА

ПОДІЛЬСЬКИЙ РІК КОБЗАРЯ

Завжди особливо урочисто проходять Шевченківські дні в Народному Домі Хмельницького міського товариства “Просвіта”. Ось і цього року до 192-ї річниці від дня народження Великого Кобзаря в читальні розгорнута книжкова виставка “Свою Україну любіть”. У світлиці учасникам програми “Просвіти” та всім бажаючим пропонується перегляд відеофільму “Той, хто прорік націю”. Для хмельницьких просвітян рік 2006-й — це подільський рік у житті Тараса Шевченка. Отож на ознаменування 160-річчя його перебування в нашому краї спільно з обласним управлінням культури та туризму готується до друку репертуарний збірник “Вокально-музична Шевченкіана композиторів Хмельниччини”.

● **Зоя ДІДЕНКО**, голова Хмельницької міської “Просвіти”

ЛЮБОВНА ІСТОРІЯ

У широкий і різнобарвний плеяді представників нашої флори почесне місце займає липа. Це дерево в Україні оповите особливою шаною: липами обсаджували шляхи, дороги, садики, обійстя, замки, храми; крім цвіту і медоносу цінувалася деревина. З неї виготовляли музичні інструменти, різьбили іконостаси, дитячі іграшки, робили речі господарського вжитку. Вельми практичними в побуті були діжечки, видовбані з осердя старих дерев. У липівках (так називалися ці посудини) тримали мед; лікувальний продукт добре зберігався, не втрачаючи впродовж десятиліть своїх смакових і цілющих властивостей. Світло-жовтого кольору, часом зеленкуватий, із ніжним запахом цвіту, липовий мед — кращий серед багатьох сортів: дуже смачний, корисний для здоров'я.

Зібраний із липового цвіту мед у народі називають “ліпцем”. Можливо, й назва місяця пішла від “ліпцю” — періоду основного медозбору.

ЛИПОВА АЛЕЯ ЯК СПОМИН

Як і дуби, липи також досягають поважного віку, тривалістю кілька століть. Були вони очевидцями бойових звитяг наших предків, свідками важливих історичних подій. Усі знають про Підгорецький замок на Брідшині. Поблизу нього росте старезна липа з могутніми кронами, а товщина стовбура така, що кілька людей можуть його обхопити. Кажуть, під цим деревом відпочивав Богдан Хмельницький, коли штурмував старовинний замок.

Коли 1848 року в Галичині було ліквідоване кріпосне право, то для увічнення цієї події селяни споруджували хрести Свободи. Стоять вони й донині біля церков, при в'їзді в села, обабіч доріг. У багатьох населених пунктах ці пам'ятники обсажені липами.

Але поговоримо про липові алеї, які навіюють лірично-інтимний настрій і зберігають спомин людських

почуттів — широкердних і палких. У селі Куткорі, що неподалік вузлової залізничної станції Красне, росте липова алея, посаджена ще наприкінці XIX століття. Росте як спомин про кохання польської графині Вероніки Лончинської і 23-річного офіцера цісарської армії Станіслава Міцєвського. Кохання пристрасного, драматичного і, на жаль, трагічного.

Тодішній власник Куткора — польський граф Генріх Лончинський — спорудив для сім'ї добротний палац, заклав парк із рідкісними породами дерев, захоплювався полюванням. Часто гостювали в нього шляхтичі. І хоча маєток не був основним місцем проживання родини графа, але Вероніка, його дружина, дуже полюбляла відпочивати у цьому мальовничому куточку.

Неподалік їхнього маєтку, де австро-угорські вояки проходили військовий вишкіл, вона і зустріла Станіслава.

Однак щастя тривало недовго.

Довідавшись про зраду дружини, розгніваний граф Генріх викликав молодого офіцера на дуель, яка відбулася біля лісу 14 квітня 1877 року. Були і секунданти з Буська.

За правилами стріляли із зав'язаними очима. Кидали жереб: право першого пострілу випало графу.

Куля, яка влучила в Станіслава, була смертельною. Стікаючого кров'ю офіцера привезли до палацу Лончинських. Його поховали на місцевому цвинтарі, у графській каплиці. Такою була воля Вероніки.

Невдовзі вона розлучилася з чоловіком, а на спомин про кохання до Станіслава звеліла посадити по обидва боки дороги з лісу до маєтку липову алею. Місцеві мешканці й досі називають її алеєю кохання.

● **Ігор БІДЮК**, с. Йосипівка на Львівщині

ПАМ'ЯТЬ

*Усе найсвятіше,
Що мав у житті, —
Це була Мама.*

Ярослав Ярош

Теплою урочистістю була наповнена літературно-музична композиція “Висока сосна”, присвячена 80-річчю від дня народження мами письменника Ярослава Яроша — передчасно згаслої Софії Василівни Ярош (з дому — Василик). Святкування відбулося в загальноосвітній школі-садку № 7 м. Івано-Франківська (директор Марія Ільків, депутат міської Ради).

Заслужений діяч мистецтв України Ярослав Ярош із хвилюванням згадував свою маму Софію, яка навчила його любити рідний край та Україну, мову, історію українського народу, берегти традиції і звичаї, шанувати людей та їхню працю, обстоювати правду і свободу, справедливість, вірити у краще життя, творити добро чесною душею і чистими щедрими руками. Вона гордилася тим, що була ровесницею Зеновії Франко — внучки Великого Каменярка.

У студентські роки Ярослав записав від Софії Василівни багато народних пісень (окремі з них надрукував у івано-франківській обласній молодіжній газеті під рубрикою “Пісні моєї матері”), згодом — пісні

січових стрільців та вояків Повстанської Армії (видав невеликими збірками у час національного пробудження).

Ось дві строфи із синового вірша:

*Чи літо квітусь, чи зріє весна,
Чи осінь, зима — дощ, завія,
Мене зустрічає січнева сосна —
Мати — смуглява Софія...*

*Свята. Гоїть серце і душу мою.
Лиш мама. В найтяжчих
моментках.*

*Між тисяч облич я її впізнаю:
Сонце — на всіх континентах...*

Згадуючи про Софію Ярош, учасниця національно-визвольних змагань, політкаторжанка, голова обласної організації Всеукраїнської Ліги Українських Жінок Стефанія Костюк-Процак підкреслила, що при спілкуванні вона справляла враження високоосвіченої інтелігентної людини, хоч не закінчила особливих шкіл, завжди всіляко підтримувала і розраджувала в біді інших, допомагала, як могла...

Спогадами про матір Я. Ярош поділився історик, доцент Івано-Франківського університету імені В. С. Стефаника, активіст “Просвіти” Петро Арсенич та лауреат літературної премії імені Марка Черем-

шини краєзнавець Теофіл Виноградник — і наголосили, що Софія Василівна була не лише чуйною матір'ю і доброю, жвавою господинею, але завше гостинною, щедрою, уміла створити веселу, радісну, доброзичливу атмосферу...

Своїми роздумами, міркуваннями про важливу роль Матері у вихованні дієвого патріотизму, у формуванні громадянської позиції та національного світогляду, у прищепленні любові до отчого дому, до Вітчизни обмінялися директор Івано-Франківської обласної бібліотеки

● **Надія КАРДАШ**, **Надія КЛИМЧУК**, педагоги, м. Івано-Франківськ

УСЕБІЧНО

Закінчення.
Початок у ч. 9 за 2006 р.

Мова — властивість живого й апофеоз життя, а загрозу життю становить не лише ядерна зброя й наслана чума. Винародовлення не конче має бути кривавою війною проти країни, масовим голодомором населення або репресіями колонізатора-окупанта проти еліти. Досить отруїти свідомість, нагидити людям у душах, відібрати цінності духу, традиції і цноти. Життю не треба клітки й наруж, щоб не сїятися й тихо згаснути. Вистачить галасливої реклами речей інтимної гігієни, щоб народжуваність різко впала.

Серед знамень нашої доби — російськомовні оголошення в газетах про численні курси англійської мови, двомовні телефонні автовідповідачі, що не говорять українською, англломовні вивіски на міністерствах, повідомлення абонентам мобільних телефонів від “Київстар” (Kyivstar — не “Зоря Київ” чи “Київська зіронька”) “*Na Vashem schete ... grn. Usluga deystvitelna do...*” (“На Вашому рахунку ... грн. Послуга дійсна до ...”), засилля гібридів на візі назви журналу *KиевCity* (який подає себе як “настільний для киян”, ніяк “не для туристів”; мовляв, що ці українці роблять у Києві й звідки вони тут взялися?), невитравні *kiev i kharkov* у всесвітній електронній Павутині, охрещений *Internet*.

Показові в національному тезаурусі поняття наклейки на пляшках горілки з тутешнього збіжжя й різке — надто на тлі асортименту хліба — зростання кількості назв сортів оковитої. Поліції універсамів, тобто вже *супермаркетів*, де безперестанку лунають чужі пісні й реклама, заставлені довгими рядами *брендів із лейбелами*. Ось лише деякі: *Posolska, Extra, Starorusska, Pshenichna (Ukrainian Vodka), Hetman Vodka (distilled and bottled in Ukraine), Hetman Petro Sahaidachny, Soyuz-Victan Classical Pure Vodka, Soyuz-Victan Luxe Premium Vodka, Gorilka (Genuine Ukrainian Vodka), Medoff Classic Vodka, Medoff Original Vodka, Medoff Gold Vodka, Medoff Royal Vodka, Medoff Silver Honey-Smoothed Vodka, Medoff Vodka Wild Honey, Status Original Premium Vodka (product of Ukraine), Kiev (Export Vodka), Lady Demidivska (Real? Ukrainian Vodka), Status Classic, Sputnik (Russian Vodka), Sioletov Vodka, Sioletov Vodka Ultra Premium (made in Ukraine), Nemiroff (product of Ukraine), Nemirovskaya Vodka (Osobaya), Nemiroff Light (бренд № 1), Premium De Luxe Ukrainian Vodka Nemiroff, Premium Currant Nemiroff De Luxe Ukrainian Vodka, Nemiroff Lex Vodka, Еталон Black Ice, Artemida Офіцєрська, Artemida Pfersich Schnaps (инапс персиковий), Admiral Vodka Celebrating 300 years of the Russian Royal Navy (тобто до 300-ліття російського “королівського” флоту — *product of Ukraine*), Олімп Катерина Велика (це та з людодів, катів України, за висловом Т. Шевченка, що “доконала вдову сиротину”), Vodka Stolnaya Штофь (Київ), Vodka Stolnaya Luxe Штофь, Диканька Elite Superpremium (Dikanka Original Ukrainian Gorilka), Helsinki Vodka Зимняя столица (і дрібно — горілка Зимова столиця), Helsinki Vodka Ледовый дворец, Shustoff Водка люкс, Водка Шустов (Одеса, ліцензія № 72 — хтось же її видавав!), 5 капель Light (Донецьк), 5 капель Люквля, Гран при (*product of Ukraine*), Мировая чекушка (стакан особой водки — м. Золотоноша), Сокровище Руси, Водка особая хлебная, Мѣрная Business Class Cranberry Vodka, Мѣрная Business Class Platinum Vodka, Мѣрная Business Class White Gold Vodka, Мѣрная водка Древний Киев, Мѣрная Zubrivka, Мѣрная водка на молоке (сделано в Киеве — також на желтках, на сухарях, на молоке с медом, добрая, Застолье тощо)... Усе це — на зло чинному Закону про мови, за яким (статті 35 і 36) тексти реклами й маркування товарів повинні виконуватися українською мовою, а українські назви в товарних знаках “іншими мовами не перекладаються”.*

Чим полиця пляшок — не ключ і не клич до знань, не посібник, що відкриває шлях до першотворів Байрона й Лонгфелло? Упевнені ж новітні шинкарі, що українські “дегустатори” не сплутають *currant i cranberry* — *смородину*, нагороджену на йогуртах зайвим означенням *чорна*, і *журавлину*, що її тиснуть у суржик-ку *клюква!*.. Не бариться тут і поміч під омофором Міносвіти. Тим часом медалісти київських шкіл, де англійську мову вивчають із 1 по 12 клас, *не знають, на яку ступити і знічуються, розгублюються і стантеличуються, торопіють і тетеріють, ніяковіють і конфузяться, вомплять і бараніють*, почувши щось на кшталт “*Порский проноза такой шарварок здійняв, що нетяга відсахнувся й заляк, мов сохатий*”.

Цікаво, що в рекламних газетах, як-от “Експрес-об’ява” та “Aviso”, на одного репетитора з української мови знайдеться до півсотні охочих навчати своїх земляків мови англійської. Володіння англійською в багатьох українських фірмах та установах стало неодмінною умовою прийняття на роботу, в усякому разі бажаною ознакою кваліфікації, тоді як вимога досконалого, професійного знання мови свого громадянства зазвичай не висувається, з чого аж ніяк не випливає, що вона апріорна: під приводом пошани до особистості свободи нею просто нехтують. Також набути громадянства, не опанувавши української мови, в Україні де-юре не можна, а фактично право виборчого голосу надається будь-кому, хто глухий до споконвічного голосу землі й ним нехтує. Тим самим топчуть Конституцію, яка зобов’язує державу дбати про єдність нації. Годі й припускати, що таким способом Україну розколюють, знеособлюють і паралізують нібито знехотя чи здуру — поза широкомасштабними програмами, під які затверджено концепції і фінансування.

Семіосферу столиці добре ілюструють вивіски кільканадцяти десятків магазинів, кафе і яток у підземеллі Майдану Незалежності. Власне, це зухвала афіша незалежності від України. Латинка тут переважає, кирилиця здебільшого транскрибує чужі слова, українських же назв — сушій дрібок. Такою бачать усю Україну в майбутньому. Але чому такий ідеал нав’язується Тарасовій землі — ніби ненароком і майже всуціль анонімно?..

УКРУСЛИЩ – МОВА МАЙБУТНЬОГО Взаємодія мов і переклад

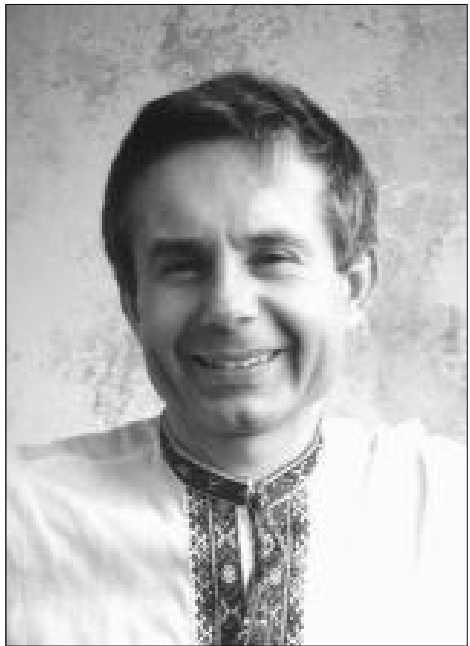
Цікаво глянути на взаємопроникнення мов очима редактора й перекладача. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що редактор покликааний стояти на сторожі чистоти мови, а потреба перекладу свідчить про наявність відмінної, окремої мови. Мовний мішанець також тяжіє до послідовності й усталеності, а віддалення його словника від кожної з донорських норм буває більшим, ніж лексична відстань між деякими спорідненими мовами. Тим-то правління суржиків цілком сходить за переклад, принаймні — за допереклад того, що гідне назви недоперекладу. Самі терміни *варваризація* та *інтерференція* можна вважати прикладами того, що вони позначають. С. Караванський, котрий уклав чималий реєстр “модерних заморян”, радить переклада-

Телеки назавжди покидають гніздо й недосиджені яйця, до яких доторкнувся сторонній. Хто з українських поетів не писав, що мова — душа народу? Але з душі можна зробити пловальницю. Досить відрізати кожному в тямці язик і пришити чужий, щоб народу не стало.

ти їх лексикою питомою і старшою: *гарнізон — залогою, генерацію — поколінням, індекс — показником, колізію — зіткненням, фактор — чинником, шофера — водієм* тощо. Безперечно, таке перевираження має системний характер і його можна застосувати до обсяжного корпусу текстів. Щоправда, навряд чи вдасться *дисотеку* замінити *балом* або *танцюю*, а заодно й *нафту* — *ропою*, склозавод — *гутою*, спиртово-горілчаний — *гуральнею*. Спроби трапляються, здебільшого — задля колориту. Наприклад, *кафе-бар* іменують на вивісках *корчмою* або *шинком*. Але *вертеп* — явище цілком сучасне, а не старовинне, як подає його академічний “Словник української мови”, по суті, — боязкою ідеологією, спрямованою проти народної традиції. Таким чином, заклик “До джерел!” вимагає уточнень і застережень. Зокрема доведеться розібратися, що віднести до історизмів, що — до архаїзмів, а що — до призабутої питомої лексики, котрою цілком можна перекласти й тим самим відвернути навалу чужих слів. Зусилля перекладацьке має відповідати потужності самої навали, яка вже дозволяє тлумачити саму себе не *вторненням* і *нашестям*, а *інвазією*

і *агресією*. Та навіть *інвазію* — *агресією*, тобто з англійської мови англійською (а в глибшому корінні ще й із латини латиною) в межах української. Також *брифінг* — *прес-конференція*, *блокбастер* — *бестселером*, *гамбургер* і *чізбургер* — *сандвічем* тощо.

Латинізм *процент* редактори останнім часом затято перекладають *відсотком*, тоді як ще недавно це були рівноцінні синоніми. У мовній свідомості багатьох українців визріває ставлення до *процента* як до лексеми небажаної, що їй належить бути в пасивному словнику або у словнику для характеристичних

оказій, а радикальні пуристи взагалі не вважають *процент* словом української мови. У футбольній говірці намітилася традиція замінювати деякі англіцизми словами своїми й прозорішими, як-от *голкіпера* — *воротарем*. Однак таку схильність громади очищувати свою мову від запозичень в добу глобалізації переважає потужна тенденція творення міжнародного словника — часто-густо, а надто в термінології, коштом відречення від питомої рідної лексики на користь позичок із чужої. *Кисень* потісняють *оксигоном*, *вуглець* — *карбоном* тощо. “Війна синонімів” варта пильнішої уваги, бо утверджує чи відкидає потребу самого перекладу, серед важливих функцій якого — захист і плекання мови, збереження розмаїття самобутніх способів бачення світу.

Тут варто відволіктися в діакронію і згадати численні переклади з давньої мови сучасною — відсвіжені епоси, літописи, ділові угоди, поезію середніх віків. Із великою натяжкою таке осучаснення (хтось скаже — *модернізацію*) можна назвати внутрішньомовним перекладом, бо мова минулого живе в теперішній не лише у вигляді стійких парадигм, а також як окрема цілісна підсистема. Ця “мова в мові” надається для стилізації в історичних повістях і романах, проте непридатна для опису реалій сьогодення. Нею ніяк не відтворити чогось на зразок “*скинь мені есемеску на мобілку*” або “*Клава з мамою здохли*” (вийшли з ладу клавіатура й материнська плата комп’ютера). І що істотно — мова давнини очуднена й недохідлива, тобто вже “мова поза мовою”, через що й постає потреба перекладу як такого.

Власне, з огляду на те, що віддалення мов у часі, як і розходження мови-предка на споріднені мови та поріднення далеких мов у гібриді, — процес тривалий і незворотний, проблема переходить з окремих мов на їхні назви та ступінь схожості їхньої будови. Це чудово ілюструють сучасні переклади романськими мовами з латини (проте годі шукати перекладів із румунської на “молдавську”). Також — переклади з мов-джерел мовами-мішанками. Деякими з мов-піджинів послуговуються мільйони людей, а для сотень тисяч вони вже рідні, отже, креольські. Щоб бути іншою і окремою, мові доволі ознак системної цілості. Перекладають також із мов майже цілком зрозумілих, як-от із білоруської українською. За ужитковою лексикою обидві нині ближчі одна до одної, аніж до самої себе доби Франціска Скорини, Лаврентія Зизанія, Памви Беринди і Мілетія Смотрицького. Крапки

над “і” розставляє етимологія, нагадуючи, що всі розвинені новітні мови несуть у собі історію зносин між народами, складаються майже всуціль із різночасових запозичень і постали шляхом стадіального олітературення суржиків. Суржик ніколи не зникав із мови. Мову завжди підживлювали й калічили з подачі сусідів, бо жодне плем’я не могло обійтися лише своїм розумом і словом. В українській мові, півтора-тисячолітній вік якої ведуть від великих переселень і поділу слов’янства, є слова в кількарізів старші від неї самої, що сягають кам’яної доби. Мова безперервна і всюдисуща, тим-то її відгалуження й етапи розвитку, етномови й діалекти — завжди умовні в назвах.

Переклад із суржиків літературною українською мовою — це будні видавничого редактора ХХ століття. На рубежі тисячоліть запанувала мішанка, тобто недопереклад зовсім іншого гатунку. В курсі з редагування перекладу автор цієї розвідки пропонує студентам зразки укріплу перекладати двічі, українською та англійською мовами, — окремі речення, як-от “*На рецепції офісу депресивна тінейджерка перманентно полишає месиджі, адресовані ексклюзивно босу*”, а також чималі тексти.

Чи подякують нам нащадки за таку говірку-новомову, сиріч ньюспік, що претендує на вселенський статус? Сьогодні метастази модної хвороби лише послаблюють тіло нашої мови, сила якої все ще обнадіює завдяки імунітету норми, виплеканої цвітом письменства й науки. Пристрасть до запозичень обертається не так поповненням ресурсів, як витісненням питомих. Варваризація і суржикізація знижують рівень мислення і порозуміння, спричиняють самовідсторонення і самозабуття. Всі кари за саможерство передбачити важко. Та, очевидно, нам доведеться самих себе перекладати — ще й зі значними втратами змісту. Примітно, що італійці не перекладають Данте, іспанці — Сервантеса, англійці — Шекспіра, тоді як українці тлумачать значно ближчих у часі видатних співвітчизників. Це означає, що замість природної зміни й повноцінного розвитку мови маємо повзучу й руйнівну її заміну. Зникнення ж найменшої мови збіднює все людство.

Ми перекладаємо для себе не тільки поезію Д. Наливайка, М. Смотрицького та інших українців — сучасників Шекспіра, а й голос Г. Сковороди. Ось чим редколегія Гарвардської бібліотеки давнього українського письменства на чолі з О. Прицаком обгрунтовує потребу в перекладній серії, розпочатій творами Г. Сковороди: “Староукраїнська мова досить віддалена від сучасної живої літературної мови, її вивчення в Україні занедбано (разом із нашою історією — *В. Р.*), тому для досягнення величезного масиву давніх текстів до широкого читача, на поставлення безцінних духовних надбань минулих віків на службу розбудови національної культури в умовах становлення й зміцнення української незалежної України розпочато переклад корпусу давніх творів на сучасну літературну мову... ГБДУП ставить своїм завданням... повернути до активного функціонування напівзабути нині незліченні духовні скарби, що засвідчують високий рівень мистецтва слова українських середніх віків, утверджують державну, історичну та культурну традицію українського народу”.

Сьогодні “Енеїда” І. Котляревського подається українцям із чималим словничком, де використано тлумачник, укладений самим автором для читача російського. Колоритний опис троянців — “*осмалених, як гиря, ланців*” — пересічному читачеві вже незрозумілий, хтось би й переклав його як “*засмагли, мов скінхеда, бомжі*”. Щоб осягти лексикон Т. Шевченка, школяр мусить дедалі частіше покладатися на допомогу вчителя, а вчитель — на коментарі вченого. Чи скоро за поводири Кобзареві знадобиться перекладач? Мова 10-томної “Історії України-Руси” М. Грушевського в 13 книгах (1898—1936) здається нам химерною, далекою і важкою для сприйняття — її так і кортить оновити, поставивши твір у ряд таких перекладів, як “Повість минулих літ”, літописи Самовидця, Г. Граб’янки і С. Величка. У неакадемічних виданнях, як-от журнал “Київ”, історика обережно, але вже потроху переписують, у репринті — супроводжують довідником, де зібрано застарілі й рідковживані слова, діалектизми й рідковживані терміни. Словник Б. Грінченка, оприлюднений у 1907—1909 роках, показує, які колосальні лексичні й духовні масиви українства вивітрилися з ужитку за доволі короткий період, як швидко поглинув їх морок непам’яті.

Зате словники іншомовних слів товщають. Словничок З. Пиптенка, що вийшов

друком 1918 року, налічував усього-на-всього 2365 одиниць. У словнику С. Морозова і Л. Шкарапути, що увінчав століття, близько 10 тисяч лексем і терміносполук, а в томі на 1018 сторінок за редакцією Л. Пустовіт того самого 2000 року — близько 23 тисяч. Впадає в око, що в першому з однолітків росіянізмами цілком знехтувано. Нема й позначки для них, як не було й у виданні 1974 року за редакцією О. Мельничука, де пояснено близько 24 тисяч слів і термінів. Ще одна дивина — реєстр таких тлумачників у нас і в Росії майже той самий. Піввіку тому ми навіть було “українізували” один такий російський, переклавши його цілком. Причому в Росії пересичені українізмами аж ніяк не словники іншомовних слів, а В. Даль і С. Ожегов. Нарешті, чи не найбільш знаменне те, що попит на лексикони з ознакою чужості є у нас та в Росії, але не на Заході, де в пошані довідники етимологічні.

Сьогодні цілком набереться словник самих лише англіцизмів в українській мові обсягом до 25 тисяч статей, як і окремий грубий том росіянізмів. А проте ужитковий, або, як кажуть, *активний* лексичний запас пересічного українця в декілька разів менший від інкорпорованого словника доби стрімкої глобалізації. Останній становить значну частку сучасного лексичного реєстру, коли виходити із заявлених рекордів: тлумачник за редакцією В. Бусла містить десь 170 тисяч слів і словосполучень, а електронний — понад 200 тисяч.

Поза сумнівом, пора нам видати окремий словник забутої і призабутої народної мови, зокрема для створення протидії англіцизмам і росіянізмам. А також репресований лексикон — сигнал до такої реабілітації подали упорядники збірника “Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду”. Проте всяк розуміє, що тиражування словників — лише прелюдія до стратегії відродження мови. Адже мова виникає з потреби. І навпаки, мова взагалі щезає, коли не утримує монополії на жодну царину. За наших обставин, щоб утримати цілість мови в її розмаїтті, зокрема історичному, місцевому, функційно-стилістичному, галузевому, доведеться зважитися на обмежене застосування інших мов або свідому відмову від них у деяких сферах. Цього якраз рішуче вимагає наша Конституція, яка надає мові громадянства виняткових прав і зобов’язує державу єднати нею націю. Не забуваймо: це імперативи прямої дії.

Тим часом замість того, щоб виконувати їх, новий гарант агітує народ у поліглоті. Нібито цим можна зарадити найбільшому лихові нашого суспільства — бракові порозуміння. Ніби всі ж бо ми, країни, з найвищим чиновництвом включно володіємо українською мовою краще від І. Франка, А. Кримського і М. Лукаша разом узятих! Життя доводить, що двомовність, надто суржик, але також і диглосія, за якої мови розбігаються по царинах застосування, — вторований шлях до напівмовності. Тривовна особа чи громада зазвичай знає лише третину того зі своєї мови, що вона могла б і що їй належало б знати. У такому разі кожна мова спрощується і мілішає, надто на свої історичні підсистеми, які відпадають самі собою, коли не докладають зусиль (зокрема в історичній романістиці та кіно), щоб утримати їх ужитковими в межах сучасної цілості. І якщо справді мова — душа народу, то триязыкий Змій Горинич психічно потерпає більше, ніж Лебідь, Рак і Щука.

Із ласки чільників освіти, які в Україні не знаходять Європи і чий справжнім гімном є “Ще не вмер Есесерс”, наші дитсадки і школи калічать дітям рідну мову змалку. Ще О. Потебня застерігав: “Знання двох мов у ранньому віці — це не володіння двома системами зображення й повідомлення одного й того самого кола думок. Навпаки, воно роздвоює це коло й наперед утруднює досягнення цілісності світогляду, заважає науковому абстрагуванню”. Неначе про сучасні звичай “нових українців” писав видатний філолог: вони “опановують іноземні мови, щоб відрізнитися від простолюду і спілкуватися з іноземцями, але не для того, щоб іноземці їх поважали, а тільки для того, щоб балакати по-іноземному. У мові вони бачать тільки звуки, а не думку, а тому, ради чистоти вимови, починають навчання ледве не з пелюшок і, як у часи “Недоростка” Д. Фонвізіна, доручають дітей усіляким Брехманам. Так з дітей, які мають непогані здібності, робляться напівдіоти, живі пам’ятники безглуздя і душевного холопства батьків”.

Віталій РАДЧУК

АКТУАЛЬНО

Розвиток українськомовного Інтернету збігся в часі з суспільними намаганнями відновити по-волюнтаристському знехтувані за радянської доби норми наукового загальноукраїнського правопису 1927 року. Це з одного боку. З іншого — з багаторічними зволіканнями створення на основі цих норм єдиного правописного кодексу для вжитку в Україні й поза її межами. До чого це призвело — відомо. Як зазначає академік Василь Німчук, сучасна ситуація в орфографічній практиці така, що деякі офіційні видання, більшість друкованих органів, книгодрук, освіта використовують чинний “Український правопис” у редакції 1960 року зі змінами 1990 і 1993 років, інша частина громадянства й далі послуговується правописом 1960 року, помилково вважаючи правопис 1927 року “діаспорним”, а окремі видання, вносячи в чинний правопис певні норми 1927 року, користуються т. зв. “саморобним”, “гібридним” правописом.

Такі суперечності негативно позначаються на уніфікації мовних норм і розвитку мови, на загальній правописній культурі, призводять до різнобою у написанні та слововживанні, що спостерігаємо зараз і в сфері засобів масової інформації, і в офіційно-діловій, і навіть у науково-термінологічній. Освічені користувачі Інтернету це зазначають і щодо правописної ситуації в українській зоні Мережі, бо вона відчуває на собі тиск тих самих чинників, що й у реальному просторі. Пристосування правописної системи до власних технологічних потреб, що виявляється насамперед в економії мовних засобів і зусиль, а також тенденція суржикізації правописних норм — головні проблеми українського правопису в мові Мережєвих засобів інформації. Зараз Інтернет-видання — головне джерело оперативної інформації для решти стандартних ЗМІ: радіо, преси, телебачення, тому можна вважати, що в епоху глобалізації саме вони перебірають на себе повноваження ініціаторів мовної моди. Особливу увагу в цьому сенсі привертають онлайн-ЗМІ, які функціонують у режимі реального часу.

Учені-лінгвісти розглядають новітні Інтернет-технології і з точки зору кращих можливостей вивчення мови, підвищення мовної культури, і водночас з огляду на появу нових загроз, які несе Інтернет мовній культурі (особливо молоді та школярів). Наші північні сусіди, росіяни, на яких ми звикли оглядатися в будь-якій справі, могли б надати нам приклад того, як по-державному ставитися до мовних проблем Інтернету: у них є чимало спеціалізованих сайтів, фінансованих державою, які сукупно намагаються охопити максимум проблем російської мови в Мережі й насамперед проблему грамотності текстів, стилістики й культури мови. Як приклад можна назвати відомий і популярний портал “Грамота. Ру”. В Україні, на жаль, таким порталом похвалитися не можемо. Хоча потреба сайту, що об’єднував би якомога більше різнопланових українських словників, давав консультації зі стилістики, культури мови, більш ніж нагальна в умовах двомовності — і для журналістів, і для фахівців різних сфер, загалом користувачів, кількість яких постійно зростає. Хоча спроба функціонування такого сайту була — “Освітньо-інформаційний Інтернет-проект Нова мова”, що отримав 2002 року грант на конкурс, ініційованому Бюро з питань освіти й культури держдепартаменту США (ECA) і Радою міжнародних наукових досліджень і обмінів (IREX). Однак через три роки після закінчення коштів гранту тодішній український уряд відмовився фінансувати проект.

Помилки, росіянізми, суржик дуже швидко множаться в текстах новинних сайтів Інтернету, де одним із найпоширеніших способів здобуття інформації є компіляція. Через це відчутною стає загроза руйнування фонетично-граматичної структури мови, розмивання її питомих рис, зокрема це стосується частого вживання “і” на місці “ї” в іншомовних іменах і прізвищах після голосних та йотованих: *Алоісович* замість *Алоізович*, *Люіс* замість *Люіс*; після губних та -р- на місці апострофа часто маємо написання м’якого знака, як у російській мові: *Лаверье* замість *Лавер’є*; у прислівниках із префіксом -по і суфіксом -ськи, -цьки — “ї” замість “и”: *по-товариські*, *по-людські*. Щоразу частіше ігнорують наші журналісти одну з відмінних рис української мови — *чергування приголосних*: у *Санкт-Петербургу* замість у *Санкт-Пете-*

РЕАЛЬНИЙ ПРАВОПИС І ВІРТУАЛЬНІ ЗМІ

Фото Івана Пилипенка

бурзі, в Страсбургу замість у Страсбурзі. Чи візьмімо закінчення -а в множині іменників 2-ї відміни, які вживаються з кількісними числівниками: *три депутата* тощо.

Поряд із цим в інформаційних Інтернет-виданнях можна зафіксувати й іншу крайність: є чимало прикладів написання слів згідно зі ще не прийнятим новим Проектом правопису, що, за визнанням більшості українських учених, найбільш близький до відображення внутрішньої структури української мови. Загалом у Мережі серед чистих рейтингових онлайн-видач немає таких, які позиціюють себе як послідовники норм нового правописного проекту, як це є серед ЗМІ інших форм (зокрема телеканалів, друкованих видань тощо). І це зрозуміло, бо більшість впливових Інтернет-ЗМІ переважно не є способом заробляння грошей, а засобами піару бізнесових і політичних груп, тому не мають чіткої мовної політики на сайтах. Такі видання переважно російськомовні або двомовні з базовою російською сторінкою. Російськомовність журналістів, споживачів і власників і відповідно не-

...Мова, як би поверхово, по-споживацьки до неї не ставилися, залишається дуже складним, до кінця не пізнаним духовним організмом, спрямованим на самовідтворення і самовідродження.

достатнє володіння літературною українською мовою, орієнтація на російськомовну публіку і вибір спільної для двох мов лексики, а не питома української, яка має бути зрозумілою для читача, не можуть мотивувати, а навпаки — мали б суперечити цим тенденціям. Тому можна припускати, що поява правописних варіантів, пропонованих новим Проектом, приклади чого далеко не оказіональні, може бути як результатом “самодіяльності” окремих журналістів чи літредакторів, як наслідком низької мовної компетенції (коли пропонованим проектом послуговуються як чинним), так і результатом самовідтворюваності живого мовного організму, механізм якого перебуває у сфері досліджень етно- та психолінгвістики. Результати спостережень свідчать, що з пропонованих Проектом правил, які входять у тексти інформаційних повідомлень, найпоширенішими є відмінювання слів іншомовного походження середнього роду на кшталт *авто, метро, кіно*; написання прислівника *безвісти* за зразком “прийменник + іменник жіночого роду 3-ї відміни в родовому відмінку із закінченням -и”: *без вісти*. (В Жовтому морі зіткнулися два кораблі, зникли *без вісти* 14 людей (<http://ua.for-ua.com.ukraine/2005/03/09>); написання окремих

слів через *в*: *лавреат, аудиторія*. (Хербст: Дата *інавгурації* Ющенка може співпасти з датою інавгурації Буша; написання слів на кшталт *Голандія, Генадій, Ніца* без подвоєння, що можна пояснити впливом і живого мовлення, в якому не чується подвоєння, і низькою мовною компетенцією, коли автор керується правилом: “на протизагу російській”; написання слів із *пів* окремо, що є, за припущеннями, наслідком не так мовної некомпетенції, як того, що в режимі реального часу, коли людина працює на “автоматі”, немає часу замислюватися над правилами написання, що передбачають 4 норми написання слів із *пів*. Вочевидь, “зручніше” писати всі слова із *пів* окремо.

Розглядаючи специфіку створення інформаційного тексту в Інтернеті, російська вчена Трофімова зазначає, що темп мови в умовах інтерактивної мережевої комунікації наближений до усної, а створення письма на клавіатурі передбачає спосіб мислення, “відмінний від того, який задіяний при писанні рукою — атрофуються автоматизовані навички зорового сприйняття правильного образу слова (тобто, “рука запам’ятовує”), і ми бачимо не відтворюване слово, як під час написання, а розкладене на окремі букви (клавіші), до яких прикуті очі й увага автора тексту”. Можна припускати, що під час написання інформаційного тексту в режимі реального часу домінують автоматизовані мовні навички та інтуїтивні мовні настанови, як це відбувається при усному мовленні, що дає підстави розглядати специфічні мовні явища й тенденції в онлайн-ЗМІ як такі, що ґрунтуються, зокрема, на природній мові, на підсвідомому “управлінні рукою” в написанні тексту. Отже, очевидно, існують такі внутрішні мовні самовідтворювальні механізми, які на рівні підсвідомості генетичного мовця відновлюють тривалий час ігноровані мовною практикою з позамовних причин (соціальних, політичних тощо) мовні явища, що є органічними в системі й структурі мови. Цей процес уявляється завдяки новітнім технологіям, коли виникли умови творення тексту на клавіатурі в режимі реального часу, коли в людини активізуються насамперед автоматизовані навички мови, а генетично відтворювані та підсвідомі мовні настанови стають провідними. Може, саме так з’являються “з-під клавішів” російськомовних українських Інтернет-журналістів “без вісти”, “кіна”, “пів гектара”?

Звичайно, це тільки припущення, і вони потребують багатьох не лише філологічних, а й міждисциплінарних досліджень. Беззаперечно, що мова, як би поверхово, по-споживацьки до неї не ставилися, залишається дуже складним, до кінця не пізнаним духовним організмом, спрямованим на самовідтворення і самовідродження.

Леся ЧОРНОПИСЬКА

ЛЮДИ НЕЗВИЧАЙНИХ ПРОФЕСІЙ

Незабаром на Полтавщині постане храм, збудований без жодного цвяха

Знаменитий музей-заповідник Кіжі в Росії

Закінчення. Початок на с. 11

кожна дощечка прикрита одразу двома стрілками.

Саме так, внакладку, наслідуючи роботу гонтарів, стали покривати дахи і черепицею, і шифером. А зараз у моді вагонка, той же гонт, тільки дошки довгі і збоку паз вирізаний. Іван говорить, що в кожному регіоні робота гонтарів має свої особливості. Наприклад, поряд, у сусідній із їхньою Львівській області, гонт — не стрілки, а довгі, тоненькі дощечки. Вони товщі з одного боку і тонші з іншого, тому коли їх кладуть одна на одну, виходить такий самий ефект.

Навіть сьогодні, маючи необмежений вибір сучасних будматеріалів, мешканці Закарпаття, Галичини, Буковини, Покуття намагаються зберегти традиційний предківський стиль. Для того, щоб покрівля нагадувала гонт, покрівельне залізо розкроюють на дрібні лусочки. Це створює світлотіньовий ефект, що нагадує гонтове покриття. Намагання зберегти традиції, власне обличчя краю можна помітити і в горизонтальному рядовому фарбуванні покриття кольоровими цементними або теразитовими штукатурками зовнішніх поверхонь стін і багато в чому іншому.

Останнім часом, розповідає Іван Маркош, заможні українці все більше цікавляться справжнім гонтовим покриттям. “Входить у моду” будувати “під старовину”. Дерев’яне гонтове покриття з’являється на ресторанах, нічних клубах, дорогих готелях. Але професійних гонтарів немає.

“Професія майже зникла. На весь наш Міжгірський район тільки двоє вміють це робити”, — говорить гонтар Іван Маркович. Навіть він називає себе будівельником, а не гонтарем. Вважає, що не має права присвоювати собі таку професію, йому до справжнього гонтарського мистецтва ще треба рости й рости, вчитися й вчитися. Між тим, тонкощі професії, її ази Іван знає не гірше, ніж його предки-гонтари.

Купол церкви, яку буде Іван із товаришами в Черевках, потрібно обшити п’ятьма тисячами дощечок. Кожну з них, перш ніж закріплювати, необ-

хідно ретельно виміряти, до міліметра. Купол надзвичайно складної форми. Він не зовсім круглий, зробити ідеально круглим його важко. Подібно до цибулини, купол звужується вгору, потім знову розширюється. Якщо хоча б одна дощечка буде поставлена неточно, подальша робота під криво й косо.

Гонтові дощечки — тільки смерекові, як і вся церква. Але не кожна смерека годиться на гонт. Вибираючи дерево, майстер ходить лісом, на стук вибираючи придатне дерево.

Покриття з тонких дерев’яних дощечок буде надійно вкривати житло від негоди щонайменше п’ятдесят років. Гонт не боїться

вітру — завдяки тому, що площа дощечок невелика. Маркович розповідає, що в них у селі дерев’яна церква, котрій 250 років; старі люди говорять, за свій вік вона перекривалася гонтом тричі. До того ж, дерев’яна покрівля, як висловився п. Іван, “дихає”, чого не скажеш

Такий вигляд буде мати церква у Черевках

ди завжди називають дерево ЖИВИМ. “Аякже, все, що природне, все живе, — говорить Іван Маркош. — Житло, покрите гонтом, “дихає”, воно, на відміну від штучних матеріалів, пропускає повітря. В такому помешканні легше дихати!”

СТРІЛЬНИКИ

За десять стріл кримські хани давали нашим ковалям цілий віз солі.

Пізніше цей вид зброї втратив силу і значення. Та ковалі цінувалися. Потрібно було виготовляти досконалішу зброю. Воювали вже не щодня, як раніше, а час від часу. Можливо, людство подорослішало.

У Москві пройшла міжнародна виставка “Клинок-2005”. З усього світу зібралися найкращі ковалі, які виготовляють зброю. Спеціальний диплом і звання лауреата отримав коваль із села Трудолюб Миргородського району Петро Федоряка.

Але виготовлення, наприклад, мечів із дамаської сталі, який не соромно виставити в будь-якому музеї чи на елітній художній виставці, це для Петра Федоряки все ж таки лише захоплення, розвага. Основне, чим займається він щодня, — художня ковка. Петро Федоряка — художник по металу. Роботи вистачає. Міста швидко розбудовуються. Як із води, у великих і малих містах з’являються супермаркети й просто магазини, ресторани й кафе, елітні котеджні містечка “нових” українців. Тому вміння коваля сьогодні дуже потрібне.

Роботи Петра Федоряки прикрашають увесь Миргород. Миргород називає Федоряку тільки так: Петро-майстер. Ба, навіть на

виробах коваля я побачив клеймо: “Петро-майстер”.

Мабуть, то і є справжнє визнання. Своєрідна негласна грамота про те, що МАЙСТЕР — СПРАВЖНИЙ.

А нещодавно Петро-майстер несподівано для себе отримав незвичайне замовлення: викувати хрест для церкви в Черевках. Зрозуміло, таку справу можна довірити далеко не кожному ковалеві. На хрест люди молитимуться сто, двісті, триста років! Майстер повинен бути хорошим сім’янином, не пити, не палити, бути порядним у всьому.

Перед тим, як писати ікону або ж узятися до роботи над виготовленням хреста, людина повинна примиритися з недоброзичливцями, пробачити образи. Висповідатися у власних гріхах. Суворо дотримуватися посту. Зрозуміло, це повинен бути талановитий майстер, адже йдеться про високохудожню роботу. Це повинен бути коваль-художник.

“Слава Богу, в нас на Миргородщині є така людина! Коваль із Трудолюба — людина порядна і в житті, і в сім’ї, і душа в нього добра, — говорить отець Андрій. — Тому й звернувся до нього”. Петро був надзвичайно зворушений пропозицією: “Усе життя мріяв про це. От якби, думаю, церквадесь будувалася, щоб зробити щось для неї з металу! А тут — хрест викувати!”

Спостерігати, як працює коваль, — справжня насолода. Залізо так розтікається, що стає схоже на вогняний меч. Я згадав американські бойовики, де голлівудські “шварцнегери” і “чакноріси” розмахують пластиковими мечами. За допомогою нескладної комп’ютерної графіки їх видають за вогняні. Дуже ефектно. Але це тільки красивий оптичний обман для дорослих, що не вийшли з дитячого віку. А ось у руках коваля меч — справжній, і справді вогняний. Меч виготовляється так, як його виготовляли в середні вікидесь під Парижем для воєнничих воїнів-галлів.

● **Анатолій НЕДАВНІЙ**
Фото автора

Для жерстяників Михайла Вовка та Михайла Павленка на будівництві дерев’яної церкви теж знайдеться робота. Але тільки після гонтарів

про сучасні покрівельні матеріали. Гонтарі сміються: “Той, хто покрив дах металочерепицею, живе не в домі, а в цинковій труні”.

Я не раз помічав: майстри, які довго працюють із деревом, говорять про нього з особливою любов’ю і ніжністю в душі, звертаються як до живого. Теслі, столяри, різьбярі — всі ці лю-

Роботи Петра Федоряки прикрашають Миргород

Троїцький собор у Новомосковську на Катеринославщині (Дніпропетровщині). Фото 1886 року. За два роки до того, як собор розібрали і побудували заново. Фактично це останнє фото унікального шедевра народної монументальної архітектури. Ця велична споруда збудована без жодного цвяха! Сучасник Г. Надхін так описує враження від храму: “Достоїнство його — в неперевершеній вишуканості загальних обрисів... Треба поглянути на церкву вдень, коли їдеш харківською дорогою з Конрада, звідки вперше відкривається самарська долина. Здалеку це щось вражає. Треба подивитися на неї ясного літнього вечора з берега Самари, коли неможливо розгледіти, з якого матеріалу вона збудована: тоді постане на горі в рожевому відблиску зорі, що згасає, величний монументальний силует її, котрий посперечається красою малюнка з багатьма шедеврами”.

ТЕСЛІ

До цього часу в народній дерев'яній архітектурі, в храмах, що якимось дивом уціліли подекуди на Лівобережній Україні, вражають чітко визначені пропорції, гармонія в найдрібніших деталях. Церкви Лівобережної України — безфасадні. Тобто, з будь-якого боку зовнішній вигляд будівлі рівноцінний, завершений. Основна вимога до майстра — “будувати церкву в справжню пропорцію”. Вражає те, що майстри не мали ніяких проектів. Розпочинаючи будівництво, майстер мав в уяві загальний архітектурний образ пам'ятки. У процесі роботи в попередній задум вносилися певні зміни, доповнення, залежно від географії, різних матеріально-технічних та архітектурно-мистецьких вимог. Сьогодні цим займаються величезні архітектурно-проектні інститути, управління капітального будівництва, Держбуди. Над одним проектом працюють сотні людей! І — не завжди вдало.

Майстер завершував будівлю, витримавши її в пропорціях. Творіння народних умільців чарують гармонійною стрункістю цілого, вражають багатством ритмічних сполучень і компонентів. Серед цих храмів було багато збудованих без жодного цвяха. Але хто про це знає?

Росіяни пишались храмом, збудованим без жодного цвяха на острові Кіжі. Володіли цією майстерністю й українські зодчі, однак особливо не афішували свого вміння. Візьмімо один із таких храмів у Новомосковську на Дніпропетровщині. Чому саме його? Хоча б тому, що саме цей — Троїцький — собор став прототипом собору в однойменному романі Олеса Гончара. Письменник Іван Цюпа згадував слова самого Олеса Гончара: “Я мав на увазі конкрет-

ний собор. Той, який стоїть покинутим у моїй рідній Козельщині, і той, який руйнується в Новомосковську...”

Троїцький собор, за різними даними, заклали 1773—1775 року завдяки зусиллям кошового Запорозької Січі Калнишевського. Храм збудовано тільки з дерева — з соснових і дубових брусів. Дубові підвалини, різьблений дубовий іконостас. Від початку і до кінця основним інструментом будівничим слугували сокира та пила.

Сьогодні знаємо навіть прізвище майстра, який керував роботами теслярів. У січні 1779 року так званий “Атестат” було видано майстру Якимі Погрібнякові. За сто років по тому храм потребував значного ремонту. Спочатку церкву хотіли взагалі зруйнувати і збудувати на її місці нову, муровану. І головна причина була не в тому,

ЛЮДИ НЕЗВИЧАЙНИХ ПРОФЕСІЙ

Незабаром на Полтавщині постане храм, збудований без жодного цвяха

що церква потребувала ремонту. У той час Синод оголосив справжню війну дерев'яній монументальній народній архітектурі.

Духовна й цивільна влада на Лівобережжі насаджувала класичний стиль, писав Таранушенко, який усе життя присвятив вивченню української дерев'яної монументальної архітектури. Категорично заборонялося навіть звертатися з проханням про дозвіл будувати нову дерев'яну церкву у традиційному народному стилі. Місцева влада в адміністративному порядку примушувала будувати церкви тільки за проектами урядових архітекторів у стилі класицизму. Незважаючи на це, на Лівобережжі мало не до кінця 40-х років XIX ст. уперто продовжували будувати дерев'яні церкви. Правда, робилося це в глухих закутках.

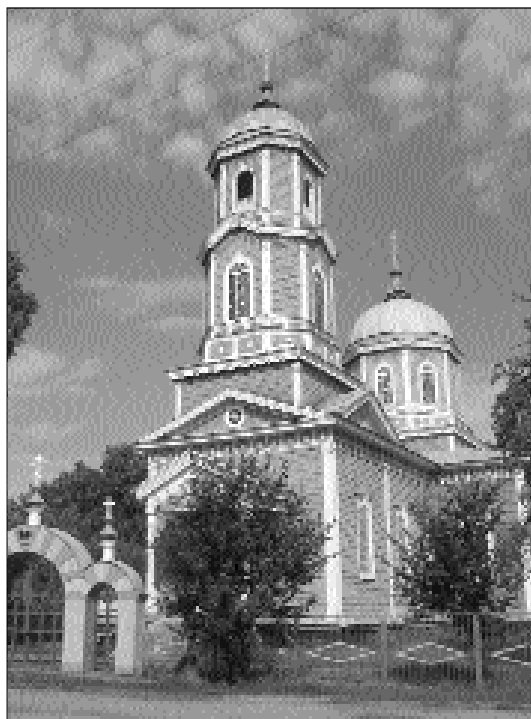
НАКАЗ ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИКА ГОШКА

Одного разу Анатолій Олександрович Гошко, генерал-полковник українського козацтва, у черговий раз відвідав рідні Черевки на Полтавщині. Привід був гірким — померла мама. Тут Анатолій Гошко познайомився з отцем Андрієм, священником із Миргорода. Як це часто буває, мова зайшла про те, що село Черевки на очах помирає, про те, що місцева молоді збирається не в Будинку культури, не біля церкви, якої в селі немає, а там, де продають самогон, і в місцевому пивному барі. Якби в селі була церква, хоч якусь частину тих хлопців, можливо, можна було б урятувати.

Поговорили, скрушно зітхаючи, і роз'їхалися — кожний у своїх справах. А через рік отець Андрій знову почув голос Анатолія Гошка, котрий телефонував із Києва і пропонував негайно зустрітися. Анатолій Гошко вирішив віддати усе, що в нього було, на будівництво церкви у рідному селі. Мабуть, міцно засіла в душі цієї людини давня розмова.

Особливо вразило отця Андрія те, що Гошко хотів будувати

дерев'яну церкву! Коли підраховували витрати на будівництво, виявилось, що церква з дерева обійдеться втричі дорожче, ніж з інших будівельних матеріалів, наприклад із цегли. Чому саме дерев'яну? Генерала Гошка вразила краса дерев'яних храмів у Західних областях. Нічого, сказав, навіть чути не хочу, церква буде тільки дерев'яною! І обов'язково зі смереки. В одному закарпатському селі отець Андрій і Анатолій Гошко набачили зруб майбутньої церкви. Поторгувалися і повезли храм на Полтавщину, в село Черевки Миргородського району.

Дерев'яна церква у селі Сарі Гадяцького району Полтавської області

ПРИЇХАЛА ПОТЯГОМ ЦЕРКВА...

Весь храм помістився в одному товарному вагоні. На Полтавщині її збирають майстри із Закарпаття. На Лівобережжі таких фахівців давно немає.

Смеркові колоди ідеально підігнані одна до одної, не те що лист паперу не пройде, голки не встромити. Для того, щоб колоди надовше зберегти, захистити від снігу, дощів, жучків, які полюбують псувати дерево, зруб покривають пінотексом, спеціальним лаком для деревини. Закарпатські теслі говорять, що після такої обробки дерево не піддається зов-

економно, їхній кмітливості часто можна позаздрити. Наприклад, гонт, тонкі дерев'яні дощечки, котрі йдуть на покрівлю (на Полтавщині їх іще називають драккою, а на Закарпатті драницею), покривають використаним технічним маслом. Тим маслом, котре механізатори завжди зливали як непотріб. Це відпрацьоване масло, як виявилось, безцінне. Після просочування ним дерево не піддається ні черв'якам, ні атмосферним впливам.

ГОНТАРІ

Гонтарі — перші покрівельники. Це одна з найстародавніших будівельних професій. Гонтом укривали дахи, коли ні покрівельного заліза, ні черепиці, ні шиферу ще не було. Про те, що професія гонтаря була розповсюдженою, свідчить і українське прізвище Гонтар, яке так часто зустрічається.

Для того, щоб обшити купол церкви, що будується в Черевках, необхідно особливим чином прикріпити п'ять тисяч спеціально нарізаних, заточених у вигляді стрілки дощечок розміром із долоню, розповідає гонтар із Закарпаття Іван Маркош.

Просто “пришпандьорити” дощечку цвяхом не можна — вона розколеться. Як говорять гонтарі, її “наживляють”. Прикріплюють так, щоб вона “дихала”. Від дощу, снігу, сонця дерево буде змінювати форму, навіть розмір. Ось тоді й стане у пригоді зазор між гонтовими дощечками в частку міліметра. Зробити це обов'язково потрібно так, щоб будинку ніякий дощ не був страшним. Для цього гонт кладуть “внакладку”: дощечку на дощечку. Іван говорить, що при цьому виходить подвійний захист, бо

Працює коваль Петро Федоряка. Чим у руках у коваля не вогняний меч?

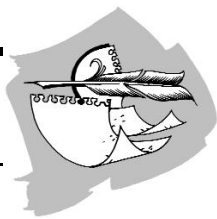
нішнім впливам щонайбільше п'ятдесят років.

У мешканців Західної України великий досвід будівництва дерев'яних споруд. Як це не парадоксально, західноукраїнські землі, будучи довгий час відірваними від материнської України, перебуваючи у складі то Австро-Угорщини, то Польщі, не зазнали таких непоправних втрат у монументальній архітектурі, яких зазнала Україна Лівобережна. Протягом багатьох віків, та ще й до сьогодні, основним будівельним матеріалом на тому ж Закарпатті слугувало дерево. Будівельники навчилися працювати

Теслі. На передньому плані сидить Іван Бобониг, стоять (зліва направо) Микола Гужва, отець Андрій, Володимир Макар

Закінчення на с. 12

КОНТУРИ ПЕКІНСЬКОГО “МАНГЕТЕНА”

Найперше, що вражає у столичному місті, — простір, неймовірна широта вулиць і майданів, багаторівневих магістральних розв’язок. А серед цього простору — поодинокі стародавніх будівель із характерними вигинами дахів, іншими рисами національної архітектури, п’яти- та дев’ятиповерхівки 50—70 рр. — немовби титани, стрімко виростають угору скелясті велетні-будинки. Пірамідальні, еліптичні, а частіше напівсферичні — вони окреслюють чіткі, подібні до нью-йоркських, контури пекінського “Мангетена” — політичного і фінансового символу сучасного ділового Китаю.

Оголошена свого часу політика чотирьох модернізацій успішно реалізується. Я не бачив багато політичних лозунгів. Натомість — усеохоплююча мережа першокласних готелів, торгових центрів, супермаркетів, банків, на фронтонах яких виблискують логотипи всесвітньо відомих фірм і корпорацій.

Пересічні китайці живуть позитивним майбутнім. Їхня філософія, вигартована століттями невпинних і послідовних кроків до духовної свободи й економічної незалежності, сконцентрована у лаконічному прислів’ї: працьовитість і терпіння. П’ятитонний бронзовий “Сплячий Будда” у знаменитому храмі з однойменною назвою якнайкраще символізує характерні риси ментальності народу — спокій, духовну заглибленість і зацікавлену інтелектуальну гру. Цей природний спокій і надзвичайну доброзичливість я бачив на вулицях міста, спостерігаючи, як обережно і з якою турботою віз на рамі велосипеда свою дружину сивоголового дідуса, із яким радісним настроєм молода мама розписувала на асфальті веселкові ієрогліфи і як потім вона терпляче, лагідно пояснювала своєму малюкові їхнє істинне значення...

Хоча густота населення в Пекіні, особливо в центрі, дуже висока, легкових автомобілів на вулицях тут помітно менше, ніж у Києві. Натомість можна бачити потоки велосипедистів на спеціально відведених доріжках з обох боків вулиць. Додайте до цього доступні за цінами міське метро, послуги таксі, а також розвинуту мережу комфортабельного громадського транспорту — все це кардинально знімає проблему пікового автомобільного навантаження.

А ще китайці вміють приймати гостей, запропонувати цікаву екскурсійну програму. Вміють не тільки торгувати, а й гостинно пригощати. А що вже казати про мистецтво китайської кухні — сотні різноманітних, найдивовижніших страв з особливою естетикою оформлення, національним орнаментом.

Варто окремо сказати про готельний комплекс — Палац Дружби, де розмістилися учасники Конгресу. Уявіть собі: на стогектарній площі низка п’ятизіркових готелів із ресторанами, холами, актовими залами й вітальнями для проведення ділових і святкових зустрічей, кімнатами для відпочинку. Усе це створювало відповідний комфорт, сприятливі умови для проведення пленарних і секційних засідань, “круглих столів”.

ІЗ ВИСОТИ ВЕЛИКОГО МУРУ

Знаменитий китайський філософ Конфуцій колись сказав: “Чоловік, який не побував на Великому Китайському мурі, — не чоловік”. Може, ця метафора звучить надто категорично і, можливо, є інші, не менш вражаючі “чудеса світу”. Але коли насправді стоїш на одній із башт цього велетенського муру з доротно вимощеною дорогою і бачиш, як ця стіна піднімається за обрії гірського хребта — від південного до північного горизонтів, а далі — від сходу до заходу — то шаленієш від захвату, ніби потрапляєш у “четвертий вимір” — твоє ество охоплює стан вічного буття... Тут відчуваєш духовну велич інтелекту, велич творіння рук людських.

Не менше захоплення викликають такі стародавні пам’ятки, як Храм неба — єдиний китайський храм округлої форми, Імператорський Палац, камінне диво так званого “забороненого міста”... Щодо сучасної архітектури міста, то тут доречний епітет “найбільший” — найбільший у світі залізничний вокзал, найбільший в Азії музичний фонтан, найбільша в світі площа Тяньаньмень... І ще десятки унікальних парків у центрі Пекіна.

Окрім усього, мене цікавило ставлення китайців до своїх святинь. Безумовно, вражає шанобливе, майже побожне ставлення китайців до своєї давнини, пам’яток культури. Усі вони добре відреставровані, впорядковані. Усюди дбайливо доглянуті дерева, фонтани, “сади каменів”. Впадає також у вічі й висока

Український прапор на Китайському мурі

ТРИ ВИМІРИ КИТАЮ

Не так часто випадає українському науковцю відвідувати країни Далекого Сходу. Мені пощастило: цього літа я побував у Китаї, у місті Пекін, де брав участь у XXII Міжнародному конгресі історії науки. Окрім наукових дискусій, зустрічей зі своїми колегами, прагнув побачити обличчя країни, відчути порухи, ритми нації. Нації, яка останнім часом дивує світ своєю економічною і торговельною експансією, вражаючими технологічними змінами, культурними і спортивними досягненнями. Переді мною справді відкрився дивовижний, загадковий світ китайської цивілізації — такої стародавньої і такої сучасної.

екологічна свідомість китайців. Я не помітив на вулицях жодного папірця. Тут не сміять, не розкидають целофанових пакетів.

Усе це приваблює туристів, науковців та бізнесменів з інших країн. Лише торік країну відвідало майже 11 мільйонів закордонних гостей.

Для нас, учасників наукового форуму, це була не тільки унікальна можливість поглиблення фахових знань, не тільки розширення уявлень про китайську науку, а й насамперед живий дотик до практичних надбань стародавньої і новітньої китайської цивілізації, вік якої сягає понад п’ять тисяч років. Узагалі прагнення до знань, винаходів — національна риса китайського народу. Компас і сейсмограф, порох і реактивний рух, шовк і папір — цей список китайських “цеглин” у будову сучасної цивілізації можна продовжувати.

Ми відвідали Національний музей історії науки і техніки. Він справді унікальний. Уявіть собі: під куполом величезної грандіозної будівлі — дива техніки і технології (від стародавніх ремесел і винаходів — до сучасних електронних і кібернетичних пристроїв). Одна з найдавніших технологій — виготовлення “рисового паперу”. На наших очах із рисового розчину, як і тисячу років тому, піднімали мереживну основу з “рисовою” плівкою, вистеляли у паперові аркуші, а потім сушили. А на підтвердження якості відбивали на них зразки стародавньої гравюри. Бажаючи подарувати аркуші з відбитками. Саме тут, у музеї науки і техніки в рамках Конгресу була розгорнута виставка, присвячена генію фізики XX століття, авторів теорії відносності Альбертові Ейнштейну.

Яскраве враження справляє і стародавня обсерваторія в центрі Пекіна — унікальна пам’ятка архітектури китайського середньовіччя. Старовинні компаси, астролябії, небесні мапи, оригінальні натурфілософські праці стародавніх учених — усе це збереглося до наших днів і викликає подив і шану. Тут справді усвідомлюєш непересічне значення китайської культури для всього світу.

Узяти хоча б китайську ієрогліфічну писемність — феноменальне явище серед усіх відомих науці видів письма, оскільки має унікальну позачасову якість. Знання граматики дозволяє сучасним китайцям прочитати текст будь-яким зручним способом незалежно від того, коли він був написаний — кілька сот чи кілька тисяч років тому.

Чимало цікавого і дивовижного можна було побачити на виставці китайського шовку, де нам демонстрували стародавні й новітні технології виготовлення натурального шовку. До речі, понад дві тисячі років тому був короткий період існування так званої “шовкової книги”, коли замість бамбукових дощечок із нанесеними на них ієрогліфічними знаками

стали використовувати тексти, зафіксовані на шовкових згортках. І лише у II столітті до нашої ери у Китаї був винайдений папір, який і досі не втратив значення важливого носія передачі і збереження інформації. У Китаї і донині писемні знаряддя — папір, туш, пензель, плитку для розтирання туші — називають “чотирма дорогістюностями”.

Не менш вражаючим є музей китайських перлів, виставка і фабрика китайської порцеляни, де нам демонстрували різні способи обробки та виготовлення різноманітних прикрас, скульптурних виробів із цих матеріалів.

Нам, історикам науки, важливо було не тільки зрозуміти, як на цій стародавній землі народжувалися знання, як вони розвивалися, знаходили засто-

Біля книжкового супермаркету

сування. Не лише усвідомити, що таке китайська цивілізація, що вона дала світові, яку роль відіграла у новітній історії, врешті, в якому напрямку рухається, а й те, як здійснювався діалог між цивілізаціями, який існує взаємозв’язок між науковими знаннями, освітою і культурою різних регіонів світу.

Ось чому поряд із традиційними проблемами історико-наукових досліджень на засіданнях Конгресу обговорювалися актуальні питання розвитку інтеркультурних комунікацій: як поширювалися знання у просторі між Росією, Японією, країнами ісламського світу і Китаєм, яким був вплив стародавньої науки Китаю на розвиток світової цивілізації, насамперед у культурному діалозі з Грецією, Індією, Латинською Америкою, яким чином здійснювався зв’язок між китайською наукою і західноєвропейською? Особлива увага була акцентована й на тому, як сучасні глобалізаційні процеси впливають на діалог цивілізацій, інтелектуальний і духовний взаємообмін.

“ШОВКОВИЙ ШЛЯХ” УКРАЇНЦІВ

Така вже наша людська вдача — у яких би куточках світу ми не побували, завжди шукаємо присутність своїх співвітчизників, представників своєї нації. Цілком природним був і мій інтерес до українців у Китаї, до традиційних стосунків між нашими народами.

А історія цих стосунків надзвичайно цікава. Існує навіть версія, що траскторія “шовкового шляху” з Китаю та Індії до Західної Європи у II столітті до нашої ери ймовірно пролягала через Сарматію (нинішня територія України).

Історія ж новітніх українсько-китайських стосунків сягає понад сторічної давності, коли наші співвітчизники в пошуках кращої долі переселялися на Далекий Схід. Там вони започаткували свої етнічні поселення у так званому Зеленому Клині, чимало з них мігрувало на китайську територію. Їхня кількість значно зросла з початком будівництва залізниці в Маньчжурії (1897 р.), де було зайнято тисячі українців. Вони жили переважно в Харбіні, а також у Мукдені, Ляо-Янгу, в Шанхаї, створювали там свої культурні осередки, видавали пресу. Першою газетою був тижневик “Засів”.

У 1907 році було засновано великий український клуб у Харбіні. Під час революції і визвольних змагань 1917—1919 рр. на півночі Китаю виникла низка громадсько-політичних об’єднань українців. Восени 1918 року в Харбіні почало діяти консульство Української народної республіки, відкрилася українська гімназія, православна церква, був збудований Український національний дім. Політичним центром і координатором життя українців стала так звана Українська Далекосхідна Рада.

Після громадянської війни тисячі політичних емігрантів українського походження прибули до Китаю. У 20—40-і роки минулого сторіччя вони розгорнули активну громадську і культурно-просвітницьку діяльність, підтримуючи тісні контакти із Західною Україною і Зеленим Клином. Тут були започатковані осередки товариств “Січ”, “Просвіта”. Окрім Маньчжурії вони поширювали свою діяльність і в інші міста Китаю, де мешкали українці. Організація українських видань, бібліотек, театральних вистав, співочих гуртів — усе це сприяло збереженню національної свідомості, культурної ідентичності українців. Досить сказати, що тут виходили часописи “Листи з Далекого Сходу”, “На Далекому Сході”, “Маньчжурський вісник”, працювали українські радіостанції у Харбіні й Шанхаї.

У 50—80-х рр. минулого сторіччя особливого розвитку набуло економічне й технічне співробітництво між Радянською Україною і Китайською Народною Республікою. Тисячі китайських учених і спеціалістів навчалися і стажувалися у наших інститутах і підприємствах. Це сприяло індустріалізації Китаю, піднесенню його інтелектуального потенціалу.

Започатковані ще за радянських часів науково-технічні, економічні й освітньо-культурні стосунки між Україною і Китаєм знайшли своє природне продовження і свій подальший розвиток і на сучасному етапі. Лише торговельний оборот між нашими країнами сягає 2,5 мільярда американських доларів на рік. У переліку товарообміну не тільки метал, мінеральна сировина, а й вироби машинобудування, текстильної промисловості. Дієві зв’язки український промисловий бізнес підтримує з такими фінансовими і промисловими центрами, як Пекін, Шанхай, Чунцінь та ін. Особливо великий обсяг промислового експорту реалізують підприємства “Мотор-Січ”, Запорізький трансформаторний завод. Успішно розвивається міжрегіональне співробітництво: існує 36 пар партнерів на рівні області—провінція і місто—місто.

В останні десятиріччя значно посилюлося науково-технічне співробітництво між нашими країнами. Так, українські вчені сприяли створенню технопарків, зокрема у Харбіні. Один із таких технопарків було створено чотири роки тому за участю спеціалістів Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Національної Академії наук України.

Очевидні результати співпраці у сфері освіти, насамперед на рівні співробітництва між ВНЗ. Нині в Україні навчається десять тисяч студентів і десятки аспірантів із Китаю. Водночас 26 українських студентів проходять фахову підготовку в китайських університетах. Чотири роки тому в Пекінському університеті іноземних мов була створена кафедра української мови. Сьогодні 32 китайські студенти тут спеціалізуються в різних напрямках україністики.

А це вселяє оптимізм і надію, що “шовковий шлях” українців, інтелектуальні й культурні комунікації між нашими народами мають добру перспективу.

● **Олександр КОНОВЕЦЬ**, доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МАНДРУЙМО, ЗНАЙМО, ЛЮ-

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ

ЗАКАРПАТТЯ

МУКАЧІВСЬКИЙ ПАЛАНОК

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
Марія ЛИТВИН
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПКИНА
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosvity.com.ua/slovo

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301208

Загальний наклад — 24 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

Цей пам'ятник видно, як тільки повертаєш зір до шкільної будівлі. На постаменті — юнак із гордо піднятою головою, проникливим поглядом вдивляється в кожного. Із плеча звисає робоча спецівка, а руки складені на стосику книг, немов після праці в депо знову прийшов на урок. Ні, мимоволі не погоджуюсь із думками, це тепер кожний із нас іде на уроки самого Григора Тютюнника: людяності, доброти, правди, а ще національної гідності та справедливості.

Уже в самому приїзді маленького, ще шестирічного Григора (тоді Григорія) Тютюнника сюди на Луганщину, в селище Щотове, неподалік міста Антрацит, поєдналися людське милосердя і жорстокість тоталітарного державного режиму.

Так би й жив собі маленький хлопчик у рідному селі Шилівка Зінківського району Полтавської області, коли б не сталася трагедія: у ніч із 29 на 30 листопада 1937 року його батька Михайла Васильовича заарештували репресивні органи, а вже 5 грудня (до речі, в день народження сина) особлива трійка УНКВС по Полтавській області ухвалила: “Тютюнника М. В. заключить в исправительно-трудовые лагеря сроком на десять лет, исчисляя срок с 30 ноября 1937 года”.

Пізніше Григорій Тютюнник в автобіографії писав: “Після того, як батька забрали в тюрму в 1937 р., взяв мене до себе батьків брат Филімон Васильович Тютюнник... Сьогодні я знаю, для чого взяв мене дядько. Він і його дружина, Наталя Іванівна Рябовецька, з сусіднього з нами хутора Троянівка, вчили й виховували мене, а кажучи просто, були моїми батьками. Вони обоє працювали в школі. Дядя був бухгалтером, тітка викладала українську мову й літературу. З того часу я запам'ятав “Як упав же він з коня”, “На майдані”.

Треба сказати, що до початку війни Г. Тютюнник устиг закінчити в Щотовому тільки три класи початкової школи, однак у житті так сталося, що й атестат про середню освіту він теж отримав тут, — 1957 року, як випускник вечірньої школи робітничої молоді.

Сюди буде приїздити тоді, коли навчатиметься в Харківському державному університеті. А ще старший брат Григорій Тютюнник у листі від 30 жовтня 1956 року, в якому вперше згадувалося про роботу над романом “Вир”, писав: “Мені цікаво, Гришику, от що. Візьми ти, будь ласка, та заведи такий блокнот і записуй буквально все, що говоритиме наш славний Филімон Васильович. Особливо те, що стосується хроніки Шилівки. Все, що він скаже. Бо це, брате, золотий пил, самоцвіти народного гумору, на який наше покоління вже не здатне. Тільки роби це так, щоб він не помічав, бо йому буде ніяково і, може, неприємно. З розумом роби, а не в лоб. А тоді оті всі записи мені переправиш. Фіксуй окремі влучні, цікаві словечка, на які так багата його мова. Бо задумав я, брате, писати про Шилівку або повість, або романяку цілого. Це поки тобі лише признаюся”.

Літературний музей Григора Тютюнника в Шилівській школі відкрився у грудні 1988 року, пам'ятник на шкільному подвір'ї споруджено через десять літ — у 1998. Його автор — луганський скульптор, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, народний художник України І. М. Чумак.

Уже не раз доводилося говорити, що створення Літературного музею Григора Тютюнника, по суті, започаткувало й паростки національного виховання, адже в школі тепер не тільки повноцінно вивчається українська мова і література, досліджується життєпис письменника, фольклор краю, а найголовніше — вже четвертий рік як школа розпочала перехід на українську мову навчання. Отож не такий уже й денационалізований Донбас, як комує здається.

А ще тут щороку проходять літературно-мистецькі Тютюнниківські читання, у яких беруть участь письменники Луганщини.

Із часу створення Літературним музеєм постійно опікується його завідувачка — двоюрідна сестра письменника, вчителька із сорокарічним стажем Віра Филімонівна Кулачкіна. Серед експонатів і фондів музею спогади сучасників, численні фотознімки, книги, а також найдорожче — листи Григора Тютюнника.

Пам'ятник Г. Тютюннику
у с. Щотове на Луганщині

«МУДРИЙ СКАРБНИЧИЙ — ПАМ'ЯТЬ ЛЮД-

Для видатного українського письменника Григора Тютюнника луганська земля, куди потрапив 1937 року шестирічним, назавжди стала рідною.

Навчаючись на російському відділенні філологічного факультету Харківського державного університету, свої перші літературні твори він написав російською мовою, однак рідна мова жила в його свідомості, художньому світосприйнятті й треба було, щоб стався своєрідний емоційний поштовх повернення до найсакрального.

Про це Григорій Тютюнник уперше написав 3 березня 1963 року своєму товаришеві Петрові Колєнському в листі із міста Артемівськ Перевальського району на Луганщині: “Трошки про себе. 1). Твердо взявся за вивчення рідної мови. Гриму словник Грінченка, перекладаю”.

Студент Харківського університету Григорій Тютюнник
з двоюрідною сестрою Вірою

До речі, цей лист написаний українською мовою на відміну від попередніх, які були адресовані старшому братові — письменникові Григорію Тютюнникові та тому ж Петрові Колєнському, товаришеві по навчанню в Щотівській вечірній школі та Харківському державному університету.

Рік учителювання запам'ятався найрадіснішою подією в сім'ї Тютюнників: у них народився син, про що й повідомляє щасливий батько своїм родичам у селище Щотове:

“Дорога тьотю! Вірочка!

Родився у нас син, Михайло Тютюнник. Так шо поздоровляю Вас, тьотю, з званням бабусі, а тебе, Вірочка, з короною тітки. Син — козак, вага 3 кг 900 гр. Учора іду в роддом, а він з гори на лижах пре! Отакий шибеник! Здоров'я Люди хороше і надіюсь, що воно не стане гірше. Люда пише в записках, що всі діти плачуть, а Мишко поїсть — і набік, спить. Козацької вдачі.

Як Ви, тьотю, доїхали? Чи все було гаразд? Напишіть, щоб я був зовсім спокійний за Вас. Цілую. Гр. Тютюнник”.

Отож цей лист не тільки написаний українською мовою, але й з притаманними автору ширістю, національним гумором, ліризмом і безпосередністю в епістолярному спілкуванні.

Після переїзду до Києва письменник продовжував підтримувати родинні стосунки із тіткою Наталією Іванівною Рябовецькою та двоюрідною сестрою Вірою Филімонівною Кулачкіною, свідченням цього є вітальні листівки. Одна із них датована 30 грудня 1967 р.:

“Дорогі мої щотівці!

Широ вітаю, любі, з Новим роком і зичу усім Вам здоров'я, щастя і приязні сердечної. Ми вже відремонтувалися і трохи скупчилися в новій хаті. Лишилися чекати на гостей. Кланяємося Вам усі”.

Щотівське депо стало з 1955 року робочим місцем Г. М. Тютюнника, адже він після флотської служби знову повернувся в сім'ю дядька Филімона Васильовича Тютюнника.

Підліток Гриша
з двоюрідною сестрою Вірою

Цінними для вивчення життєпису письменника є також спогади мешканця шахтарського селища Миколи Ілліча Слободчукова: “Працювали ми разом на токарному верстаті, обточували колісні пари. А познайомилися ще у військкоматі. Григорій мене й токарської справи навчив. Він і вчитель, і робітник був здібний, працьовитий, бо скоро за зміну ми замість двох колісних пар обточували по десять. Веселий був, життєрадісний. До друзів широко ставився, а от несправедливості терпіти не міг. З тих пір ми друзі на все життя”.

У сім'ї Слободчукових зберігається як дорогоцінний скарб один із листів друга їхньої молодості:

“Дорогий куме!

Добра моя кумо!

І все золоте сімейство Слободчукових!

Шлю Вам сьакі-такі гостинці й радий буду, якщо дізнаюся, що ви їх одержали та згадали свого вайлуватого кума і товариша.

Хай зима Вам не буде холодною.

Хай картоплі достанеться десь на всю зиму.

Епістолярні джерела й літературні твори, пов'язані з життям Григора Тютюнника на Луганщині, спонукають до всебічного осмислення його життєпису, глибинного національного характеру творчості.

Хай не хворіють діти і добре вчаться.

Хай старшому Слободчукову добре маюється, середньому — любові моєму хрещеникові — буде тепло в хрещено-батьківській сорочці, найменшенька нехай цвіте, як хусточка, кума хай пахне парфумами, а кум прийме сорочку з кумового плеча так, як я колись від нього прийняв.

А у свята, як кум питиме чарку, то й кума хай згадає.

Широ обіймаю Вас усіх.

Гр. Тютюнник”.

Тепер цей лист читається як своєрідна епістолярна новела, якій притаманне шанобливе ставлення до народних звичаїв, широкосердність.

На нашу думку, найбільш близьке до автобіографічності оповідання Григора Тютюнника “Іван Срібний”, яке вперше було надруковане 1975 року в журналі “Вітчизна” під назвою “Коли сховався місяць”. На жаль, у першій публікації редакторською рукою була скорочена кінцівка цього літературного твору, що, без сумніву, привело не тільки до зниження його художнього звучання та порушення композиції, а й нівелювало одну з основних думок: коли ліризм і благородство головного героя вступають у пряму суперечність із чиновницькою пихатістю та зарозумілістю.

У наступних публікаціях Григорій Тютюнник зміг відтворити рукописний варіант.

Шонайперше впадає в око різка спорідненість портретної характеристики Івана Срібного зі спогадами ровесників Григора Тютюнника про самого письменника: “Він працював у депо лише чотири дні по мобілізації, на тому ж верстаті, що й до служби. Ходив на службу у флотській робі “хебе”, яку зекономив (серед матросів це називалося “засундучити”), та безкозирці, яку знімав у бані в роздягальні і клав у свою шафочку, щоб не замазкати: хай буде пам'ять. Так і працював за верстатом з непокритою головою, підв'язавши білу хвилясту чуприну мотузочком або тонкою дротинкою...”.

Після першої публікації оповідання листом до Григора Тютюнника відгукнувся Олесь Гончар, адже одним із яскравих складників його літературного таланту було витончене художнє чуття, здатність безпомилково оцінювати твори своїх сучасників. Вважаємо за доцільне процитувати лист повністю, тому що в першій публікації є суттєва неточність: замість слова “перекидати” надруковано “переказати”.

“Дорогий Григоре!

Прочитав оце “Коли сховався місяць” і аж день посвітлішав. Давно не знавався такої радості від прочитаного... Ось воно те, що треба людям і літературі. Щоб не забувала, якою вона повинна бути.

Пиши, пиши. Дай тобі Боже тверезості та здоров'я. Три тищі тобі ще перекидати цих модрин з таким міцнющим та смоляним духом...

Вітаю!

16.11.75. Ол. Гончар”.

Останній абзац листа безпосередньо пов'язаний зі змістом оповідання: “Іван вліз у вагон, і в груди йому полився живий дух сирі модрини, такий міцнющий, такий розкішний, що він усміхнувся і сказав:

— Тайга!”

На перший погляд вчинок Івана Срібного має романтизоване відчуття, разом із цим бачиться значно більше, адже юнак урешті-решт стає охоронцем прадавнього українського обряду — весілля. Звідси й оте ніжне, тремтливє ставлення до дівчини-світлички, яку бачить уперше, а ще прагнення любити по-справжньому, яке теж пробуджене глибинними почуттями створити традиційну сім'ю.

Епістолярні джерела й літературні твори, пов'язані з життям Григора Тютюнника на Луганщині, спонукають до всебічного осмислення його життєпису, глибинного національного характеру творчості.

●

Олексій НЕЖИВИЙ

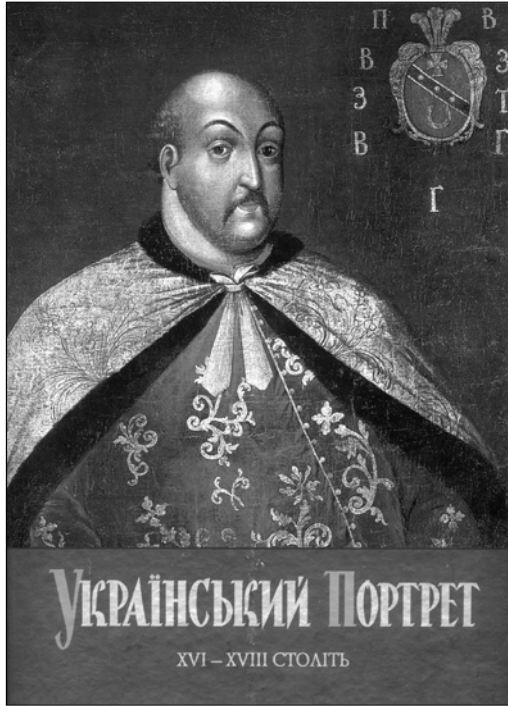

НАШІ ВИДАННЯ

Поза сумнівом, розписи в Соборі святої Софії в Києві є першими у вітчизняному мистецтві відверто змістовними, дифузивними, де в сакральну безвічну сферу проникли мирські сюжети — і серед них портрет сім'ї Ярослава Мудрого... Сюжети оповідні, наративні, що покликані конкретно в часі вписати особистість у позаісторичний контекст, яким була, власне, сама доба Християнства. Візантійський вплив на давню українську культуру — факт незаперечний. Адже, вдивляючись у Києво-Софійські фрески, ми можемо співвідносити образи-символи з образами майже реальними, які були принесені візантійськими майстрами в “поганський” світ зі світу усталеної еллінісько-християнської доби. І варто лише звернутися до давніх фресок, барельєфів чи ваз, аби переконатися, що євангелічні чи біблійні сюжети й мозаїчні портрети позначені не абстрактно-символічними рисами. Крізь зримі рельєфні образи просвічує незрима глибина, що ще не набула плоскісних вимірів і висоти символу. Нетлінність земної істоти — ось сенс цього жанру...

Духовно-соціальна гармонія тут сусідє з неповторністю кожного сущого, хто досягав певної суспільної ієрархії і вже тим самим заслуговував на особливу увагу бути увічненим, бути вписаним, — а не втраченим, як це робилося в пізніші часи, — в єдиний позачасовий сюжет, у якому, власне, чин портретописання є актом перемоги вічного понад часовим, добра над злом, актом торжества людини над тваринним світом. І кожен митець, який творив портрет із пам'яті чи з натури, знаючи весь земний шлях свого героя, зобов'язаний був своїм хистом зафіксувати цю перемогу пам'яті над безпам'ятством, вічного над швидкоплинним, особистісного над загальним, що йменувалося миром, спільнотою, людністю... Закцентовані індивідуальні риси кожного, хто відбитий на портреті, були покликані не лише відображати точність, скопійованість, подібність, а й наголошувати на присутності цієї особистості в світі різноликому, проте не сфокусованому. Цими фокусами часу і, певною мірою, кристаликами позачасового ставали ті, кого сподобилися відтворити майстри пензля. Адже вони — просто майстри, а не можновладці, не сановники, не “значкові товариші”. Кому ми повинні завдячувати нині: майстрам пензля чи тим, кого вони зафіксували на своїх полотнах? Зрозуміло, що і тим, і тим. Проте вражаючи диспропорція

ВІД ТЛІННОГО ДО БЕЗВІЧНОГО...

Філософське осмислення портретів наших пращурів — у передмові Павла МОВЧАНА.

не на користь митців, які, власне, і заслуговують на те, аби ми стверджували: мистецтво вічне, імена — безсмертні... Час усе нівелює... Що скажуть нинішнім молодим, які виховуються телеканалами та інтернетами, імена Лизогубів, Даниловичів, Дараганів, Сулим, Вишневецьких, Забіл, Родзянок? Майже нічого. Адже ми не маємо власної національної історії... Ніби світ тяжіє до аноніму. Можливо, в цьому криється великий зміст. Адже людські амбіції вимагали б історичних узаконень, людина тілесна брала б гору над духовною, а талант, досконалість, майстерність потребували б особливих винятків: я — талант, я — особистість, я — винятковість, я — я... я — самодостатність... Так, ніби він, талант, не від Бога, а від самого себе. Адже ніхто не перевершує Всевишнього в творенні краси, довершеності, цільності. Отже, все від Бога — і талант митця, і талант того мож-

Із-поміж численних художніх виставок, що їх Національний художній музей України влаштовував протягом останніх років, “Український портрет XVI–XVIII століть” — виставка унікальна. Під одним дахом вдалося зібрати добірну мистецьку розкіш різних музеїв нашої країни. За сприяння Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та Міністерства культури у видавництві “Артанія Нова” вийшов друком каталог-альбом, присвячений цій виставці. Пам'ять про відкриття...

Альбом складається з 8 розділів, що відповідає структурі виставки. Щоправда, він містить значно більше творів, аніж було представлено в залах музею.

Еволюцію портретного жанру факхово представлено в статті мистецтвознавця Лариси Членової. Володимир Олександрович докладніше розповідає про портретну гравюру. Про львівський портрет та збірку “Одеського замку” віднайдемо у статті Тетяни Сабодаш.

новладця, який і уособлював свій час. Так, Бог є всім сущим, включно з нами і для нас, адже чомусь уцілилі ці ромби, квадрати, паралелепіпеди, ці обмежувальні рамки, це полотно, ці фарби і ці портрети. Чи не нагад нам, сущим, про далеке відгомоніле, віддаленіле, але яке потрібне саме нам, людям XXI століття. Вічність присутня в нас і як Бог. Тому й ім'я цій вічності — Бог. Він нам не накидається, не нав'язується, він приходить не через насильство, гвалтівництво, не через “так треба”, а через “так є”...

Уважніше дивіться в ці лики, не відводьте очей, і Ви побачите за ними великий час наших пращурів, отже, і нас самих у складках вічності. Шукаючи минуле, ми знаходимо себе, перенесені звідти в сьогоднішнє, тому для нас такі важливі деталі, візерунки, золота нитка, перначі, булавки, посохи, набірні рукоятки, оксамити й адамашки... Пальці тягнуться їх поторкнути,

а погляд хоче побачити той історичний простір, затулений персонами чи парсунами, в якому і ти був, адже пам'ять на генному рівні зберігає щось позасутнісне, безвічне, якому, як ти здогадуєшся, ймення твоєї Батьківщини... Україна... Вона зводиться не лише до чорноземів, супісків, суглинків, лісових масивів чи степових перелогів... Вона, Батьківщина, не лише зрима, матеріальна, земне, предметне, часове, а й незрима, духовне, що якоюсь матрицею лягає на наші душі, які безпомилково вгадують високу спорідненість з усіма тими Галаганами, Вишневецькими, Забілами.

А художники, які зафіксували ці обличчя, ці постави, ці маєстаті, ніби здогадувалися про нашу спрагу, спрагу XXI століття, і натхненно відтворювали портрети, слугуючи Богу, слугуючи вічності, тому що вони себе відчували Господніми співавторами, його підмайстрами, знали, що у Всевишнього все неповторне.

Нам залишається фрагменти того часу, деформовані уламки, черепки, бите скло, осколки мармуру. Де та слава, бучність, бундючність, вельможність і могутність наших родів? Якщо зберігся цей невеликий відбиток портретів, “парсун”... — то це не лише тому, що ентропійні закони беруть гору над творчими актами, а й підтвердження, що є вищі закони, продиктовані космічною механікою, земне, предметно-зримає лише одним із вимірів Божого творіння — людини, духовна субстанція якої не висловлювана, проте нам, людям конкретної землі, конкретної доби, конкретної історичної даності — дороги, необхідні оті ознаки земної причетності наших пращурів, які творили цей земний простір, боронили, утверджували його. Ім'я якому Україна... Український портрет... Чуте? Український. Богом також означений, окреслений і даний нам, щоб ми в протидії безвічного з часовим пам'ятали, що час і простір — нероздільні, що образ і дух — нерозривні, і ми, всі сущі на цій українській землі, через обстоювання власного історичного часу досягли позачасового, наближаючись до Бога, а не віддаляючись шляхом знеособлення, знелюднення, звиродіння... І портрет — це конкретизація неповторного образу богоподібного творіння — людини, яка тобі співкровна, отже, і необхідна.

● Павло МОВЧАН

СВІТ

Перш за все, слід зазначити, Халіл Жибран (1883–1931), усе-світньо відомий письменник, художник і мислитель першої половини ХХ ст. — митець не арабський, а американський.

Хоча його родина походила з Лівану, проте належала не до мусульманської, а до християнської (маронітської) громади. Звідси — незвичне для європейського вуха прізвище, що вводить у культурологічну оману. Звідси — оригінальність його творчості, що черпала думки та творчі засоби з багатьох розмаїтих традицій, саме тому міркування цього автора цікаві людям різних культур і віросповідань уже багато десятиліть.

Поема “Пророк” уперше побачила світ 1923 року. Відтоді її перевидано десятки разів і перекладено багатьма мовами світу, тож поява українського перекладу — подія радісна й приємна.

Важко сказати, до якого жанру належить твір. З одного боку — це притча, навіть парабола, насичена розмаїттям символів. Є Місто, є Море, є Пророк, є люди; Пророк тужить за Морем, і Місто видається йому в'язницею, нарешті припливає корабель, аби назавжди забрати його звідти... І раптом люди, яким досі не було ніякого діла до Пророка, приходять і просять його поділитися своєю мудрістю й одкровенням Істини. І він промовляє до них, віддаючи до решти своє знання, а потім їде, хоча співвітчизники широко просять його лишитися... Можливо, він і радий зостатися ще трохи в Місті, але корабель приплив саме по ньому, і залишатися вже не можна. Тепер у серці Пророка, хоча він рушає до

ПРИТЧА ДЛЯ МІСТА

“Пророк”. Халіл Жибран. Швидше за все, я б ніколи не прочитала цієї книжки. Якось побачивши її на книжковій ятці, лишень ковзнула поглядом: “Напевне, це твір якогось арабського письменника... Життєпис Магомета?... Навряд чи ця книжка для мене...”, — і рушила далі. Які ще культурні асоціації може викликати подібне поєднання назви й ініціалів автора?

Але так трапилося, що друзі подарували мені саме українське видання “Пророка” Х. Жибрана (Пер. з англ. О. Гладкий. — Львів: Свічадо, 2005). У їхніх щирих запевненнях: “Тобі має сподобатися ця книга!” — геть не було іронії... Тож довелося читати.

Несподіванки почалися одразу.

Прекрасного Краю за Морем, довіку житиме туга за Містом, яке довгий час видавалося йому тюрмою-кліткою.

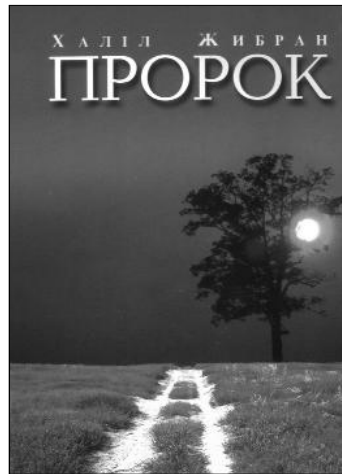
Але головне тут — не сюжет, він охоплює лише перший і останній розділи поеми, створюючи своєрідне обрамлення, що надає їй композиційної цілісності. Найважливіша частина твору — вервиця монологів Пророка. Усі вони мають однакову структуру. З натовпу виходить хтось один — жрець, старійшина, юнак, учитель, астроном, красномовець тощо — і ставить пророкові запитання, що найбільше хвилює саме його: “Учителю, розкажи нам про...” Кожен питає про своє: жінка з немовлям на руках — про дітей, багач — про пожертву, шинкар — про їжу, але відповідь Пророка важлива для всіх, цілої громади, й на всі часи, адже він дивиться на світ очима вічності...

У свою чергу промови Пророка розпадаються на фрагменти-афоризми, кожен із яких та-

кож окремий цілісний і завершений витвір.

Написано “Пророка” верлібром. З одного боку це цілком зрозуміло: 1920-ті роки — розквіт американської модерної поезії. Але Х. Жибран відштовхується не від творчих експериментів Е. Паунда та Т. С. Еліота. Джерело, з якого черпає цей поет, — біблійна, давньосемітська й арабські літературні традиції (особливо Книга Еклезіаста та Книга Ісуса Сина Сирахового), звісно, дещо переосмислені в контексті здобутків ХХ ст. у царині поетології.

Поема Х. Жибрана — справжній Текст у розумінні Р. Барта: її можна читати безліч разів, розгортати на будь-якій сторінці, при цьому кожен її елемент може жити як самостійний твір і водночас давати повне уявлення про ціле. У світовій літературі не так уже й багато таких книг. Тож добре, що нарешті український читач також може долучитися до спільноти Міста й собі вислухати мудрі слова Пророка.

Під міською брамою і коло домашнього вогнища бачив я, як ви принижуєте себе та поклоняєтеся власній свободі, як раби, які принижуються перед тираном і прославляють його,

хоч він убиває їх. Авжеж, у храмовому гаю, і в тіні твердині бачив я найвільніших серед вас, тих, хто носить свою свободу, як ярмо і як кайдани.

І моє серце стікало кров'ю; бо тільки тоді можна бути вільним, коли навіть бажання шукати свободу, перестане бути ярмом для вас і коли ви перестанете говорити про свободу, як мету і бажання.

...думка — це птах простору, який у клітці зі слів може розправити свої крила, та не може летіти.

Халіл Жибран “Пророк”

● Зоя ЖУК

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

МИСЛИТЕЛЬНА УКРАЇНСКА НООСФЕРА

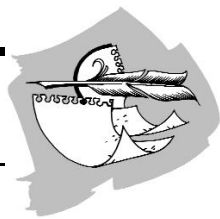
В Українському центрі народної культури “Музей Івана Гончара” за участю української громадськості Києва, Полтави, Львова, Харкова, Чернігова й інших міст України відбулася презентація видавничої серії “Українське мислення” і її першого випуску — збірника “Думки” Володимира ДАНИЛЕЙКА.

Автор — член Національної спілки журналістів України, Національної спілки письменників України, Національної спілки мистецтва України, Національної спілки художників України, Національної спілки кобзарів України; ініціатор гурту “Гомін” (Київ), керівник гурту “Орта” (Полтава)...

Його книга, впорядкована Остапом Ханком, — це своєрідна енциклопедія українського мислення. У збірнику подано свіжі й часто несподівані роздуми автора — сторінка за сторінкою перед читачем розгортається своєрідна енциклопедія українського мислення. Зацікавлений читач знайде тут чимало нового — від започаткування літературного написання звуків української мови “дж”, “дз” (нарівні зі звуками “йі”, “йа”, “йе”, “йу”) як однієї літери, датування всіх подій і явищ (до книжкографії включно) за трипільським літочисленням, космографічного, етнічного й родового показників, — і до українського погляду на світ.

У наступних випусках серії “Українське мислення” — “Зерна мислення” Григорія Скороводи, мисль “Руської правди”, Українське Трипілья, тритомник “Український Палеоліт” (“Кам'яна Могила”, Мізин, Гінці). Серія потенційно не має кінця — як і саме мислення українців, адже ніколи навіть найдоскіпливіші дослідники і вчені не зможуть до кінця охопити й осмислити українську ноосферу...

● Остап ХАНКО

Іван ДРАЧ

МАЙСТЕР ТРУН ЕДВІН ХУУН

Марісу Чаклайсу

Едвін поклав мене на верстат:
— Не ворухись, я тебе зміряю!
Я лежав на тирсі і стружках
В дивних запахах гострої живиці.
Едвін любив Маріса Чаклайса.
Чаклайс привів свого гостя
З далекого чортизнякакого Києва.
Едвін захотів зробити приємне
Далекому гостю з Києва
Тому і поклав мене на верстат:
— Не ворухись, я тебе зміряю!
Жовтою метровою дециметровою
Він мене обміряв старанно
І нарешті прорік задоволено:
— Номер труни в тебе дев'ятнадцятий!..
Летіли за вікном мотоциклісти
Долаючи гору весною.
— Це мої напівфабрикати.
Скільки весною їх б'ється.
Заробітків стачає весною і восени,
Коли дороги слизькі і підступні...
Згодом пили ми чарку
На трунах новеньких сидячи...
За здоров'я напівфабрикатів...
Давно я про це забув
Аж сьогодні згадав у Ризі
Про Маріса Чаклайса і Едвіна Хууна,
Видно, про мене не забуває
Номер труни дев'ятнадцятий...

22.10.2005
Рига

ПУЧКА МІЗИНЦЯ

На маленькому глобусі світу
Малесенька цяточка України —
Як маленька пучка мізинця
Де Росія лежить як долоня
А Казахстан як великий палець
Та цією маленькою пучкою
Не лише глобус вимірюю
Вимірюю все на світі
Просто іншої міри не маю
Це ви собі міряйте
Хто чим може і чим хоче
Хто цілим глобусом
Хто долонею цілою
Хто пальцем великим
А хто середульшим
Хто вказівним
А хто безіменним
А я не мізинцем міряю
А пучкою того мізинця
Так він мене болить

18.10.2005
Конча Озерна

ЛИТОВСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Добре сидимо
Дзукійський самогон п'ємо
Немов литовську ідентичність
Так Юстінасе Марцінкавічюсе
Так Міколасе Карчяускасе
Ані шотландське віскі
Ані шведський Абсолют
Ані французьке Курвуазьє
Не пересилить той самогон
У пору глобального спирту
Захлинав нас один Союз
То чи ж порятує нас інший
Голод пережили ми
Чи ж впораємось з достатком
Чи ж Інтернет ковтне нашу душу
І виверне гомункулуса
В європейському спирті
Чому ж це я не догадався
Не стандартну горілку привезти

ТИ ВЖЕ САМ — НАЧЕ ШРАМ

З немирівським перцем
Треба ж було самогон
З теліженських буряків

13.11.2005
Вільнюс-Конча Озерна

З ЮСТИНАСА МАРЦІНКЯВІЧЮСА

Осінь: коли творіння вбирає
усього творця,
Коли розпадаються форми,
коли облітають серця,
Коли ти вже сам — наче шрам —
і все в холодді болить,
Коли уже знаєш, лише не знаєш коли...

МАТІОЛА

Моя ти дивна матіоло
Коли вечірне гнеться коло
З темнот бузкових вирина
Твоя пахуча таїна

Ти хворостинна і дитинна
Непоказна і старовинна
І граціозна і смутна
Вся — зоряна самотина

Моя ти матіоло дивна
Коли б'є сила супротивна
І валить з ніг мене вина
На ноги зводиш ти одна

Своїм пахучим таємничим
І нерозгаданим обличчям
Як все чаклує й поглина
Нічна всевладна таїна

Ні соняхів ані троянди
Лише зірок жаскі гірлянди
Й над всім твоє незраднє соло
Нічна принцесо — матіоло

14.11.2005
Конча Озерна

СКЛЕРОЗ

Їхав у Литву — забув піжаму.
Їхав із Литви — забув про ліки.
Склеротичну таку вашу маму
Не забуду мабуть вовики.

Ти, забудькуватий склеротику,
Склеротичний ти мій забудьку,
Не сплутай з аеронавтикою еротику,
З Іреною Карпою Ірен Роздобудько.

Дивлюся в люстерко —
знайомий хтось суне.
Ніяк не впізнаю — знайома проява.
Ніяк не згадаю цієї парсуни —
Скоро в газеті буде об'ява...

ВИШИВАНКА

В. Р. Мойсику

Я по світу іду в вишиванці
А за мною вовки-сіроманці
Доганяють слідом навімання.
Я від них відбиваюсь щодня.

З малолітка іду в вишиванці.
Народився — відразу у шанці
Я попав, бо відразу в бою
Обстаю за Україну свою.

Мій професор колись в вишиванці
Був скалічений. Був в лихоманці.
Йому вишили фінками груди.
Вічна заповлох. Вічні паскуди.

Все життя я іду в вишиванці.
В ній ходили українські повстанці
І в Норильську вмирали як стій...
В вишиванці ходити зумій!..

17.11.2005

ОДЕСЬКА ЧЕРЕШНЯ

*Із Одеси преславної
Завезли чуму...*

Т. Шевченко

Перекипіла черешне моя,
Чому ти до мене не докипіла?
Кому це вроди отруйний маяк
Палахтить зі сліпучого тіла?
Кому ти вродиш дітей, не моя,

Кому ти вкипиш золотими ночами
Чому це твоє нестерпне ім'я
Мені закипіло як туга одчайна.
Чому все, чому і чому,
Занехавши заповідь божу,
Тебе, як чумак ту одеську чуму
З душі виторгнути не можу!?

* * *

Гортаю свої папери
Перебираю своє життя
Де сери, пери і хери
Доводили мене до пуття
В три ціпи мене молотили
В три погібелі гнули
Світові і рідні мудаки
Орденоносні акули
Але я якось виживав
Бо рідну траву жував
І воду криничну пив
І долі тому не пропив

ТУМАН В ЮРМАЛІ

Неймовірний туман
Узбережжя морське закутав.
Пляжем налякано бігає
Голісінський чоловік
І волає в туманне море:
— Маріє, ну де ти, Маріє,
Марієчко, одзовись...
Нічого не чути.
Нічого не видно...
Неймовірний білий туман...
Пляжем біжу я далі:
Знову голісінський чоловік
Волає в туманне море:
— Єво, ну де ти, Єво,
Куди попливла ти, Євіто,
Ну Єво, виходь, бо приб'ю...

На початок світа попав я.
Видно це святий Йосип
Шукає свою Марію,
Видно Адам навіжений
Праматір людей шукає
В цьому туманному морі,
На цьому туманному пляжі.
Коли вони не докличуться,
Чи почнеться цей світ?!

22.10.2005
Рига

СИВИМИ ВРУНАМИ

Твоя брівка тонколука
Все мене стріляє з лука
Моє диво тонкостебле
Твоє слово хитре й тепле
Твоя мова тонкорунна
Та на сиві мої вруна
Наче канна тонкостанна
Богорівна богоданна
Білопінна славна панна
Не вполює цього пана
Тонкорунна довгостебла
Баскетбольні грають стегна
Волейбольні граїні перса
Щойно випорснули з мерса
А чи сил на неї стане
На це диво тонкостанне
То ж в поезії чи в прозі
Закарбуй собі на носі
А то ж ти як Буратіно
Будеш з носом неодмінно
Ніжна брівка тонколука
Все мене стріляє з лука
Чи ж мене для тебе стане
Моє диво тонкостанне?!
Твоя зваба тонкорунна
Та на сиві мої вруна?!

25.11.2005

СИВИМ ДИМОМ

І. Галярнику

Між зеленою хвоею
Між брунатними соснами
Поміж клечанням жовтим
Поміж вишні рожевої
Між багрянцем і золотом
Клубочється сивий дим
Домінанта старої симфонії
Це я вам димлю
Валую сизими хвилями
Дихаю пружно і бурхаю
Вибухаю часто вогнем

І знов затухаю димом
Збираюсь стараюсь напружуюсь
Стараюсь гріти вогнем
Та вмію вже тільки сивим
Розкотистим сизим димом
Який додає до палітри
Останню прогірклу барву
І вибирається в небеса

24.10.2005
Конча Озерна

СИВИМ КОНЕМ

Це я сивим конем
Їду від хати до хати
Від міста до міста
Від села до села
Це я сивим конем
Від дерева і до дерева
Від листка до листка
Від очей до очей
Їду випрошуюсь
Сивим конем
Простіть коли що не так
В тобі не набувся
В тобі не нажився
Тобі лихословив
Тебе обезславив
Тобі життя збавив
Простіть коли що не так
Чвалаю сивим конем
Від хати до хати
Від листка до листка
Хто ж то там їздить
Сивим конем сторопілим
Себе сам питаю
Душа твоя їздить
Сивим конем
Дожилася душа
До сивого коника

25.10.2005
Конча Озерна

ШКОЛА

Лідії Кравченко

Подивилась вона на сестру
І сказала вона сестрі:
— У тебе двоє близнючок,
І у мене хлопчина.
Давай зробимо школу —
Українську школу у Ризі.
Буде в нас своя Україна.
Стала одна прибиральницею,
А друга сестра директрисою,
А мама їхня стала бабусею
Для всіх школярів.
Прибиральниця часом
Важливіша директриси,
А директриса з ганчіркою
Витирає носа міністрам...
Як вони поневірялись,
Знав лише Господь Бог,
Але вистояли, збулись
Українською школою в Ризі...
А ви в Україні
Можете збутись школою
Чи українським університетом
Чи бодай українською ганчіркою
Щоб витерти носа міністрам?!

8.12.2005
Рига-Київ

МАЙСТРИНЯ СВІЧОК МІРЗА РАМАНЕ

Дивовижно прекрасна жінка
Демонструє свої свічки
І дарує мені найкращу
— Це вам буде. Так. Від мене...
Дивлюся на п'ятидесятилітню красуню
Я, тридцятилітній дурень,
Дивлюсь як на стару перезрілу кобіту
Поглядом: чого вона з мене хоче...
Білі, бузкові, золотаві свічі
Зазирають мені просто у вічі,
В нестерпні очища мої чоловічі,
І кожна ось-ось спалахне,
Щоб спопелити мене,
Вилюбити до дна...
Чи забув афоризм Утмена:
Молоді жінки — гарні,
А старші — гарніші...
От тобі на!
Чи знав я, як дихає самотина
У тридцять дурних своїх літ,
Коли не вродився на світ,
А вже вродилась майстриня,
Дивних свічок господиня.
Не спалахнула пішла,
А могла спопелити мене до тла
У тридцять дурних моїх літ,
Коли я не зродився на світ
У її презрілих вічках
Мірза Рамане — незапалена свічка...

НАБОЛІЛЕ

— Повторюю це за незабутнім Назарієм Яремчуком, читаючи журнал “Кореспондент” (число 40). Якийсь Г. Охотін продовжує топтати наші цінності: він, виявляється, “промоутер української культури в Росії”. “Гідно” представляє росіянам нашу культуру! Чого тільки варта теза: “Шевченкоманія, що охопила країну, загрожує розвитку сучасної культури!”

Зухвалий хлопчисько бідкається, що Шевченкове ім'я в Україні — всюди, воно, бачте, заважає творити сучасну українську культуру. Та невже творять її на голому місці? Невже не вчать в того ж Шевченка?

Бачте, автору прикро, бо в кожному українському місті є вулиця Шевченка, пам'ятники йому, скрізь висять його портрети, його ім'я но-

ДОКИ?

сять навчальні заклади, товариства, театри тощо. Він не бачить, що по всій Україні бовваніють пам'ятники катам українського народу, є вулиці Леніна, Маркса, Комінтерну, Енгельса, Дзержинського, Жукова, Рози Люксембург... Це його влаштовує.

Чи для росіян ім'я Пушкіна не дороге? Чи менше його вшановують, ніж ми — Шевченка? Однак це їм не заважає творити сучасну культуру (про якість — окрема розмова): розвивається кінематограф, зростає книжкова індустрія, розмаху набуло естрадне мистецтво, процвітає періодика. І всім цим заповняють Україну, нав'язують нам своє. Це не турбує п. Охотіна?

Шевченко й Україна — невіддільні. Така наша історія. У пору глухої ночі, коли стояло питання: бути чи не бути українській нації, могутньо пролунав голос Тараса: бути! Шевченко й нині актуальний. Ми його любимо, шануємо, вчимося жити за його заповітами. Та не всі, на жаль... Якби ж наші високопосадовці частіше “Кобзаря” брали в руки.

Говоримо про національну ідею. А вона в творах Кобзаря, нічого й вигадувати не треба. Та не хочемо, чи не можемо, чи такі охотіни заважають?

Читаю: “Україна — не сільська країна, а її культура — це не тільки Шевченко, традиції, шаровари й хліб-сіль”. Думаю: не

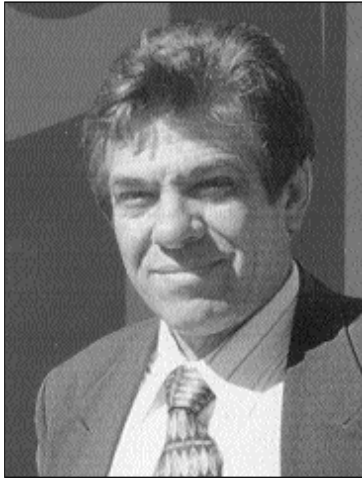

АНАТОЛІЙ ПОГРІБНИЙ: «МОВА – ЦЕ ТОЙ РУБІЖ, З ЯКОГО МИ НІКОЛИ НЕ ЗІЙДЕМО»

СЛОВО ЛАУРЕАТА

Вельмишановний пане Президенте! Шановний Голово Шевченківського комітету, високе зібрання! Кажучи ці кілька влячних слів, підкреслюю, що справа не стільки в написаному або створеному кожним із новоудостоєних, тим більше не стільки в наших іменах, скільки в тих акцентах, тих — як модно нині казати — месиджах, що їх своєчасно посилає своїм рішенням Шевченківський комітет усієї, і то найперше владній Україні. Це ті акценти найзацікавленішої підтримки української національної культури, що є провідними у Вашій діяльності, пане Президенте, але дай Боже, щоб ставали вони провідними також у діяльності всіх структур української виконавчої влади, починаючи від найвищих щаблів до найнижчих, і навпаки — від найнижчих щаблів до найвищих. Річ у тім, що, явно випереджаючи владу, йдучи у багатьох випадках попереду неї, українське громадянство не може далі терпіти засилля, скажу так, не-України чи анти-України в сучасній Україні. Не може терпіти ситуації, за якої у нас, по суті, окупований інформаційний простір — і телевізійний (особливо телевізійний), і книжковий, і газетно-журнальний; тієї ситуації, за якої

замість національного мистецтва на перший план вийшла низькопробна іноземна, часто матюкомовна поеса; ситуації, за якої замість повноцінного, звичайно, вмілого, тактовного, але неухильного й невідступного утвердження української, державної, Шевченкової мови, ще й сьогодні зневаженої у багатьох краях України, усілякі об'єднані регіони, як і деякі, що особливо прикро, навіть нашоукраїнські, ніби ж “пома-ранчеві” шумілки (і чи тільки шумілки), нав'язують нам офіційне двоязиччє. Воліють знати нашу реакцію на ці домагання? Що ж, вона однозначна: наша мова як єдина державна мова в Україні і на сьогодні, і на прийдешні часи — це той рубіж, з якого ми, українці (до речі, спільно з чесними людьми — представниками інших етносів), ніколи, ні за яких обставин не зійдемо. Отже, не сійте жарин розбрату, господа, погамуйте, “п'ята колоно”, що так підступно й так підло маніпулюєш нашим зденационалізованим чи злюмпенізованим обивателем! “У їх народ і слово. І в нас народ і слово”, — заповів нам Тарас Шевченко, і від цього його імперативу, від цієї його найпростішої і найточнішої формули нашого існування у цьому географічному просторі ми не відступимо ніколи.

Шановні учасники шевченкового зібрання, усі наші громадяни! Згуртувавшись довкола свого Президента Віктора Ющенка, ми за всяку ціну мусимо переконливо й по змозі резонансно виграти парламентські вибори, що наближаються. Наша перемога — то й буде промовиста відповідь на оте всім відоме сакраментальне запитання: “Скажіть, що в Україні будувати?” Насправді формула тут проста: мусимо будувати Україну як європейськи зорієнтовану, соціально зорієнтовану національну державу українського народу, у якій має бути добре всім, але в якій мусять неухильно, послідовно підтримуватися українські національні пріоритети — у політиці, економіці, культурі, мові. Це й буде Шевченкова Україна. Це й буде наша Україна. Слава Тарасові Шевченку! Слава Україні!

ШАНА І ПАМ'ЯТЬ

ченку на Кутузовському проспекті.

Член Ради Федерації Федеральних Зборів Росії, голова Рад Об'єднання українців Росії та Федеральної національно-культурної автономії українців Росії Василь Дума поклав квіти, які були увінчані стрічкою “Великому Кобзарю — від українців Росії”, до підніжжя монумента. Квіти поклав також Тимчасовий повірений у справах України в Російській Федерації Леонід Осаолок.

Після короткого мітингу Українська народна хорово капела Москви під орудою заслуженого працівника культури Росії та України Вікторії Скопенко, всі присутні заспівали “Ребе та стогне...”

У церемонії взяли участь керівники Об'єднання українців Росії, чле-

ни регіональної громадської організації “Українці Москви”, Товариства української культури “Славутич”, Організації українського національного руху, Товариства шанувальників української книги, Комітету громадян України, земляцтва областей України, співробітники Бібліотеки української літератури, а також українські дипломати, працівники інших українських установ у Москві. Після завершення офіційної частини ще довго лунали вірші Тараса, українські пісні...

Величний пам'ятник Кобзареві роботи українських скульпторів М. Грицюка, Ю. Синькевича, А. Фуженка та архітекторів А. Сницарева і Ю. Чеканюка був урочисто відкритий у Москві 10 червня 1964 року з ініціативи тодішнього радянського лідера Микити Хрущова.

●

Олена ГОНЧАР,
м. Москва

За традицією, 9 березня у Москві українська громада, представники російської громадськості зібралися біля пам'ятника Тарасу Шев-

ЛУГАНЩИНА З ІМЕНЕМ ТАРАСА

До пам'ятника Кобзареві, що височить на Центральному Майдані в Луганську, зранку прийшли представники громадських організацій і політичних партій національно-демократичного спрямування, студенти Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, Луганського медичного училища, старшокласники навколишніх шкіл...

Несподіванкою для багатьох луганців, які поспішали на роботу й опинилися в центрі біля пам'ятника Тарасові Шевченкові, була поява на Майдані великих спецавтобусів обласного телебачення, а з великого рекламного екрана лунали сучасні українські патріотичні пісні й Кобзареві поезії.

Покладання квітів до монумента українському Генію в Луганську очолив голова Луганської обласної державної адміністрації Геннадій Москаль. Він першим виголосив і слово на мітингу. З яскравою промовою про Великого сина українського народу виступив Володимир Семистяга — голова Луганського обласного об'єднання “Просвіта”. Його підтримали: Юрій Кисельов — голова Луганського міського просвітянського об'єднання, Іван Щербул — член Правління Луганської обласної “Просвіти”, заслужений артист України, Олія Хмеленко, студентка другого курсу факультету української філології Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

Вела мітинг заслужена артистка України, актриса Луганського академічного обласного українського музично-драматичного театру Наталя Коваль...

Продовжилося свято в 192-й день народження Тараса Шевченка зустріччю студентів і школярів Луганська та області, — переможців конкурсів, фестивалів, присвячених життю і творчості Кобзаря, — з митцями й творчими колективами аматорів у Луганському обласному українському музично-драматичному театрі. Їх привітав заступник голови Луганської обласної держадміністрації Зіновій Гузар. Із промовою “Шукаймо у собі Шевченка” звернувся до нього покоління луганців відомий просвітянин, народний артист України — митець читецького жанру — професор Володимир Калашников, голова Луганського обласного

Братства шанувальників творчості Тараса Шевченка.

Палкі слова шани Великому Українцеві прозвучали у виступі заслуженого колективу — студії читця “Натхнення” із Центру творчості дітей та юнацтва Жовтневого району Луганська (керівник Ніна Григоренко), пісні на слова Тараса Шевченка виконав студентський хороривий колектив інституту культури Шевченківського педуніверситету (керівник Ольга Александрова, заслужений діяч мистецтв України), гурт бандуристів Луганського коледжу культури і мистецтв (керівник Валентина Фалалєєва).

Заключним святковим подарунком нашій молоді була драматична вистава “Поет і княжна”, підготовлена акторським колективом Луганського академічного обласного українського музично-драматичного театру. Головні ролі поета Тараса Шевченка та княжни Варвари Рєпніної виконали заслужені артисти України Олександр Морозов і Наталя Коваль.

Управління культури та туризму Луганської обласної держадміністрації, яке займалося організацією цього заходу, у процесі його підготовки активно співпрацювало з представниками обласного об'єднання “Просвіта” та інших громадських організацій. Плекаємо надію на подальшу співпрацю громадськості й влади у відродженні української культури на Луганщині, й зокрема української мови.

Цього ж дня у більшості шкіл, вищих навчальних закладах, бібліотеках Луганська та області відбулися літературно-мистецькі свята, на яких звучало віще слово Кобзаря, зустріч із лауреатами Шевченківської премії, виставки літературних і художніх творів Тараса Шевченка, кращих конкурсних робіт — літературних творів, досліджень, українських рушників, вишиванок. Хотілося б відзначити щорічну велику роботу у пропаганді Шевченкового слова відомого українського поета, лауреата Шевченківської премії Василя Голобородька й відомого просвітянина — літературознавця, лауреата премії Івана Огієнка науковця Олексі Неживого.

● Прес-центр Луганського обласного об'єднання “Просвіти” імені Тараса Шевченка

ЯК ЧИТАТИ КАРТИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПОДІЯ

Відомий український мистецтвознавець Дмитро Степовик вважає, що внесок Тараса Шевченка в українське образотворче мистецтво унікальний, і, на жаль, недооцінений. Хоч є сотні публікацій, монографій, альбомів про його мистецьку творчість, усе одно вона залишається нерозкритою. Цю думку підтримує багато українських культурологів. І на цьому наголошувалося під час відкриття виставки “Живопис Тараса Шевченка” 9 березня у Києві в Національному музеї Тараса Шевченка.

Серед понад півтисячі творів художника Тараса Шевченка — портрети, жанрові композиції, краєвиди, малюнки на біблійні, історичні й літературні сюжети, книжкові ілюстрації та ще багато чого, що залишилось у стадії численних замальовок, ескізів, начерків. У цьому масиві кількість найменш олійного живопису порівняно невелика, що значною мірою зумовлено трагічністю Шевченкової долі: з двох десятиліть

творчого життя десять минуло на заслання, коли російська царська влада забороняла митцєві писати й малювати, але він потай усе ж робив це, і переважно у формах малої графіки. У форматі виставки твори Тараса Шевченка, виконані олійними фарбами, експонуються вперше.

Окремо — одна на цілій стіні експонувалася Кобзарєва картина “Катерина”. Вона належить до найвідоміших картин Тараса Шевченка побутового жанру. За радянських часів експонувалася як класичний зразок картини соціально-викривального змісту. А відповідно, у такому ж світлі подавалася вся творчість Шевченка.

Кобзарєві твори на побутову тематику часом гіркі. Проте їх не можна трактувати спрощено. “Скільки співчуття і внутрішньої сили у “Катерині”! Ця картина нагадує ситуацію, коли до Ісуса Христа привели блудницю і вимагали, щоб за тодішніми законами її укаменували. Тоді Ісус сказав: хто без гріха, хай перший кине в неї каменем. І саме ці слова спливають у пам'яті, коли дивлюся на “Катерину”. В особі Катерини яскраво зображено підневільний стан України”, — переконаний Д. Степовик.

Загалом творчість Тараса Шевченка глибоко філософська і християнська у своїй основі. Поет жив і творив в епоху романтизму. Тому природно, що його творчість — портретна, пейзажна, історична, на християнські теми — пронизана відчуттям емоційно піднесеного, звеличеного розуміння проблем, наголошує мистецтвознавець.

Усі портретисти, починаючи з радянської доби, зображали Шевченка людиною похмурою. Таким він представлений на пам'ятниках у Харкові та Києві. Велич Шевченка зумів зрозуміти славетний скульптор Леонід Молодожанин із Канади, який зробив п'ять пам'ятників Кобзареві. Він показав поета таким, яким той себе намалював на портреті 1840 року.

На тлі нових “відкриттів” про поетат і творчість Тараса Шевченка багато хто ставить питання: чи нині, на початку XXI сторіччя, ідеї Кобзаря є актуальними, коли модернізм заповнює світ?

Професор Дмитро Степовик із цього приводу каже: “Шевченко — митець сучасності. Він ніколи не буде для нас у минулому

На відкритті виставки у Національному музеї Шевченка: виступає Дмитро Степовик, поруч — директор музею Наталія Клименко

часі. У творчості Шевченка маємо орієнтир, на який повинні рівнятися митці не тільки сучасні, а й митці майбутнього”.

●

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

ТАЄМНИЧА МОГУТЬ МОВИ

Мова — найвищий дар Бога людині, народу. Рідна мова — наймогутніший засіб пробудження задатків, формування здібностей, всебічного розвитку особистості. Закономірно, що в цивілізованих країнах здавна національна система освіти й виховання функціонує рідною мовою. Це забезпечує високий розвиток моралі, культури й духовності, матеріального добробуту, національної державності.

Згадаймо мудрість: скільки мов я знаю, стільки разів я людина. У цих словах — глибокий, перевірений багатовіковим досвідом історії філософський зміст. Мова кожного народу втілює в собі самотнє світорозуміння, спосіб пізнання і мислення, неповторну національну психологію, характер і світогляд. Вивчаючи інші мови, ми вивчаємо культуру, духовність тих націй, тобто пізнаємо їхній внутрішній світ.

Тож з якого віку найдоцільніше вивчати іноземні мови? У цьому — одна з найголовніших проблем сімейного й шкільного виховання. Значна частина батьків, педагогів понині не враховує, що рідна й іноземна мови — це незвичайні, багато в чому специфічні навчальні предмети, значною мірою відмінні від інших. Від правильного, науково виваженого розв'язання порушеної проблеми залежить рівень розвитку інтелекту, культури, духовності окремої людини й усього суспільства. Світова наука в особі видатних учених, педагогів-класиків давно дослідила й розв'язала в теорії проблему вивчення рідної та інших мов у дитинстві. Наша країна в останні століття перебувала в стані колонії та напівколонії, тому політика й ідеологія держав-метрополій ніколи не дозволяла, щоб українці глибоко знали наукові здобутки з порушеної в цій статті проблеми.

Із сивої давнини було помічено, що чим раніше діти починають вивчати іншу мову, тим глибші “корені”, “сліди”, чужі змістові компоненти вона залишає в їхній свідомості, душі. І якщо в раннього дитинства іноземній мові приділяти більше уваги, ніж рідній, або змішувати кілька мов, тоді діти денационалізуються. Такий процес посилюється, коли рідну мову забороняють або різними шляхами принижують і відсувають на маргінеси життя, зокрема освіти. Так було в часи російського самодержавства й радянської влади, коли століттями українські діти й діти національних меншин змушені були навчатися і виховуватися чужою, російською мовою. А результатом було те, що в підростаючих поколіннях у масовому масштабі формувалися історичне безпам'ятство, національна меншовартість, аморальність, манкуртизм і яничарство, бездуховність та інші соціальні хвороби.

Який же стан речей, яка ситуація з вивченням рідної, державної української мови та інших мов у незалежній країні в наш час? Щоб отримати вичерпну відповідь на таке питання державної ваги, зробимо стислий екскурс в історію проблеми і під кутом зору закордонних і вітчизняних учених, педагогів-класиків проаналізуємо стан реалізації порушеної проблеми в нашому суспільстві.

Я. КОМЕНСЬКИЙ ПРО ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ

Видатного сина чеського народу Я. А. Коменського (1592—1670) справедливо вважають засновником педагогіки нового часу. Він прожив подвижницьке життя, борячись за волю Чехії, яка, як і Україна, на довгий час втратила свою державність. Коменський боровся проти онімення чехів, денационалізації інших народів.

У працях “Материнська школа”, “Велика дидактика” Коменський на матеріалі народного досвіду, багатьох європейських країн обґрунтовує, що в жодному разі не можна допускати, аби діти в дошкільці й у початковій школі вивчали іноземну мову. Він був переконаний, що до закінчення початкової школи, тобто до 12 років, активно формуються основи моралі, патріотизму і громадянськості дітей. Це дуже відповідальний період у вихованні особистості. Головне в цьому віці — збагачуватися знаннями з краєзнавства,

ВИВЧЕННЯ МОВ У ДИТИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ І СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ або ЧИ ДОЦІЛЬНО ЗМАЛКУ ВИВЧАТИ КІЛЬКА МОВ?

вітчизнознавства. Батьки й учителі мають застосовувати духовні цінності, засоби етнічної педагогіки — рідну мову, фольклор, народні мистецтва, інші етнічні традиції у вихованні дітей. Вони повинні вивчати ті предмети, які розкривають красу рідного краю, знання про Батьківщину, історію і культуру рідного народу. Засвоєні рідною мовою знання про рід дитини, свій народ, його національні цінності, зокрема віру й культуру мають найбільший виховний вплив на дітей.

Я. Коменський називав період навчання і виховання в дошкільці “материнською школою”, а початкову школу (вік дітей від 6 до 12 років) “школою рідної мови”. Він

“Соціальне поневолення б'є по череву, але національне є значно гірше, воно б'є по струнах серця, калічить душу”.

Я. Коменський

розробив і реалізовував принцип природовідповідності виховання, згідно з яким у навчанні та вихованні потрібно керуватися законами розвитку природи дитини й довкілля, особливостями етнічного середовища, цінностями рідної мови й культури.

Повчальним є таке положення Я. Коменського: якщо діти спершу вивчатимуть чужу мову, а потім рідну, це все одно, що спочатку вчити дітей сидіти верхи на коні, а після цього вчити їх ходити.

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ У ПРАЦЯХ А. ДІСТЕРВЕГА

Один із найвидатніших німецьких педагогів А. Дістервег почав розвивати свою концепцію вивчення рідної мови в період завоювання французькими військами Наполеона численних і роз'єднаних німець-

ких князівств-держав і пізнішого об'єднання німецьких земель в єдину суверенну Німеччину. Погляди А. Дістервега на роль і значення рідної мови у вихованні підрастаючих поколінь переконливо свідчать, що справді наукові ідеї, підходи завжди відповідають національним інтересам. Завдяки перекладу багатьох творів А. Дістервега українською мовою науковцем І. Тороповою (Мелітополь) є можливість глибоко вивчати творчість німецького педагога-класика, зокрема його ставлення до вивчення мов.

вагу англійській і французькій мовам перед рідною і виховувала своїх дітей іноземною мовою. Всю енергію і гнів А. Дістервег спрямовував проти таких співвітчизників-батьків і вчителів. Він писав: “Ганьба кожному батькові, кожному вихователю, який вчить німецьку дитину розмовляти іноземною мовою замість рідної!” Він вважав, що з часом, коли діти навчатися ідентифікувати себе з рідним німецьким народом, лише тоді можна і треба починати вивчати інші мови.

“Мова — святиня кожного народу. Її чіпати, її вкрати в народі, нав'язати йому якусь іншу — зарубати на корені його життя. Кожний народ землі відчуває такі дії як злочин, який коїться проти його величі, і ніякий не дозволяє скоїти таке безкарно. У мові живе народ, у мові втілюється його дух. Рідна мова — його великий подвиг, відбиток, прояв його найбільш внутрішньої суті”.

А. Дістервег

ЯК РОЗВ'ЯЗУВАВ ПРОБЛЕМУ ВИВЧЕННЯ МОВ К. УШИНСЬКИЙ

Як ніхто інший у Росії та Україні, наш видатний співвітчизник К. Ушинський у нову історичну добу глибоко усвідомив історичне покликання, життєтворчі й культуротворчі функції та зміст рідної мови кожного народу. У своїх фундаментальних працях він розкривав для мільйонів батьків, учителів, на-

уковців невідомі їм грані взаємозв'язку мови, мовлення з мисленням та іншими психічними процесами, якими особистості.

На основі глибоких наукових знань К. Ушинський вважав, що природа дитини, її анатомічні, фізіологічні та психологічні особливості багато в чому визначаються національною приналежністю, генотипом. Тому тільки рідною мовою можна реалізувати зміст і спрямованість національного виховання підростаючих поколінь, пробудити й розвинути внутрішні сили кожної дитини.

У статті “Рідне слово” К. Ушинський концентровано викладає свою наукову позицію, яка майже повністю відповідає досвіду цивілізованих країн щодо вивчення в дитинстві рідної та іноземної мов, але багато в чому суперечить сучасній мовній ситуації, яка залишається постімперською в Україні. Враховуючи складність проблеми, К. Ушинський конкретизує варіанти вивчення змалку рідної та іншої мов. Він виокремлює три групи дітей і аргументовано розкриває результати їхнього розвитку й виховання залежно від того, як, у який спосіб організоване вивчення рідної та іноземної мов.

Перша група. Діти до 7—8 років або до 10—12 років (залежно від різних природних задатків, можливостей) вивчають лише рідну мову, а вже потім починають вивчати іноземну. Кожна дитина може лише тоді починати вивчати іншу мову, коли в неї сформуються “корінь духовності”, засади національного світосприймання і світорозуміння, міцні підвалини любові до народу, Батьківщини.

Друга група. Діти спочатку оволодівають іншою мовою, а пізніше, через кілька років, починають вивчати й рідну мову. За К. Ушинським, чужа мова, “замінивши для дитини рідне слово, витлумачує їй чужу природу й чуже життя, які її зовсім

не оточують”. Тому “дитина важче, тупіше, менш глибоко входить у розуміння природи й життя, або, інакше кажучи, розвивається повільніше й слабше”. “Заміняючи для дитини її рідну мову чужою, ми в кожному разі пропонуємо їй замість справжнього й багатого джерела джерело мізерне й підроблене?” К. Ушинський. При цьому в свідомості дітей виникає пуста на місці тих інтелектуальних, моральних і духовних якостей, які б мали бути виховані засобами рідної мови.

Третя група. Після народження діти засвоюють паралельно рідну та іншу мови. Дуже хибним є і такий спосіб вивчення мов, бо тоді “жодна не займе місця природної мови”. Від такого змішування мов у дитинстві, підкреслює К. Ушинський, буде ще гірше, ніж у попередньому випадку: “При такому змішуванні великий наставник роду людського — слово не матиме майже ніякого впливу на розвиток дитини, а без допомоги цього педагога ніякі педагогі не допоможуть”.

І далі він продовжує розкривати результати виховання від змішування мов у дитинстві: “Це були або майже цілковиті ідіоти, або діти, до того позбавлені всякого характеру, всякої творчої сили, доступної найбільш слабоумній, але не зіпсованій вихованням дитини, що варто було б показати їх громадськості для напоумлення й рятівної науки. Бідні діти, яке страшне вбивство вчинили над вами ваші занадто дбайливі батьки: вони не тільки позбавили вас батьківщини, характеру, поезії, здорового духовного життя, а й з людей перетворили вас на ляльок для потіхи собі, на вимогу моди, на потіху суспільству, яке добровільно зрікається всякої плідної участі в житті народу. І для чого навіщо все це робиться?” Ось такі драматичні, нерідко трагічні результати і для дітей, і для батьків, і для суспільства від одночасного, паралельного вивчення змалку рідної та іншої. Це питання розв'язав ще К. Ушинський: “І для кого правильний розумовий розвиток, повнота духовного життя, розвиток думки, почуття, поезії в душі, національність людини, здатність її давати користь Батьківщині, моральність і навіть релігія дітей ніщо в порівнянні з доброю паризькою вимовою (в разі раннього вивчення французької мови — *Ю. Р.*), — ті даремно трудилися читати нашу статтю”.

К. Ушинський наголошував на тому, що постійним вивченням і глибокими знаннями рідної мови, вітчизнознавчою інформацією — “чим тільки можна паралізувати неминучу шкоду, що виникає для душевного розвитку від посилення початкових занять іноземною мовою”.

Глибоко виважені погляди К. Ушинського на порушену проблему своєю міцною опорою мали здобутки європейської науки першої половини й середини XIX ст. Такої наукової позиції ще ніхто не заперечив і не спростував. Однак такі ідеї, положення К. Ушинського в сучасних умовах замовчуються і повністю ігноруються МОН України та АПН України. Інакше як розуміти те, що діти-українці в дошкільці й у початкових класах змушені вивчати 3 мови (рідну, російську, — яку мільйони дітей змушені засвоювати, бо вона часто більше поширена, ніж державна українська мова — і з 1 та 2 класу — одну із західно-європейських мов). А діти національних меншин часто змушені засвоювати аж 4 мови.

Такої парадоксальної ситуації немає в цивілізованих країнах світу.

Далі буде.

● **Юрій РУДЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор НПУ імені М. Драгоманова, академік АНВШ України

**ПОГЛЯДИ О. ПОТЕБНІ
НА ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ
ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ**

До золотого фонду вітчизняної науки належать праці видатного українського філософа, психолога, мовознавця і педагога О. Потебні (1835—1891). Він реалізував глибоке й широкомасштабне дослідження проблем мови й мовлення, розкрив закономірності засвоєння рідної мови й розвитку мислення та духовності підростаючих поколінь. О. Потебня значно поглибив педагогічні й психологічні аспекти процесу вивчення рідної та іноземної мов.

За О. Потебнею, рідна мова — єдина, нічим не замінима умова існування народу, нації, тому не можна допускати, щоб інша мова під будь-яким приводом і в будь-якій формі гальмувала, витісняла чи замінювала оволодіння “дітьми нації” своєю рідною мовою. Він переконливо доводив, що вивчення і знання двох мов змалку не означає володіння дитиною двома системами зображення і повідомлення.

О. Потебня вважав: коли мова школи відмінна від мови сім’ї, то, як правило, шкільне й сімейне життя дитини не має нормальних, гармонійних відносин, взаємозв’язків. Він доводив, що в таких умовах сімейне життя і школа “будуть зіштовхуватися і боротися одне з одним”.

На глибоке переконання науковця, “чужомовна школа завжди готує зі свідомості учнів вид палімпсеста (грецьке слово, що означає рукопис, написаний на пергаменті по стертому, найціннішому тексту — *Ю. Р.*). Порівняння свідомості дітей із палімпсестами — дуже вдале, наочно доводить гальмівний, часто руйнівний вплив російської мови навчання на розвиток інтелекту, моралі, душі й волі мільйонів українських дітей.

Упродовж останніх століть один зміст і механізми мислення, сформовані в дошкільні наших дітей рідною, українською мовою, у російськомовних школах замінювалися іншим змістом і механізмами мислення, притаманними російській мові. При цьому “пропадало” кілька років пізнання, багато внутрішніх ресурсів дітей або зводилися нанівель, або деформувалися.

У листі до О. Штейн учений піддає різкій критиці чужомовну загальноосвітню школу, яка ґрунтується на двомовності чи багатомовності російські класичні гімназії, де кожен учень був зобов’язаний вивчати 4—5 мов, О. Потебня називав “ідіотськими”. Він рішуче засуджував звичай, моду російських дворян організовувати вивчення їхніми дітьми змалку однієї чи кількох іноземних мов. Це було дуже шкідливо для нормального розвитку дітей, бо інакше “з такого виховання не виходила б така переважна кількість дурнів”.

У статті “Мова і народність” О. Потебня пише: “Ознайомлення учнів з іноземними мовами має починатися тільки тоді, коли вони достатньо укріпилися в знанні своєї мови”. Коли ж порушується така закономірність, і діти з раннього віку вивчають іноземну мову, тоді “з дітей із порядними здібностями виходять напівдіоти, живі пам’ятники безглуздя і душевного рабства батьків”.

Виникає суспільно важливе питання: можливо, талановиті діти можуть у дитинстві вивчати іноземну мову, не завдаючи собі жодної шкоди? О. Потебня відповідає і на нього. Він піддав ґрунтовному аналізу життя й діяльність відомих талановитих людей, які змалку вивчали рідну й іноземну мови й не втратили здатності творити рідною (розвивати мистецтво, культуру свого народу та ін.). Він дійшов однозначного висновку, що “в них ді-

ВИВЧЕННЯ МОВ У ДИТИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ І СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ або ЧИ ДОЦІЛЬНО ЗМАЛКУ ВИВЧАТИ КІЛЬКА МОВ?

яльність думки іноземною мовою, без сумніву, відбувалася на шкоду не тільки думки вітчизняною мовою, але і загальної продуктивності”.

СУЧАСНА МОВНА КРИЗА І ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

В українському суспільстві триває дивна, багато в чому парадоксальна мовна ситуація. Негативним, навіть загрозливим для виховання підростаючих поколінь, національної безпеки України є те, що продовжують функціонувати імперські функції російської мови. У періоди дошкільня й навчання в початкових класах діти змушені засвоювати 3—4 мови. Такий стан речей — величезний руйнівний чинник, механізм затуманення свідомості сотень тисяч дітей, витіснення духовних першоджерельних засад, коренів патріотизму і громадянськості, які мають формуватися лише рідною, українською державною мовою.

В умовах нашої країни діти національних меншин мають спершу навчатися і виховуватися рідною мовою, а через деякий час (найчастіше науковці називають 3—3,5 роки) оволодівати й державною українською мовою. При цьому батьки, педагоги повинні уважно стежити, щоб діти глибоко знали й рідну, й українську мови, культури і були патріотами Української держави, громадянами якої вони є.

У нас ще не виправлене становище, бо російська мова домінує в багатьох сферах життя, зокрема в сімейному і громадському вихованні. Це порушує природні права багатьох дітей-українців і представників національних меншин України навчатися і виховуватися рідною та державною мовами.

Частина ж науковців, а також представники ЗМІ, чиновники від педагогіки хизуються тим, що за кількістю дітей, які вивчають іноземні мови в дошкільні й у початковій школі, а також за кількістю підготовки вчителів іноземної мови наша країна вже випередила... Великобританію, Німеччину, Францію та інші цивілізовані країни. Те, що такі “лінії випередження” суперечать здоровому глузду, положенням вітчизняних і зарубіжних учених, педагогів замовчується і піддається забуттю. Праці, ідеї Б. Грінченка, М. Драгоманова, Г. Ващенко, С. Русової, І. Огієнка, О. Потебні, К. Ушинського та інших учених про недоцільність і навіть шкідливість вивчення іноземних мов у ранньому віці відомі дуже вузькому колу педагогів і батьків. Їхні поодинокі голоси тонуть у морі кон’юнктури, вузького розрахунку й ефемерного прагматизму й не можуть подолати “розкрученого” кимось шаленого ажіотажу, культу мови “старшого брата” та західноєвропейських мов. Антинаукова ідея про другу державну (офіційну) мову в нашій країні є, по суті, провокаційною і може тривати до конфліктної ситуації, соціальних збурень і загострення міжнаціональних відносин.

Виникає питання: чи досліджують наші численні науково-дослідні інститути АПН України й інші установи, осередки (відділи, ВНЗівські кафедри філософії, педагогіки, психології та інш. соціальні наслідки білінгвізму чи багатомовності сотень тисяч дітей у дошкільні й початкових класах? Питання, звичайно, риторичне. А

представники МОН України поспішають розробляти проекти вивчення дітьми згаданих вікових періодів... кількох іноземних мов.

На державному рівні слід прийняти закони, постанови, які б створювали умови для того, щоб покінчити з ненауковими підходами до вивчення мов, їх змішуванням у дитинстві, потворним суржи́ком, порушеннями конституційних прав дітей навчатися рідною і державною українською мовами та забезпечували мовне середовище, що виховує, для дітей усіх вікових груп.

Потрібно провести низку наукових, науково-практичних конференцій, “круглих столів”, дискусій, організувати цикл передач, друкованих матеріалів у ЗМІ з порушеної проблеми.

Давно виникла потреба включити до ВНЗівських програм підготовки педагогічних кадрів, насамперед учителів української та іноземних мов, такі теми, як “Закономірності вивчення рідної та іноземної мов”, “Вітчизняні педагогіка-класики, освітні діячі про вивчення рідної мови”, “Державна українська мова як найпотужніший чинник зміцнення єдності суспільства”, “Навчання мовам: проблеми, суперечності і шляхи реалізації в дитинстві”, “К. Ушинський і О. Потебня про вивчення мов у ранньому дитинстві”, “Двомовність і багатомовність у ранньому дитинстві: проблеми, суперечності і соціальні наслідки” та ін.

Необхідно видати масовим накладом праці вітчизняних учених К. Ушинського, Г. Ващенко, Б. Грінченка, І. Сікорського, І. Огієнка, О. Потебні, С. Русової, а також зарубіжних учених В. Гумбольдта, А. Дістервега, І. Канта, Бодеуна де Куртене та інших, у яких на європейському рівні розв’язуються порушені в цій статті проблеми.

Чим більша увага приділяється вивченню іноземної мови, тим більшою мірою необхідно стимулювати учнів глибше вивчати рідну державну мову, культуру Батьківщини, щоб чужомовні елементи не витісняли цінностей, святинь українського народу і щоб мислення, діяльність і творчість дітей та молоді не мала на собі “іноземного тавра” (К. Ушинський). І тут цілющим еліксиром духовного здоров’я учнів і студентів є знання з українознавства. Адже українознавча наукова інформація поглиблює корені духовності, формує патріотизм і громадянськість, виробляє стійкий імунітет проти будь-яких соціальних, моральних і духовних негараздів, хвороб.

Треба організувати глибокі наукові дослідження проблем розвитку й виховання дітей, які в різні вікові періоди (дошкільня, молодший, середній і старший шкільний вік) вивчають рідну, державну українську й іноземну (чи кілька) мови.

Від МОН України та АПН України батьки, вчителі, інші представники громадськості чекають активних і рішучих дій, кроків, а не дальшого замовчування і нехтування такими фундаментальними проблемами.

Варто проводити активну просвітницьку роботу серед батьків, широкої громадськості для метою поліпшення мовної атмосфери в сім’ї, забезпечення умов для формування в них наукових поглядів на критерії визначення національності, рідної мови та питання вивчення іноземних мов. Треба домогтися

глибокого розуміння батьками, педагогами того, що, з одного боку, рідна мова — найпотужніший засіб пробудження й розвитку задатків, здібностей і талантів дітей, виховання в них національної свідомості, гідності, глибоких патріотичних і громадянських якостей. З іншого боку, — в науково невиважених обставинах чужа мова може бути засобом гальмування розвитку дітей, прищеплення їм рис відступництва від рідного народу, забуття історії предків, замулення першоджерел творчості тощо.

Коли спільними зусиллями владних структур, органів освіти, просвітянських осередків, педагогів і батьків будуть зроблені успішні кроки в науково обґрунтованому вивченні дітьми рідної та іноземної мов, діти виростатимуть добрими й гуманними, оригінальними й самобутніми людьми, глибокими патріотами й активними громадянами незалежної України. Національний характер дітей, їхні природні обдарування засвітяться яскравими гра-
нями.

Юрій РУДЕНКО,
доктор педагогічних наук,
професор НПУ
імені М. Драгоманова,
академік АНВШ України

ВЕЛИКИЙ ПІСТ

Зупинимось трохи на історії цієї духовної традиції.

Преподобний Авва Дорофей, один зі святих отців, що жив приблизно в кінці VI ст., писав: “У Законі написано, що Бог звелів си-нам Ізраїлевим кожного року давати десяти-ну з усього, що вони придбали, і коли вони робили так, то вони мали благословення в усіх своїх справах. Знаючи це, святі апостоли встановили і віддали на допомогу нам і як благодіяння для душ наших іще дещо більше і вище — щоб ми відділяли десятину від са-мих днів життя нашого і присвячували її Бо-гові, щоб і ми таким чином одержували бла-гословення на всі діла наші й щороку очища-лися від гріхів, заподіяних нами протягом ро-ку. Коли апостоли розсудили так, вони освя-тили нам із трьохсот шістдесяти п’яти днів оці сім тижнів святої Чотирнадцятниці. Бог дав ці святі дні для того, щоб кожен, хто пос-тарється уважно і смиренномудро потурбу-ватися про себе і розкаятися в гріхах своїх, очистився від гріхів, котрі вчинив протягом усього року. Так душа його звільнить-ся від тягара і таким чином він очище-ним досягне до святого дня Воскре-сіння і неосудно причаститься Святих Таїн, ставши через покаяння в цей святий піст новою людиною. Такий із радістю і веселощами духовними, за допомогою Божою, буде святкувати всю святу П’ятдесятницю, бо П’ятде-сятниця, як навчають святі отці, є спокій і воскресіння душі. Це і озна-чується тим, що всю святу П’ятдеся-тницю (від Святої Пасхи до Трійці) ми не схиляємо колін”.

Усі найважливіші події в історії Церкви були означені попереднім постом. Постилися старозавітні пророки, постився Іоан Хреститель, живучи в пустелі, постився Сам Господь наш Ісус Христос, сорок днів перебуваючи в пустелі перед тим, як розпочати свою місію спасіння людства. Чому? Тому що піст тілесний у поєднанні з духов-ним очищає і тіло, і душу, і розум, і по-чуття, і думки, спрямовуючи їх до не-бесного. Стримуючись від тілесних на-солод, людина поступово викорінює в собі гріховні пристрасті, віддається від демонічних сил, а очищена душа здобуває велику духовну силу, здатність звершувати чуда, виганяти демонів (згадаймо, як Ісус Христос пояснив своїм учням, що не могли вигнати де-мона з біснуватого чоловіка: “Цей рід виганяється молитвою і постом”, і так поступово наближатись до Бога”. Роз-думуючи про піст, наш великий Григо-рій Сковорода писав:

*О піст — наймиліша, найугодніша
Богу річ!*

*І чого ти не приносиш тим, що
люблять тебе!*

*Чого ти не даєш тим, що тебе
додержують?*

*Адже нічого нема
для тебе важкого!*

*Завдяки тобі став наймиліший
Богові Мойсей*

І побачив Бога на горі Синаї.

Тобою був викрадений Лял

з вогненної колісниці

І піднятий вгору

на вогненних конях.

Безперечно, якби тебе

не любив Даниїл,

Він не став би переможцем левів

І не зміг би побачити заховані

Таїни Бога, якби не ти.

Завдяки тобі став близьким

другом Христа

Іоан, — найближчим за всіх,

І хто б не став милим

Великому Богові

Завдяки тобі, о піст!

О творець Всесвіту Отець Бог!

Даруй нам піст!

Дай нам наслідувати Твоїх рабів,

Зроби для нас, щоб через піст

Стала мертвою наша плоть,

Щоб змогла жити з тобою.

Звичайно, під плоттю Церква розуміє не ті-ло, а всі гріховні пристрасті, умертвивши які постом і молитвою, людина духовно удоскона-люється настільки, що стає подібною до Бога. Ідея і мета Великого посту — перенести нас із одного духовного стану в інший, — шляхом по-каяння, відсікання гріха. Ніде в богослужіннях Великого посту не мовиться про піст ізольова-ний, тобто, як неживання м’яса та іншої їжі. (“Хто їсть, той для Господа їсть, а хто не їсть,

Протягом року Православна Церква встановила дотримуватися в певні дні посту — тобто стримання тілесного й духовного. Наприклад, одноденні пости в середу та п’ятницю протягом цілого року (за винятком загальниць і святків) вста-новлені в пам’ять про зраду Іуди й розп’яття Господа нашого Ісуса Христа. Також строгого посту дотримуються у Навечір’я Богоявлення (18 січня), у день усікто-вення глави Іоана Предтечі (11 вересня) та в день Воздвиження Чесного і Живот-ворящего Хреста Господнього (27 вересня). Петрів піст (Петрівка) встановлений на честь апостолів, Успенський (Спасівка) — на честь Успіння Божої Матері (з 14 по 28 серпня), Різдвяний (Пилипівка) — від 28 листопада (день пам’яті св. апосто-ла Филипа) по 6 січня.

Але найбільший і найголовніший за своїм духовним значенням — це Великий піст, що розпочинається за 7 тижнів до Великодня і завершується в Лазареву суботу (або Вербну суботу). Після Вербної неділі (Вхід Господній в Єрусалим) роз-починається Страсний тиждень, і християни також дотримуються строгого посту в пам’ять про страждання і смерть Ісуса Христа.

Дари Святого Духа. Рада.
Перша половина XVIII ст.

Дари Святого Духа. Розум.
Перша половина XVIII ст.

Таїнство Єлеосвячення.
Перша половина XVIII ст.

Таїнство Покаяння.
Перша половина XVIII ст.

той для Господа не їсть”, — говорить Священ-не Писання, нагадуючи, що всяке діло, зробле-не заради Господа, богоугодне).

Усюди один заклик: “Постімося, братіє, ті-лесно, постімося й духовно”, — піст тоді має смисл і приносить користь душі, коли він по-єднаний із духовними подвигами: молитвою і покаянням. Стримання в їжі — це не піст, а... одне з тілесних задовольень. Так постяться і язичники, і навіть тварини, і вся природа.

Духовне ж стримання — неосудження ближнього, прощення людям гріхів, вияв любові до оточуючих (і так само до своєї власної душі, яку ми, між іншим, не вміємо любити так, як їй потрібно), подавання ми-лостині, намагання дотримуватися хоч у ма-лому науки Христової — це притаманно ли-ше справжнім християнам. Найкраще сут-

ність духовного посту, на мою думку, роз’яс-нив святий Тихон Задонський: “Нехай поститься розум твій від суетних помислів. Нехай поститься пам’ять від злопам’ятства. Нехай поститься воля твоя від злого бажан-ня. Нехай постяться очі твої від споглядан-ня поганого. Нехай постяться вуха твої від гідких пісень і нашіптувань наклепни-чих. Нехай поститься язик твій від наклепу, осуду, чародійства, брехні, лестоців, лихос-лів’я і всякого марного та гнилого слова. Нехай постяться руки твої від побиття ближнього і розкрадання чужого добра. Не-хай постяться ноги твої від ходіння на лихий вчинок. Ось це і є християнський піст, яко-го Бог наш від нас потребує”. Отже, як пи-сав преподобний Іоан Кассіян Римлянин, піст тоді стане жертвою, приємною Богові,

коли він буде прикрашений плодами любові й покаяння. “Якщо піст не прикраситься плодом покаяння, то й постовий подвиг ви-явиться марним, — писав святий Ігнатій Брянчанінов. — Мало того, він принесе нам шкоду, підсиливши в нас самолюбство і са-мовпевненість”.

Так, саме дні Великого посту найсприят-ливіші для покаяння. До сліз і покаяння по-ривають душу грішника ті євангельські чи-тання, ті жалобним смутком пронизані бого-служіння, що ми чуємо в храмі, навіть саме убрання храму — чорні покрівці на іконах, на Престолі, темне облачення священнослужи-телів і мирян примушують душу зосередити увагу на своїх вчинках, самозаглибитись у мо-литви...

Зовсім змінюється і порядок богослужінь, і мелодика співу. У дні Великого посту, крім суботи й неділі, не одправляється Літургія — ця традиція сягає часів перших християн, які постилися так строго, що навіть наклали піст на приймання Святих Дарів, але, щоб підтри-мати їх у духовному подвигу, було доз-волено причащати їх напередосвяче-ними Дарами. З часом склався особ-ливий чин Літургії раніш освячених Дарів, яку одправляють лише в середу і п’ятницю, і за якою священник прича-щає віруючих Дарами, освяченими в неділю.

Кожен тиждень Великого посту має окрему назву й окреме значення. Найсуворіший — перший тиждень, коли до середи, поки не одправиться перша Літургія, найбільш віддані християни не вживають навіть вареної їжі, а до п’ятниці — навіть олії. Така строгість пов’язана з певною подією в історії Церкви.

306 р. в малоазійському місті Ала-сії, поблизу Чорного моря, перетерпів муки за визнання християнської віри святий великомученик Феодор Тірон.

Через півстоліття після його кон-чини візантійський імператор Юліан Відступник, що боровся з християн-ством, бажаючи поглумитися над християнами, наказав градоначальни-ку столиці Візантійської імперії — Константинополя — першого тижня Великого посту окропити всі їстівні припаси на ринках міста кров’ю тва-рин, принесених у жертву язичниць-ким ідолам. Тоді архієпископу Євдок-сію уві сні явився великомученик Фе-одор Тірон і звелів оголосити христия-нам, щоб вони нічого не купували на ринках, а їли варену пшеницю з медом — коливо. Християни витримали цей піст, язичники були посоромлені. І в пам’ять про це ми тримаємо до суботи строгого пісту, а в суботу першого тижня Великого посту Церква встановила здійснювати особливе святкування на честь мученика Феодора. У храмах цього дня благословляється і роздаєть-ся віруючим коливо.

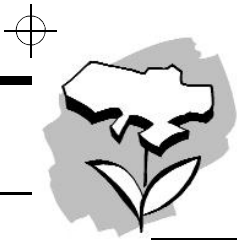
Неділя першого тижня має назву “Торжество Православ’я” — це тор-жество перемоги Церкви над ересями, що спотворювали і відкидали вчення Христа. Цього дня у храмах відправля-ється Чин Православ’я — спеціальний молебень, на якому співають многоліт-тя всім православним і вічну пам’ять усім будівничим Церкви, а також від-буваються урочисті хресні ходи.

Суботи другого, третього і четвер-того тижнів Великого посту присвяче-ні поминання померлих — у ці дні від-правляються парастас і вселенська па-нахида.

У другу неділю Великого посту Церква молитовно згадує святих Григорія Паламу, який вів подвижницьке життя на св. горі Афоні, — його вчення про благодатне Небесне Світло, про можливість накопичення благодаті Святого Духа шляхом молитви і посту стало однією з основ учення Православної Церкви про молитву й подви-ницьке життя.

Третя неділя має назву Христопоклонна, як і наступний тиждень — у цей день на утре-ні виноситься для поклоніння вірним Хрест Господній. Це поклоніння Хресту зміцнює духовні сили віруючих, нагадує всім про те, що шлях до Воскресіння пролягає через Хрест і спасіння душі неможливе без розп’я-ття своїх пристрастей і гріхів, без перетерпіння скорбот і страждань. “Візьми хрест свій і йди за Мною!” — закликає Спаситель. “Хрест — хранитель Всесвіту, Хрест — краса Церкви,

Святий Микола і Марія Єгипетська. XVIII ст.

Хрест — вірних утвердження, Хрест — Ангелів слава і демонів мука”, — співається в стихирі на поклоніння.

Цей тиждень — середина Великого посту, в народі його ще називають Середохресним. Він також особливо строгий.

П'ятий тиждень називається Похвальний, бо в суботу на утрєні вперше за Великий піст одправляється служба з акафістом — Похвала Пресвятій Богородиці. Цього дня ми згадуємо здійснене заступництвом Божої Матері чудесне спасіння від ворогів столиці Візантійської імперії Константинополя 326 р. Тоді ж був складений АКАФІСТ (гр. “не сидіти”) — урочистий богослужбовий піснеспів, що прославляв Божу Матір, під час якого тим, що моляться, слід стояти.

Цей подячний спів до Богородиці ми й сьогодні звершуємо в храмах, але особливо урочисто — в суботу Акафістну. За зразком цього першого акафісту стали складатися й інші акафістні співи, що прославляють Господа, церковні свята, чудотворні ікони Божої Матері, святих угодників Божих.

Іще п'ятий тиждень присвячений преподобній Марії Єгипетській. На утрєні в четвер (одправляється, як правило, в середу ввечері), відбувається найзворушливіша служба року, т. зв. “Стояння Марії Єгипетської”. На цій службі прочитується повністю (частинами він читався в понеділок, вівторок, середу і четвер першого тижня) Великий Покаянний Канон святителя Андрея Критського, а також вражаюче житіє Марії Єгипетської, неперевершений в історії Православної Церкви приклад покаяння.

Значення і мета Канону — виявити наш гріх і таким чином привести до покаяння через глибоке споглядання біблійної історії, котра воістину є історією гріха, покаяння і всепрощення. “Душе моя, душе моя, устань, чого спиш?” — закликає автор Канону. — Подивись: блудники і розбійники випереджають тебе в Царстві Небесному!”

І саме таким прикладом покаяння великого грішника, що досяг Царства Божого, є для нас житіє преподобної Марії Єгипетської. Вона народилася в Єгипті, і ще за життя батьків молодого дівчиною покинула їх і пішла до Александрії. Там втратила свою невинність і віддалася нестримному й ненаситному перелобству, гадаючи, що весь смисл життя полягає у задоволенні плотської пристрасті. Так прожила вона 17 років! Якось Марія потрапила на корабель, що плів з Єгипту до Палестини, як виявилось, там були і християни, що мандрували в Єрусалим на свято Воздвиження Хреста Господнього.

Марія, віддаючись безсоромному блуду, припливла до Єрусалиму. Коли ж настало свято, вона разом з іншими хотіла увійти до храму, але якась невидима сила відштовхнула її. Багато разів намагалася вона увійти, але невидима рука не пускала її. Повз неї проходили сотні людей, а Марія стояла і плакала. Вона зрозуміла причину, чому сила Бога не пускає її до Хреста — за її гріхове життя. Тоді вона звернулася із покаянною молитвою та гіркими словами до Матері Божої, обіцяючи змінити своє життя. Нарешті вона увійшла до храму і разом з іншими поклонилася Животворному Хресту. Але ко-

ли виходила, почула голос, який сказав їй: “Переїди Йордан, і там знайдеш спокій”. І вона, не вагаючись, пішла за цим покликком. Розпитавши дорогу до Йордану і причастившись в одній із церков Святих Тайн, Марія увійшла в пустелю і прожила, не виходячи з неї, сорок сім років. “Цілих сімнадцять років боролася я з гріховними думками та звабливими споминами минулого життя, — розповідала вона духовному старцю. — Боротьба ця була така, що і тепер, коли згадую про неї, я здригаюсь. З одного боку я відчувала невимовні страждання від голоду та спраги, тому що жила я одними тільки травами в пустелі. Страждання посилювались згадками про смачну їжу в дні розпусти. Злий дух навівав мені картини моїх гріховних вчинків. З іншого боку одяг, в якому я прийшла, з плином часу розпався, і тіло моє жорстоко страждало то від сонячної спеки, то від холоду. Іноколи напивалася або зледеніла я падала в знемозі на землю — і тисячі демонічних спокус нападали на мене з новою силою... У ці тяжкі часи я гірко плакала і молила Пресвяту Богородицю не залишити мене...”

І справді, принісши такі плоди покаяння, Марія повністю очистилася від гріха й досягла такої святості, що коли вона молилася, то підіймалася в повітрі на лікоть від землі... А щоб причаститися від Святих Тайн, вона перейшла Йордан як по суходолу, осінивши воду хресним знаменням...

Незвичайною була і смерть Марії, і її похорон... Щоб дізнатися про це дивне й дивовижне життя, варто прийти до храму в середу п'ятого тижня Великого посту. Навіть найбільший грішник не може залишитися байдужим, слухаючи цю незвичайну повість.

І наостанок скажу, що Церква ніколи не була жорстокою до своїх чад, тож, керуючись словами Ісуса Христа “Хто може вмістити, нехай вмістить”, не вимагала надмірного постового подвигу від немірних тілом і духом. Строгості посту духовного повинні дотримуватися всі, а шодо тілесного, то кожен повинен виходити з власних сил, щоб не ослабнути і не впасти в більшу спокусу. Піст опускається для хворих, для дітей до 7 років, для тих, що важко працюють, старих і немірних людей. При сучасній екології, коли більшість людей хворі, Церква благословляє вживати рибу (крім середи та п'ятниці) на другому, третьому, п'ятому і шостому тижнях Великого посту.

Про два останні тижні — Вербний і Страсний — поговоримо окремо, а тепер, на завершення, — знов поезія Григорія Сковороди:

*Трудно покорити гнів і прочія страсти.
Трудно не оддати себе в плотській сласти,
Трудно от всіх невинно снести укоризну,
Трудно оставити свою за Христа Отчизну,
Трудно взятъ от землі ум на гори небесні,
Трудно не потопитись в міра сего бездні.
Кто может побідить всю сію злобу древну?
Се Цар-Властитель, кріпок
чрез силу душевну!*

Отже, з молитвою і з Господом людина може звершити будь-який подвиг і досягти найвищої досконалості, — чого й прагнемо ми, вступаючи у Великий піст.

● Людмила ІВАННІКОВА

ТАЄМНИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІЇ

ВАРТО ЗНАТИ

Перші слов'янські переклади Святого Письма здійснили славетні солунські церковні діячі й просвітители Кирило (Костянтин) і Мефодій. Саме для перекладу окремих книг Біблії вони й розробили першу слов'янську абетку — глаголицю (бл. 863 р.), яку в давнину називали кириловицею (кириловицею). Проте оскільки глаголиця забулася, старовинну назву перенесли на іншу слов'янську графіку, автор якої невідомий. Пізнім варіантом цієї кирилиці ми і користуємося.

Перше повне зібрання біблійних книг *церковнослов'янською* мовою з'явилося в Новгороді Великому в 1499 р. за ініціативи митрополита Геннадія і отримало назву Геннадіївської Біблії.

Перше друковане видання *церковнослов'янської* Біблії здійснене 1581 р. в Острозі Іваном Федоровичем — це знаменита Острозька Біблія. Свого часу примірник цього найточнішого на той час перекладу Святого Письма подарували Іванові Грозному. В наш час кілька примірників раритету зберігають у різних країнах світу, зокрема в бібліотеці Святого престолу у Ватикані. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського має 16 примірників Острозької Біблії.

Останки першодрукаря Івана Федоровича вже понад 400 років ніяк не можуть поховати. Вони знаходяться в одному зі львівських музеїв.

Сучасний переклад Острозької Біблії презентували 2003 року. Цю титанічну працю виконав греко-католицький священник Рафаїл Туркоян, присвятивши їй тридцять років свого життя. Для цього йому довелося стати програмістом і навіть розробити власні комп'ютерні програми для перекладу.

Найвідоміший переклад книг Святого Письма *староукраїнською мовою* — Пересопницьке Євангеліє (1556—1561 рр.), виконане архимандритом Пересопницького Пречистенського монастиря на Волині Григорієм. Пам'ятка містить унікальний матеріал для вивчення *історії української мови*. Вага книги в оправі — 9 кг 300 г. У незалежній Україні стало традицією під час присяги Президента на вірність народові України поряд із Конституцією України й Актом проголошення незалежності України класти Пересопницьке Євангеліє.

Найпоширеніший варіант Біблії в Україні (кінець XVIII—XIX ст.) — Єлизаветинська Біблія, новий церковнослов'янський текст Біблії, що з'явився в Росії 1751 року. В його основу покладено текст Острозької Біблії. Цим варіантом Святого Письма користувалися всі українські письменники й культурні діячі XIX ст. Саме Єлизаветинську Біблію брав за основу Тарас Шевченко, роблячи переспів Псалмів.

Перший повний переклад Біблії українською мовою здійснили **П. Куліш**, І. Пулюй та І. Нечуй-Левицький. Зародження в Куліша ідеї Біблії українською мовою можна віднести до часу Кирило-Мефодіївського братства. Куліш вірив у визволення українського, а разом із ним і решти слов'янських народів із духовного й фізичного кріпацтва не насильницьким шляхом, а через духовне зростання, заглиблення у релігію й культуру. Саме тому переклад Біблії був нагальним завданням, яким переймалися всі члени братства. Серед спогадів Куліша знаходимо згадку про те, що Тарас Шевченко, захопившись у 40-х роках думкою про переклад Святого Письма, заради експерименту розділив між приятелями частини Нового Заповіту для перекладу рідною мовою.

Систематично працювати над перекладом Куліш почав у 60-х роках XIX століття. Щоб утілити задум, авторові довелося докласти героїчних зусиль. Спершу вже готовий переклад Євангелій отримав негативну оцінку рецензентів, оскільки робився зі старослов'янської, а не з оригінальних мов. Кулішеві довелося розпочати спочатку й залучити помічника. Ним став усесвітньо відомий фізик і електротехнік, українець **Іван Пулюй**. Серед найвідоміших його досягнень — дані про коефіцієнти внутрішнього тертя та дифузії газів і пари, удосконалення технології виготовлення розжарювальних ниток для освітлювальних ламп, перше дослідження неонових світла. Низка промислово розвинених країн Європи запатентували запропоновану Іваном Пулюєм конструкцію телефонних станцій та абонентських апаратів, зокрема застосування розпо-

дільного трансформатора. За участю Пулюя запущено низку електростанцій на постійному струмі в Австро-Угорщині, а також першу в Європі на змінному струмі. Саме Пулюй, а не Рентген, був першовідкривачем Х-променів. Пулюй зробив перший знімок повного людського скелета.

За свідченням очевидців, Іван Пулюй знав 15 мов, у тому числі — грецьку і гебрійську. Перед тим, як розпочати кар'єру фізика, був вихованцем теологічного факультету. Саме таку людину й шукав Куліш. Зі спогадів останнього відомо, що зустрілися вони у віденській кав'ярні — втомлений старий чоловік і 24-річний бідний студент-фізик. Щоб якось допомогти бідоласі, Куліш пропонує йому взятися за переклади фрагментів Євангелій. Так Пулюй отримує підробіток, а Куліш — якісні переклади. На цьому творча співпраця не скінчилася і тривала ще двадцять років.

Ледь не поклала кінець роботі катастрофа, що сталася у 1885 р. Пожежа в маєтку Куліша Мотронівці 6 листопада знищила не лише будинок, а й переклад Старого Заповіту. Куліш розпочинає все спочатку і займається перекладом аж до своєї смерті 1897 р. По смерті чоловіка, пані Білозерська-Куліш передає рукопис на сховок В. Тарновському до його київського музею. Тарновський, перевірюючи рукопис, виявляє, що той незакінчений на третину, і віддає його **І. Нечуєві-Левицькому** на доопрацювання. Саме йому належить переклад 8 книг Старого Заповіту. Пулюй завершив переклад Книги Псалмів. Так колективними зусиллями у січні 1904-го в друкарні А. Гольцгаузена у Відні з'являється перший повний переклад Біблії українською мовою.

Цікаво, що своїм перекладом П. Куліш проходить той самий шлях, яким колись пройшов німецький реформатор М. Лютер. Зокрема Куліш, як і Лютер, був автором першого повного перекладу Біблії рідною мовою. Німецький реформатор, як відомо, використав один із саксонських діалектів, чим і заклав підвалини сучасної німецької літературної мови. Куліш, у свою чергу, звертається до мужицької, “низької”, “вульгарної”, як тоді вважали, мови, заявляючи про її право бути богослужбовою. А це утверджує її найвищий соціальний і духовний статус, що для імперської влади небезпечніше за будь-які сатиричні памфлети. По-друге, М. Лютер у перекладі Біблії відмовився від непохитної за своїм авторитетом Вульгати і перекладав із оригінальних біблійних мов. Куліш так само відмовляється від канонічного старослов'янського тексту, щоб зробити оригінальний переклад. Зрештою, як і Лютер, Куліш своїм перекладом викликає обурення церковних ієрархів. Йому не могли пробачити відступу від нехай віджилої, зате такої славетної традиції, активно пропагованої імперською політикою Третього Риму.

Куліш, Пулюй і Нечуй-Левицький були першовідкривачами. Вони не просто мали виконати гігантську перекладацьку й редакторську роботу, а й мусили самі створити мовну традицію перекладу сакральних текстів, закласти основи конфесійного стилю нової української мови — і все це в умовах тогочасної антиукраїнської політики.

Найпопулярнішим варіантом Біблії українською мовою є переклад Івана Огієнка (митрополита Іларіона), вперше надрукований 1962 року. Для Івана Огієнка мова, Церква і нація були нерозривно пов'язані, а Біблія розумілася як посередник такого зв'язку. Він стверджував: “Рідна мова — шлях до Бога, шлях найкоротший і найкращий”. “Церква — основа культури літературної мови”, а також: “Утрата своєї національної мови погано веде до утрати своєї Віри і нації”. Святе Письмо розумілося Огієнком як осердя духовного й культурного життя нації та як інтеграційний фактор націєтворення. Саме тому Біблія має бути прикладом для наслідування передусім у мовному плані, стати зразком літературної мови. Його переклад створювався відповідно до цих вимог і досі залишається найкращим і найпоширенішим. Переклад православного священника Огієнка також вважається найкращим українським протестантським перекладом Біблії.

● Досліджувала
Валентина ВЗДУЛЬСЬКА,
Національний університет
“Києво-Могилянська академія”

ПОЖЕРТВИ
НА ТАРАСОВУ
ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у ч. 39–52
за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18,
20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39,
41, 43, 45, 51 за 2004 р.,
ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28,

Андрійчук І. Д., с. Ковалівка	20,00
Бітюков О. В., Бітюкова Л. Г.	20,00
Бішко О. Я., с. Стебник Львівської обл.	100,00
Богачова Ю. В., м. Полтава	10,00
Бойко Д. М., м. Київ	10,00
Бойко М. І., м. Київ	10,00
Бойко С. Г., м. Київ	10,00
Гавренко О. В., Порубанський В. В., м. Біла Цер- ква Київської обл.	332,00
Гавришко Р. І., м. Львів	150,00
Горохівське районне об'єднання ВУТ “Просвіта”	
Волинської обл.	100,00
Гринишин П. В., Гринишин О. М., м. Стрий	500,00
Львівської обл.	
Громадяни смт. Муровані Курилівці та с. Українське	
Вінницької обл.	
(ч/з Кубова Г. П.)	70,00
Гусаченко І. К., м. Київ	100,00
Данилюк В. О., м. Тростянець	10,00
Івано-Франківської обл.	10,00
Дяченко С., м. Полтава	10,00
Земляцтво “Братів Рогатинців”, м. Львів	310,00
(ч/з Польового Я. І.)	
Злонкевич Ю. М., м. Борщів	30,00
Тернопільської обл.	
ЗОШ І ст. № 7	
м. Івано-Франківськ	200,00
Катюха А. О., м. Фастів	20,00
Київської обл.	
Клименко Я. І., м. Дніпропетровськ	10,00
Коврига Т. Г., м. Муровані Курилівці	10,00
Вінницької обл.	
Колесник Л. В., смт. Муровані	17,00
Курилівці Вінницької обл.	50,00
Корж Н. А., м. Полтава	
Корсунський В. С.,	

м. Сєверодонецьк Луганської обл.	20,00
Кошляк, м. Полтава	10,00
Купчак М. П., м. Тернопіль	50,00
Ландарь В. О., м. Полтава	50,00
Лебедева Т. Г., м. Муровані Курилівці	20,00
Вінницької обл.	
Левицька О. З. із сином Богданом, м. Сімферополь	50,00
АР Крим	
Левицький З. Є., с. Ковильне	50,00
Роздольненського р-ну, АР Крим	50,00
Лемещук О. Б., м. Трускавець	50,00
Ліпченко Л. З.	240,00
Литвинов Л. Л., м. Суми	100,00
Лісова В. П.	100,00
ЛО Товариство	
репресованих, м. Львів	2275,00
Лящук Д. М., м. Львів	50,00
м. Суми (Білолюбська К. Г., Голенкова А. В., Голенков А., Ки- сельова А., Б'ляг'ва М. В.)	18,00
(ч/з Бабенко Н. В.)	
Мешканці м. Борщів	
Тернопільської обл.	100,00
(ч/з Ктотор)	
Мешканці м. Борщів	
Тернопільської обл.	100,00
(ч/з Яремій)	
Міська поліклініка № 3, відділ відновного лікування,	250,00
м. Івано-Франківськ	
Міський благодійний фонд “Шев- ченко і воля”,	1158,37
м. Кременчук	
Нифанюк О. Г., м. Макіївка	15,00
Донецької обл.	
Нифанюк С. М., м. Макіївка	15,00
Донецької обл.	
Новомиколаївське районне об'єднання Всеукраїнського	
товариства “Просвіта”	
Запорізької обл.	
(ч/з Малікову Л. С.)	30,00
Об'єднання товариства	
“Просвіта” Галицького р-ну	70,00
Львівської обл.	
Обласна рада	500,00
м. Івано-Франківськ	
Обласне об'єднання	
“Просвіта” м. Львів	214,00
(ч/з Сумарчук О. О.)	
Обласне об'єднання	
товариства “Просвіта”	

Галицького р-ну	
Львівської обл.	11,00
Оріночко Ю. Д., м. Київ	10,00
Парафіяни с. Острожець	
Мостиського р-ну	
Львівської обл.	120,00
Первинна профспілкова організація “Галременерго”	3000,00
ДАЕК, м. Львів	
Письменко Т. Ю., м. Дніпропетровськ	15,00
Пугач В. Г., м. Ужгород	100,00
Рибак П. І., м. Львів	50,00
Рида О. М., м. Київ	10,00
Родина Бабенків, м. Суми	12,00
Романко І. В., Романко Г. Н., с. Портівське Мангуського р-ну	30,00
Донецької обл.	
Семенюк Т. Ф.	50,00
Скачко Н. Н., м. Харків	50,00
Сокольська Л., м. Одеса	110,00
Сосідко, м. Полтава	15,00
Сопівський осередок	
“Просвіти” Івано- Франківської обл.	2340,00
СПД Новодворський В. І., м. Київ	600,00
Стогнота Л. К.	100,00
Стороженко Л. Л.	50,00
Тарадай І. А., м. Червоноград	50,00
Львівської обл.	
Ткачівський Г. Й., м. Івано-Франківськ	50,00
Учні і вчителі Привітнянської СЗШ (ч/з Брижак В. Г.)	51,15
Харитоновна В. В., м. Антрацит	30,00
Луганської обл.	
Харківська обласна державна адміністрація	
(ч/з Бабаєва В. Н. та Ющенко Я. П.)	1095,00
Худа М. П., м. Муровані	72,25
Курилівці Вінницької обл.	
Чернявська Т. Г., м. Черкаси	50,00
Юдина Я. П., м. Севастополь	100,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець В. П., м. Луганськ	5,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	5,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00

Маловисківська міська
організація Всеукраїнського
об'єднання ветеранів

Поліщук В. М., голова організації	5,00
Матвієнко М. П., голова районної організації “Просвіти”	5,00
Пашенко М. Д.	5,00
Мазуренко А. З.	5,00
Сорока І. В.	5,00
Неживий Г. Г.	5,00
Осадчук В. П.	5,00
Козак В. Є.	5,00
Соловей Л. Л.	5,00
Небензя В. М.	5,00
Кисельов В. П.	5,00
Гуменюк В. Д.	5,00
Колотілова С. І.	7,00
Мельник З. М.	4,00
Слісенко М. Ф.	5,00
Дорохтей Л. С.	2,00
Марциненко Є.	4,00
Аушева Т.	5,00
Гречуха П.	5,00
Дяченко В. С.	3,00
Білова О. С.	3,00
Тюріна З. Д.	4,00
Іванова О. А.	3,00
Шамка О.	3,00
Тончій А.	3,00
Федорова Л. М.	4,00
Володіна М. П.	2,00
Безпала Г. В.	3,00
Шведенко М.	2,00
Брехунець М. К.	2,00

Чоповський І. С.	5,00
Тарасенко А. Д.	2,00
Никифорок М. В.	3,00
Перебейніс В.	2,00
Кирилов М. І.	5,00
ВСЬОГО:	142,00

Мешканці смт. Муровані
Курилівці та с. Українське
Вінницької обл.
(ч/з Кубова Г. П.)

Кубов Г. П., смт. Муровані	
Курилівці	10,00
Кубова Н. А., смт. Муровані	
Курилівці	10,00
Кубов Т. Г., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Кубова О. М., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Третяк І. А., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Третяк О. Г., смт. Муровані	
Курилівці	5,00
Третяк А. М., смт. Муровані Курилівці	5,00
Третяк Р. Г., смт. Муровані Курилівці	5,00
Кубов І. П., с. Українське	
Сулима М. О., с. Українське	5,00
Сулима П. П., с. Українське	5,00
Карпівняк М. П., с. Українське	5,00
ВСЬОГО:	70,00

СЛОВО ОФІРУВАЧА

ЗВЕРНЕННЯ
ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ СВІТУ

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені
Тараса Шевченка виступило з ініціативою спо-
рудження Кобзарєвого храму біля Чернечої го-
ри в Каневі.

20 травня 2001 року був установлений Хрест
на місці спорудження майбутнього Храму “Та-
расова Церква”, що має стати символом єд-
нання всіх українців усього світу.

Ми мусимо всім миром звести Кобзарєву
Церкву — церкву єднання, церкву братолюб-
ства, яка б свідчила, що Бог і Україна єдині.

Усім, хто хоче зробити пожертву на споруд-
ження Храму, повідомляємо необхідні реквізити:

Добровільні пожертви
“На Кобзарєву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
у Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401, ЗКПО 21709106

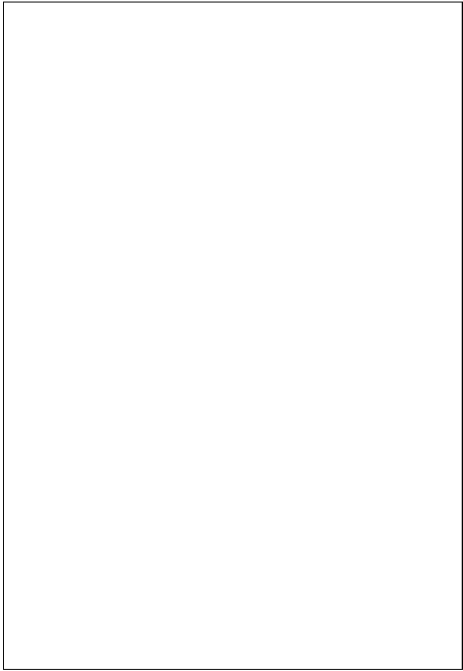
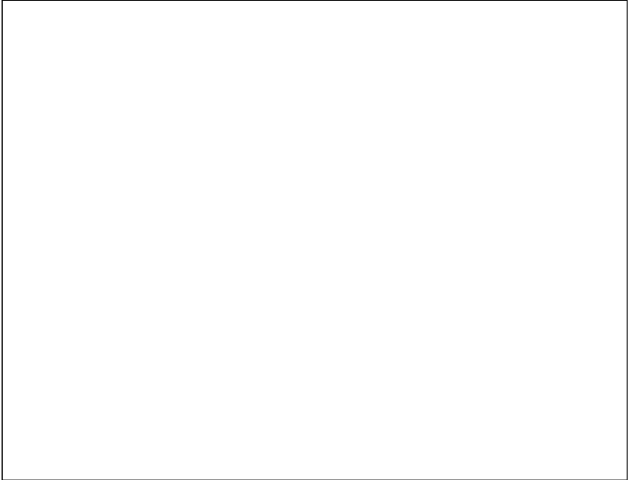

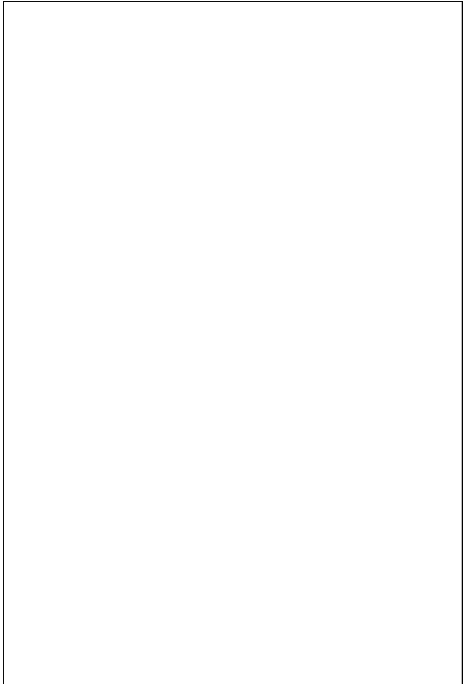
Фото Олександра Литвиненка

Миколу Максименка вітали міністр культури і туризму Ігор Ліховий, директор музею Наталія Клименко та скрипаль Кирило Стеценко

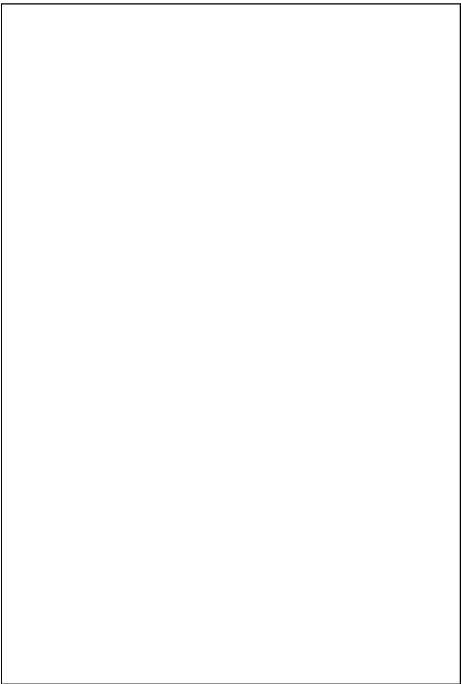
УСІ КВІТИ ПОЛІСНЯ...

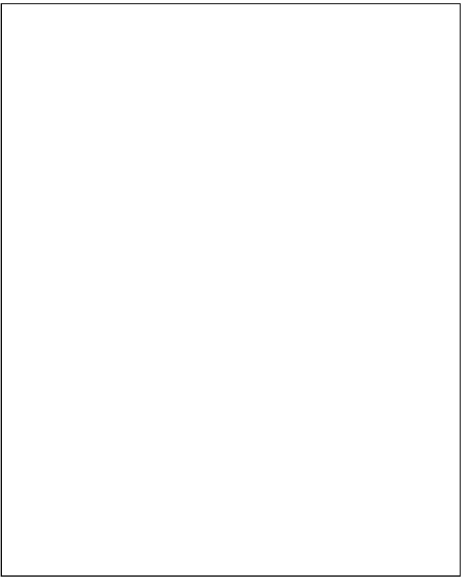
Козак

Замок

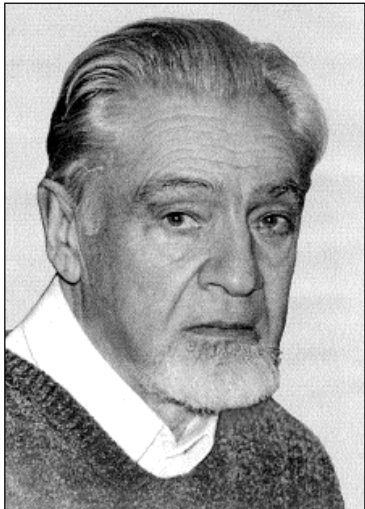

Циганка

Лев

•

